

Қанун хәрһи

Пәрwәрдигарнинг мөһрибанлиқи — тарихни қайта байан қилих

¹ Төwәндә һатирләнгини Musaning Iordan дәryasining хәрқий тәриpidики Paran билән Tofәl, Laban, Һазирот, Di-Zahabning otturisida, yәni Sufning udulidiki qәl-tүzlәngликтә, pүtkül Israiloqa eytkan sөzliridur: —

² Һорәb теoқidin қикиp, Seir теoқining yoli билән Qadәx-barneaoqa барoқuqә jәmiy on bir күnlük yol idi.

³ Һалbuki, Musa bu барliқ sөzlәrni Пәрwәрдигарнинг ularни дәp әzigә tapilioқini бойiqә Israillarоqa eytkan waқti қirikiңқи yili, on birinқи ayning birinқи күni boldi;

⁴ bu waқit Musa Һәxbonni paytäht қилоан Amoriylarning padixaһi Siһonni wә Axtarot wә Әdrәyni paytäht қилоан Baxanning padixaһi Ognә mәoқlup қилоandin keyинки mәzgil idi. ■

⁵ Xuning билән Iordan дәryasining хәрқий тәриpidики Moab zeminida Musa *pәyoqәmbәр* bu қанун-tәlimni xәһlәxkә baxlap, mundaq dedi:

⁶ «Пәрwәрдигар Hudayimiz Һорәb теoқida bizgә sөz қилиp: — «Silәrning muxu taoқ әtrapida turоan waқtinglar yetәrlik boldi;

⁷ әmdi burulup sәpәrgә atlinip, Amoriylar turuwatқан egizlikkә wә uningоqa yeқin bolоan

барлиқ јайлароға, јүмлидин Арабаһ түзләнгликигә, таоқлиқлароға, оymanлиққа, јәнубқа, дeнгиз бойлироға, улуқ дәрја, үәни Әфрат дәрјасиоқиғә Қанааниларning земиниоға һәм Liwan земиниоға беринлар.

⁸ Mana, Mән xu zeminni silәrning aldinglarоға kоyduм; kiringlar, Pәrwәrdigar ата-bowiliringlarоға, үәни Ibrahim, Ishaq, Yakup wә ularning әwladlirioға: «Silәrgә berimән» dәp kәsәм қилоған zeminni igilәnglar» — degәnidі. ■

⁹ Xunga Mән xu qaоqda silәrgә: —

«Mән үükünglarni yaloқuz kәtүrәlmәymән. ■

¹⁰ Pәrwәrdigar Hudayinglar silәrni kәpәytti; mana, бүgün silәr asmandiki yultuzlardәk nuroқunsilәr.

¹¹ Ata-bowanglarning Hudasi boloған Pәrwәrdigar dәrwәkә silәrni һazirkidin үәnә ming һәssә kәpәytkәy, xundakla wәdә қилоғинидәк silәrgә bәht-bәrikәt ата қилоғай!

¹² Lekin mән өзüm yaloқuz қандақmu silәrning јapaliringlarni, үükünglarni wә talax-tartixinglarni kәtүrәlәymән?

¹³ Өzünglar үqün һәрқaysi kәbililiringlardin danixmән, yorutulоған mәtiwәrlәrni tallanglar, mән ularni üstünglәrgә yolbaxқи қilimән» — dedim.

¹⁴ Silәr bolsanglar mаnga: — «Sening eytkining yahxi gәp boldi», dedinglar.

¹⁵ Xuning bilән mән kәbililiringlardin munәwwәр adәmlәrni, үәни danixmән һәм mәtiwәр adәmlәrni tallap, üstünglәrgә yolbaxқи

қилип, мингбехи, yüzбехи, әлликбехи wә onбехи қилип тәйинләп, қәбилилринлар үқүн һәрһил әмәлләрни тутухқа тиклидим.

¹⁶ Xu qaqda mән aranglardiki soraqқilarqә: «Қериндaxliringlar arisidiki әrz-dәwalarni soranglar, кериндax bilән кериндaxning otturisida wә pukraying bilән қoxna olturoqan yaқа yurtluқlar otturisida adil һөкүм қikiringlar; ■

¹⁷ һөкүм қikarqanda һөққандақ kixining yüzhatirisini қilmanglar; мәyli kiқik bolsun, қong bolsun silәр һөmmisiningla ixlirini soranglar. Silәр insanlarning sәlitidin қorkmasliқinglar керәк, қүнki muxu һөкүм қikirix ixi Hudaoqa tәwә ixtur. Silәrgә tәs қuxidiqan ix bolsa, mening aldimoqa elip kelinglar, mән uni anglaymән» — dedim. ■

¹⁸ Әyni qaqda mән қilixқа керәк болоqan барliқ ixlar тоoқrulуқ tapiliqanmән.

Қадәх-Барнеадiki Hudaoqa болоqan ixәнqsizlik

¹⁹ Biz Pәrwәrdigar Hudayimiz bizgә buyruoqandәk Hәrәbtin қikip, Amoriylarning taqliqioqa барduқ wә silәр xu yoldiki bipayan, dәhxәtlik qәlni көrdunglar; biz uning һөmmisidin өtүp, Қадәх-Барнеoqa кәlduқ.

²⁰ Wә mән silәrgә: — «Silәр Pәrwәrdigar Hudayimiz bizgә ata қilidiqan, Amoriylarning teoioqa yetip кәlduқ.

■ 1:16 Yh. 7:24 ■ 1:17 Law. 19:15; 1Sam. 16:7; Pәnd. 24:23; Yak. 2:1

21 Mana, Pərwərdigar Hudayinglar bu zeminni aldinglaroğa koydi; ata-bowanglarning Hudasi Pərwərdigar silərgə eytkandək, xu yərgə qikip uni igilənglar; kərkənglar, həq hōdukmənglar» — dedim.

22 Xuning bilən silər həmminglar yenimoğa kelip manga: — «Biz zeminoğa kirixtin ilgiri aldin adəmlərnı əwətəyli; ular biz üqün u yərnı kəzitip, qikiximiz kerək boləqan yol wə biz uqraydıqan xəhərlər toqruluk həwər yətküzsun» — dedinglar.

23 Bu ix nəzirimgə muwapıq kərinüp, mən aranglardın on ikki adəmni, yəni həkəysi kəbilidin birdin adəmni tallidim. ■

24 Ular yoloğa atlinip taqқа berip, Əxkol jiloşioğa qüxüp u yərnı təkxürüp kərüxti. □ ■

25 Ular qollirioğa xu zemindiki mewilərdin elip bizgə kəltürdi wə məlumat berip: «Pərwərdigar Hudayimiz bizgə təqdim qiləqan bu zemin yahxidur» — dedi.

26 Həlbuki, silər zeminoğa qikixқа unimidinglar, Pərwərdigar Hudayinglarning əmrigə kərxı qikip Uningoğa asiylik kildinglar ■

27 wə əz qediringlarda kəqxap: «Pərwərdigar bizgə əq boləqanlikidin bizni Amoriylarning qolioğa tapxurup həlak qilix üqün Misir zemindin qıqəroqan.

28 Əmdi biz nəgə bararmız? Qünki kəringdaxlirimız: «Xu yərdiki adəmlər bizdin qong həm egiz bir həlk ikən; ularning xəhərliri

---

■ 1:23 Qəl. 13:2-38. □ 1:24 «yoloğa atlinip» — ibraniy tilida «yoloğa burulup» ■ 1:24 Qəl. 13:23 ■ 1:26 Qəl. 14:2

intayin qong, sepilliri asmanoqa taqixidikən; uning üstigə biz xu yərdə Anakiylarni baykiduk», dəp kənglimizni parakəndə kiliwətti» — dedinglar. □ ■

²⁹ Xunga mən silərgə: «Қорқманғлар, ularning aldida dəkkə-dükkigə qüxmənglar;

³⁰ silərnin aldinglarda mangidioqan Pərwərdigar Hudayinglar Misir zeminida kəz aldinglarda barliq kıləlanliridək silər üqün jəng kılıdu;

³¹ silər yənə qəl-bayawandimu barliq mangoqan yolliringlarda muxu yərgə yetip kəlgüqə insan əz oqlini kuqıqida kətürginidək Pərwərdigar Hudayinglarningmu silərnı kətürginini kərdunglar.

³²⁻³³ Xuningdək gərqə U yənə keqidə otta, kündüzdə bulut iqidə silərnin aldinglarda mengip, bargah tikküdək yərlərnı izdəp tepix üqün yürgən bolsimu, bu ixta Pərwərdigar Hudayinglarəqa ixənmidinglar. ■

³⁴ Pərwərdigar bu səzlərnı kıləlan awazinglarnı anglap oqəzəplinip:

³⁵ «Bu rəzil dəwrdikilərdin heqbir adəm hərқандақ yol bilən Mən ata-bowiliriəqa təkdim kılıxni kəsəm kıləlan bu yahxi zeminni kərgüqi bolmaydu! ■

³⁶ Pəqət Yəfunnəhning oqli Kaləb pütün kəlbi bilən Pərwərdigarəqa əgəxkəqkə, xula zeminni

---

□ **1:28 «qong həm egiz bir həlk»** — yaki «kəp həm egiz bir həlk». «**Anakiylar**» — yoqan boyluq gigant adəmlər idi («Qəl.» 13:33, «Қан.» 2:10, 21, 9:2ni kəring). ■ **1:28** Qəl. 13:28

■ **1:32-33** Mis. 13:21 ■ **1:35** Qəl. 14:22, 23; Zəb. 95:10-11

kəridu wə u öz puti bilən kezip qıkkən barlıq yərnı unıngə wə unıng balılıriəqə berimən» — dəp kəsəm kildi. □

³⁷ Xu qaoqda Pərwərdigar silərnıng səwəbinglardin məndinmu aqqıqlandı wə: «Sənmu xu yərgə kirgüqi bolmaysən. □ ■

³⁸ lekin aldingda hizməttə turuwatqan Nunning ooqli Yəxua kirələydu. Uni küqləndürgin, qünki u Israillarnı unıngəqə miras kılduridu.

³⁹ Xuningdək silərnıng: «Ular *düxmənlərnıng* oljisi bolup qalidu» degən kiqik baliliringlar, yəni bügünki kündə yahxi-yamanni pərk etəlməydiəqan baliliringlar bolsa, kiridu; Mən u yərnı ularəqə ata kılımən wə ular uni igiləydu.

⁴⁰ Lekin silər bolsanglar, burulup Kizil Dengizəqə baridiəqan yol bilən qəl-bayawanəqə qayttinglar» — dedi. □

⁴¹ Xu qaoqda silər manganı jawab berip: «Biz dərwəkə Pərwərdigar aldida gunah sadir kilduk. Xuning üqün biz hazır Pərwərdigar Hudayimiz bizgə kıləqan barlıq əmri boyiqə jəng kıləqili qikimiz» — dedinglar. Xuning bilən silərnıng hərbinglar öz beximqilik kılıp koral-yaraqlıringlarnı esip, taəqka qikmaqci boldunglar.

⁴² Lekin Pərwərdigar manganı: Ularəqə:

□ **1:36** «Pəkət Yəfunnəhning ooqli Kaləb pütün qəlbi bilən Pərwərdigarəqə əgəxkəqkə,...» — muxu wəkə «Qəl.» 13-14-babta hatirilinidu. □ **1:37** «Xu qaoqda Pərwərdigar silərnıng səwəbinglardin məndinmu aqqıqlandı» — muxu wəkə «Qəl.» 20:1-13də hatirilinidu. ■ **1:37** Qəl. 20:12; 27:14; Qan. 3:26; 4:21; 34:4 □ **1:40** «Kizil Dengiz» — yaki «Qomuxluk dengiz».

— «Qıkmanglar, jəng kılmanglar, qünki Mən aranglarda əməsmən; silər qokum düxmənliringlar aldidə məqlup bolisilər», degin, dedi.

⁴³ Mən silərgə söz kıldim, lekin silər kulak salmidinglar, bəlki Pərwərdigarning səzigə qarxi qıqip asiylik kılip, öz beximqilik kılip taqla qıqtinglar.

⁴⁴ Ləkin taqla turoqan Amoriylar silərgə qarxi atlinip, bir top hərilerdək silərnə taki Hor-maqlıqə koqlap, Seirda silərnə kıliqlap öltürdi.

⁴⁵ Silər kaytip kelip Pərwərdigar aldidə yioqla-zar kətürdünglar, əmma Pərwərdigar pəryadinglarnə anglimidi, ya uningqla kulak salmidi.

⁴⁶ Xuning bilən silər Qadəxtə nuroqun künlər turup qaldinglar — silər qanqlə künlər xu yərdə turdunqlar!□

2

Qadəx-barneadin Moabqla bololan səpər

¹ Andin biz burulup, Pərwərdigar mənqa eytkandək Kizil dengizqla baridioqlan yol bilən

□ **1:46 «...silər Qadəxtə nuroqun künlər turup qaldinglar — silər qanqlə künlər xu yərdə turdunqlar!»** — bu ayətning ibraniy tilidiki mənisini qüxinix təs. Baxqla ikki hil tərijimisi: «... silər Qadəxtə allıqan turoqan künlərdək (yəni 40 kün) xu yərdə turup qaldinglar» yaki «...silər baxqla yərlərdə qanqlilik turoqan bolsanqlar, Qadəxtimu xunqlilik turup qaldinglar» (demək, qəl-bayawanda kezip yürgən 38 yılning yerimi, yəni 19 yıl Qadəx-Barneada ötkən).

səpərgə atlanduk; biz nuroqun künlər Seir teoqi ətrapida aylinip yürduk.

² Pərwərdigar munga səz kılıp: —

³ «Silərninq muxu taoqni aylinip turoqan waqtinglar yetərlik boldi; əmdi ximal tərəpkə burulunglar.

⁴ Həlkkə: — Silər Seirda turuwatқан qerindixinglar Əsawlarınq qeğrisidin ətidoqan boldunglar; ular silərdin qorqıdu, xunga bək ehtiyat kılıp,

⁵ ularoqa jəng qozoqimanglar; qünki mən silərgə ularninq zeminidin hətta tapanqılık yərnimu bərməymən; qünki Seir teoqini Əsawoqa miras kılıp bərdim. ■

⁶ Silər ularoqa pul tələp ozuq-tülük setiwelinglar, pul tələp su setiwelinglar. □

⁷ Qünki Pərwərdigar Hudayinglar qolunglardiki barlık əjirni bərikətləp kəlgən; U silərninq bu bipayan qəl-bayawandin mengip ətüwatqininglarda həmmini bildi; Pərwərdigar Hudayinglar bu kırık yıl silər bilən billə boldi; heq nərsidin kəm bolmidinglar» — dedi.□

⁸ Xuning bilən biz Seirda turuwatқан qerindaxlırimiz Əsawlarınq zeminidin wə Arabah tüzlənglikidin, xundakla Elat wə Ezion-Gəbərdin ətüp, burulup Moabdiki qəl-bayawan yoli bilən mangduq.

⁹ Pərwərdigar munga: «Moabiylarni awarə

■ 2:5 Yar. 36:8 □ 2:6 «**Silər ularoqa pul tələp...**» —ibraniy tilida «Silər ularoqa kümüx tələp...». □ 2:7 «**...U silərninq... ətüwatqininglarda həmmini bildi...**» — muxu səz bəlkim «U (Huda) silərdin həwər elip kəldi» degən mənini öz içigə alıdu.

қилманғлар яки ularoға јәңғ қозоғиманғлар; қүнки Мән ularning zeminini silәrgә miras қилир бәрмәймән; қүнки Мән Ar хәһәр-zeminini Lutning әwladliriоға miras қилир бәрдим» — dedi □

¹⁰ (Әмийләр әslidә xu yәrdә turatti; ular Anakiylarоға ohxax күqlük, sani көр, egiz boyluk bir һәlk idi.

¹¹ Ular Anakiylardәk «gigantlar» dәр һesablinidu; lekin Moabiylar ularni «Әмийләр» dәр ataydu. □

¹² Seirda әslidә Horiylar turatti; lekin Әsawlar Horiylarni zeminidin һәydiwetip, ularni yokitip ornioға olturaxlaxti — huddi Israillar Mәnki Pәrwәrdigar ularоға tәқdim қилоан, ularning tәwәliki болоан zeminоға қилоқinioға ohxax).

¹³ *Pәrwәrdigar*: «Әmdi һazir ornunglardin turup Zәrәd еқinidin әtünglar» dedi. Buni anglap biz Zәrәd еқinidin әttuk.

¹⁴ Qadәx-Barneadin ayirilip Zәrәd еқinidin әtküqә болоан күnlәр ottuz säkkiz yil boldi; bu dәl huddi Pәrwәrdigar ularоға қәsәm қилоқinidәk, u dәwrdiki јәңғқиләр bargahtin pütүнlәy yokitiloquqә болоан ariliқtiki waқit idi. □

□ **2:9 «Lutning әwladliri»** — demәk, Moabiylar wә Ammoniy-lar («Yar.» 19:30-38ni көrüng). □ **2:11 «Ular Anakiylardәk «gigantlar» dәр һesablinidu»** — ibraniy tilida «Rәfayiy-lar» degән sәzlәр bilән ipadilinidu. □ **2:14 «Qadәx-Barneadin ayirilip Zәrәd еқinidin әtküqә болоан күnlәр ottuz säkkiz yil boldi...»** — 1:34-39ni wә «Qәl.» 14:26-34ni көrüng.

Hudaning sәzigә ixәnmigән, yigirmә yaxtin axқан barliқ «јәңғқиләр»ning һәmmisi («xu dәwr»dә 20 yaxtin 60 yaxқiqә болоанlar) Huda wәdә қилоан zeminni көrmәy qәl-bayawanda әlүр түgigәnidi.

15 Dərwəkə Pərwərdigarning qoli ularni bargahntin yokitip tögətküqə ularni həlak kılıxka kərxi qıkkanidi.

16 Wə xundak boldiki, xu jəngqilər əlöp həlk arisidin pütünləy tügigəndin keyin,

17 Pərwərdigar mangu söz kılıp: —

18 «Silər bügün Moabning, yəni Arning qegrisidin ətisilər.

19 Xuning bilən silər Ammoniyloqə yekin kelisilər; əmma ularni awarə kılmanglar yaki ularoqə jəng kəzəqimanglar; qünki Mən Ammoniyloarning zeminini silərgə miras kılıp bərməymən; qünki Mən uni Lutning əwladlırioqə miras kılıp bərdim» — dedi. □

20 (bu zeminmu «gigantlarınq zemini» həsəblinidu; qünki ilgiri gigantlar xu yərdə turəqanidi; Ammoniylo ularni «Zamzumlar» dəp ataydu. □

21 Ular Anakiyləroqə ohxax küqlük, sani kəp, egiz boyluk bir həlk idi. Pərwərdigar ularni *Ammoniyloarning* aldida yokitixi bilən *Ammoniylo* ularni zeminidin məhrum kılıp, ularning orniəqə olturaklıxkanidi.

22 Pərwərdigar Seirda turəqan Əsawlar üqünmu ohxax ix kildi, ularning aldidin Horiylərnini yokatti; xuning bilən Əsawlar ularni zeminidin məhrum kılıp, bügüngə kədər ularning orniəqə olturaklıxkanidi.

23 Wə Gaza xəhırıgıqə kənt-kıxlaklarda olturaklıxkan awwiylərnini bolsa, Kaftordin

□ **2:19 «Lutning əwladlıri»** — demək, Moabiylar wə Ammoniylo («Yar.» 19:30-38ni kərüng). □ **2:20 «gigantlarınq zemini»** — yaki «Rəfayıloarning zemini».

қикқан Кафториylar yokitip, ularning ornioҗa olturaklaxti).□

24 — «Әнди орнуғлардин қозқилинғлар, сәпиринғларға қикинғлар; Арнон дәрыасидин өтүнғлар; mana, Мән Һәхбоннинг падихаһи Амориy Сиһонни wә унинг земиниму қолунғларға таpxurdum; ixни baxланғлар, земинни игиләxкә, унинг билән jәng қилixкә қикинғлар;

25 Мән бүгүндин baxlap silәring қорқунқунғлар wә wәхитинғларни пүткүл аsман аsтидики һәкләр үстигә қүхүримән; ular silәring һәwiringларни аnғlap silәring түпәylinғлардин titрәp дәkkә-dүkkigә қүхиду».

Һәхбоннинг падихаһи Сиһон мәшлup болиду

26 Xu qaqda mән Һәхбоннинг падихаһи Сиһонға Кәдәmot қәлидин әлқиләрни әwәtip, tinқлиқ salimi yollap: — ■

27 «Bizning zeminingdin өтүximizgә yol қoyqaysән; onғoҗa, soloҗa burulmay, pәкәtla yoldin қикmay mangimiz. ■

□ 2:23 «Gaza» — muxu yәrdә Gaza «Azzaһ» deyilidu. «...kәnt-kixlaklarda olturaklaxқан awwiyларни bolsa, Kaftordin қикқан Кафториylar yokitip, ularning ornioҗa olturaklaxti» — Musa pәyoҗәmbәр nemixқа Israillarға bu tәt yәrdiki gigantlar (Әmiylar, Anakiylar, Һoriylar wә Awwiyлар)ni tiloҗa alidu? Xүbһisizki, u Israillarға: «Қaranglar, Huda bu etikadsiz һәкләр (Ammoniylar, Әsawлар қатарлиқ) aldida bu gigantларни yokatқан yәrdә, silәр Kanaanға қикip xu yәrdә turuwatқан gigantлар билән soқuxuxтин zadi nemixқа қorkisilәr?» дәp riqәbtләndүrmәkqi bolidu. Kaftor — Kret arali. ■ 2:26 Qәl. 21:21; Һәk. 11:19 ■ 2:27 Qәl. 21:21,22

28 Сән мaнғa озук-түлүкни пулоғa setip берisән, suni пулоғa setip берisән; биз пәкәтлa пиyадә мeнгip өtimiz, halas.

29 Seirda turuwatқан Әsawlar, Arda turuwatқан Moabiylar bizgә muamilә қilәәndәк sәнmu biz Iordan дәryasidin өtүp, Pәrwәrdigar Hudayimiz bizgә tәқdim қilidiәәn zeminәә kirgүqә xundak muamilә қilәәysән» — dedim.

30 Lekin Hәxbonning padixaһi Siһonning bizning u yәrdin өtүximizgә yol қoyәusi yok idi; qünki Pәrwәrdigar Hudayinglar uni silәning қolunglarәә tapxurux үqün uning roh-қәlbini қattik, көnglini jahil қiliwәtkән (bүgünki әһwal дәrwәкә xundak).

31 Pәrwәrdigar mаngа: «Mana, Mән aldinglarda Siһonni wә uning zeminini silәrgә tapxuruxқа baxlidim; ixni baxlanglar, uning zeminini igilәx үqün uni ixәәl қilixқа kirixinglar» — dedi.

32 Siһon дәrwәкә өzi wә barliқ һәлқи biz bilән қarxilixix үqün jәng қilixқа Yahazәә qikti. ■

33 Lekin Pәrwәrdigar Hudayimiz uni bizning aldimizda қolimizәә tapxurdi; biz uning өзini, оqullirini wә barliқ һәлқini urup мәәqlup қilduk. ■

34 Xu qаәqda biz uning barliқ хәһәrlirini ixәәl қilip ularni pütünlәy һalak қilduk; ulardiki barliқ әrkәk, қiz-ayal wә balilarni birinimu қoyмай yokattuk; ulardin һeққaysisini tirik қoymiduk.

□

³⁵ Biz pəkət əzlimiz üqün qarwa mallirini wə ixoqal kıloqan xəhərlərdin olja oəniymət alduq.

³⁶ Arnon dəryasi boyidiki Aroərdin wə xu yərdiki jiloqidiki xəhərdin tartip Gileadkiqə heqkandaq xəhər bizgə təng keləlmidi; Pərwərdigar Hudayimiz bizning aldimizda həmmisini məqlubiyətkə uqratti. □

³⁷ Həlbuki, silər Ammoniyarning zeminiqə, qəgrisi bolqan pütkül Yabbok wadisiqə, taqdiqi xəhərlərgə yaki Pərwərdigar Hudayimiz bizgə mən'i kılqan hərkaysi yərgə yeqinlaxmidinglar.

3

Baxanning padixahi Ogning məqlup qilinixi

¹ Andin biz burulup, Baxanoqə baridiqan yol bilən qikip mangduq; Baxanning padixahi Og wə barliq həlqi bizgə qarxi jəng kılixqə Ədrəygə qikti. ■

² Pərwərdigar manga: «Uningdin kərkmiqin; qünki Mən uni, uning həlqi wə zeminini

---

□ **2:34 «...biz uning barliq xəhərlirini ixoqal kılıp ularni pütünləy həlak kılduq»** — «həlak kılduq» degən sözlər Hudaning buyruxi bilən məlum bir əl, xəhər yaki hərtürlük nərsini tələküs yökıtixni bildüridu. □ **2:36 «Arnon dəryasi boyidiki Aroərdin wə xu yərdiki jiloqidiki xəhərdin tartip...»** — baxqə birhil təjmisisi: «Arnon dəryasi boyidiki Aroər, yəni jiloqidiki xəhərdin tartip...». **«heqkandaq xəhər bizgə təng keləlmidi»** — yaki «bizgə nisbətən heq xəhər sepili egiz kəlmidi». ■ **3:1 Qəl. 21:33; Qan. 29:6**

qolungoqa tapxurdum; Həxbonda turoqan Amoriylarning padixahi Sihonni nemə kiloqan bolsa, unimu xundak kilisən» — dedi.■

³ Pərwərdigar Hudayimiz dərwəkə Baxanning padixahi Ognı wə barlıq həlqini qolimizə tapxurdi; biz uningə hujum kilip ulardin heqkimni qaldurmay kirduq.

⁴ Xu waqıtta biz uning barlıq xəhərlirini ixəqal kilduq; biz uning xəhərliridin igilimigən birsimu qalmidi. Bular Baxandiki Ogning padixahlıqı, yəni pütkül Argob rayoni bolup, jəmiy atmix xəhər idi.

⁵ Bu xəhərlərninğ həmmisi egiz sepillər wə baldaqlıq qowuqliri bilən mustəhkəm qilinəqanıdi; ularəqə qaraxlıq yeza-kəntlər intayin kəp idi.

⁶ Biz ularni Həxbonning padixahi Sihonni kilənimizdək təltəküs yəqattuq — Barlıq xəhərlər, ərlər, ayal-balilarni qoymay həmmisini təltəküs yəqattuq. □

⁷ Biz pəkət əzlimiz üqün barlıq qarwa-mallarni wə xəhərlərdin olja qəniymət alduq.

⁸ Xu qəqda biz İordan dəryasining xərk tərpidə turuxluq Amoriylarning ikki padixahining qolidin zeminini, yəni Arnon dəryasidin Hərmon teqitəqə boləqan zeminini tartiwalduq □

⁹ (Hərmon teqini Zidoniylar «Sirion», Amoriylar «Senir» dəp ataydu);

■ **3:2** Qəl. 21:34 □ **3:6 «təltəküs yəqitix»** — muxu səz Hudaning buyruxi bilən məlum bir əl, xəhər yəki hərtürlük nərsini toluq yəqitixni bildüridu. □ **3:8 «İordan dəryasining xərk tərpidə»** — ibraniy tilida «İordan dəryasining bu tərpidə»

10 Biz yөнә түzlөngliktiki barliқ xәһәrlәр, pүtkүl Gilead wә Baxan padixahı ogning padixahlıkidiki Salikah wә Әdrәy xәһәrlirigiqә, Baxanning barliқ zeminini igiliduk

11 (xu qaoqda gigantlarning қaldukidin pәkәt Baxanning padixahı Og қaloqanidi; uning kariwiti tәмүrdin yasaloqanidi; mana, u Ammoniy-larning Rabbah xәһiridә saқliniwatmamdu? Uning uzunluқi tokқuz gәz, kәngliki tәt gәz. «Gәz» — adәttiki adәмning jәyniki әlqәm қilinoqan). □

12 Biz xu qaoqda igiligән zemin mundak; — Arnon dәryasi yenidiki Aroәр xәһiridin tartip, Gilead taolıқining yerimini wә uningdiki xәһәrlәrni Rubән wә Gad kәbilisidikilәrgә tәқdim kildim; ■

13 Gileadning қaloqan zemini wә Og padixahning zemini boloqan pүtkүl Baxanni mән Manassәhning yerim kәbilisigә tәқdim kildim (pүtkүl Argob rayoni, yәni pүtkүl Baxan «gigantlarning zemini» deyilidu. □

14 Manassәhning oqlı Yair pүtkүl Argob rayonini, yәni Baxanni Gәxuriylar wә Maakatiylarning qegrısıoqiqә igiligән wә uni әz ismi bilән

□ **3:11 «gigantlarning қaldukliridin»** — ibraniy tilida «Rәfayiylarning қaldukliridin». **«uning kariwiti»** — yaki «uning meyit sanduқi». **«gәz»** — Muқәddәs Kitabta ixlitilgән «gәz»ni bәlkim bir «jәynәk» deyixkә tooqra kelidu, yәni adәмning jәynikidin barmaqlırining uқioqiqә boloqan arilik (tәhminән 45 santimetr) idi. Muxu yәrdә «gәz» «gigantlar»ning jәyniki bilән әmәs, «adәttiki adәм»ning jәyniki bilән һesablinidu. ■ **3:12** Qәl. 32:33 □ **3:13 «gigantlarning zemini»** — yaki «Rәfayiylarning zemini».

«Hawwot-Yair» dəp atıoan. Bügüngə kədər u xundak atalmakta). □

15 Gileadni bolsa mən Makiroqa təkdim kildim.

16 Rubəndikilər wə Gadtikilərgə mən Gileadtin Arnon dəryasioııqə (wadining otturisi qəgra idi), xundakla Ammoniylarning qəgrasi boləan Yab-bok dəryasioııqə boləan zeminni təkdim kildim;

17 yənə Pisgah taolıki astida yatqan Arabah tüzlənglik (taolıq tüzlənglikning xərkiy tərıpidə) wə İordan dəryasining Kinnərət kəlidin tartip Tuz dengızoııqə boləan qısmını ularəa qəgra kılıp bərdim. □

Jordan dəryasining xərkiy tərıpidiki ikki yerim kəbiligə boləan kərsətmilər

18 Mən xu qaşda silərgə: —

Pərwərdigar Hudayinglar özünglarning təəllukətinglar bolsun dəp igilixinglar üqün bu zeminni silərgə ata kıləan; aranglardiki jəngqilər jənggə təyyarlinip qorallanoan haldə kərındaxliringlar boləan İsrailarning aldida dəryadin ətünglar; ■

19 Pəqət bala-qakiliringlar wə mal-qarwiliringlar (mal-qarwiliringlarning kəplikini bilimən) mən silərgə təkım kıləan xəhərlərdə kalsun;

□ **3:14 «Hawwot-Yair»** — yəni «Yairning yeza-kəntliri». Yair Manassəhning əwladi. □ **3:17 «Kinnərət kəli»** — «Kinnərət kəli» keyin «Galiliyə dengizi», «Tiberius dengizi» dəpmu ataləan. «Kinnərət»ning mənisi «qıtar» — kəlning xəkli qıtarımındur. **«Tuz dengizi»** — yəni «Əlük Dengiz». ■ **3:18** Qəl. 32:20

20 Пәрвәрдиғар кәриндaxлринғларoғa силәрнинг арам алоқиниғлардәк арам бәргүқә, улар Пәрвәрдиғар Худайинғлар Иордан дәрйасиниғ у тәриpidә уларoғa тәқдим қилоған земинни игилигүқә улар билән биргә *јәнг қилинғлар*; андин силәр һәрбиринғлар мән силәргә тәқсим қилоған өз тәәллуқатинғларoғa қайтисиләр» — дәр tapilioғанмән.

21 Xu қағдиму мән Yәxуағa: «Sән Пәрвәрдиғар Худайинғларнинг муху икки padixaһқа қилоғанлрининиғ һәммисини өз кезүниғ билән көрдүниғ; Пәрвәрдиғар сән баридioған yәрдiki padixaһлиқларниму xуниғoғa ohxax қилidu. ■

22 Silәр ulardin қорқманғлар; qүнki Пәрвәрдиғар Худайинғлар өзи силәр үқүн јәнг қилidu» — дәр tapilioғанмән.

23 Xu қағда мән Пәрвәрдиғардин өтүнүп: —

24 «I Rәb Пәрвәрдиғар, Sән Öz қулунғoғa Öz uluоқлуқунғ wә күқлүк қолунғni аyan қилихқа кирixting; qүнki мәyli аспанларда yаki zeminda bolsun Sениғ қилоғанлриниғoғa wә күқ-қудриниғgә тәng кәлгүдәк xундақ илаһ барму? ■

25 Sәндиn өтүнүмәнki, meni Iордан дәрйасидин өтүп, xu yәрдiki yаhxi земинни — Xu yаhxi таоқлиқni wә Liwanni көрүхкә nesip қилоғaysән», — dedim.

26 Lekin Пәрвәрдиғар силәрнинг сәwәбинғлар түpәyliдин mаngа оғәzәplinip iltijayimoғa қулақ salmidi, bәlki mаngа: «Boldi, bәs! Bu ixni

aldimda ikkinqi tiloqa aloquqi bolma. □ ■

²⁷ Sən Pisgahning qoqqisiyoqa qikip bexingni ketürüp, öz көzüng bilән məqrıbkə, ximaloqa, jөнubқа wə məxrikkə tikilip қара; qünki sən muxu İordan dəryasidin өtməysən.

²⁸ Yəxuaşqa wəzipini tapılıoın, uni rioqbətləndürüp yürəklik қил; qünki u bu həlkning aldidin өtүp sən көridioqan xu zeminoqa ularni igə қiloquzidu» — dedi.

²⁹ Xuning bilән biz Bəyt-Peorning udulidiki wadida turup қалduқ.

4

Əhdidə көrsitilgən imtiyazlar — Musa sөzini dawam қilidu

¹ — Əmdi, i İsrail, mən silərgə өgитidioqan muxu bəlgilimilərgə һәм һөкүmlərgə қulақ selinglar; ularoqa əməl қilsanglar һayatlik tapisilər wə xundақla ata-bowiliringlarning Hudasi Pərwərdigar silərgə təқsim қilidioqan zeminoqa kirip uni igiləysilər. ■

² Mən silərgə tapxuridioqan Pərwərdigar Hudayinglarning muxu əmrlirigə əməl қilixinglar üqün, mən silərgə əmr қiloqan sөzгə һөқnemini қoxmanglar һөmdə uningdin һөқnemini қikiriwətmənglar. ■

□ **3:26** «...Pərwərdigar ... səwəbinglar ... mаngа oşəzəplinip iltijayimoqa қulақ salmidi» — «Qel.» 20:1-13ni көrүng. ■ **3:26** Қан. 1:37; 31:2; 34:4 ■ **4:1** Law. 19:37; 20:8; 22:31 ■ **4:2** Қан. 13:1; Pənd. 30:6; Wəһ. 22:18

3 Silər öz көzlrnqlar bilən Pərwərdigarning Baal-Peorning түpəylidin қилоан ixlrini көргənsilər; қүнki Baal-Peorға əгəxкənlərninq һəmmisini Pərwərdigar Hudayinglar aranglardin yokatti; □ ■

4 Lekin Pərwərdigar Hudayinglarға qing baqlanqlanlardin һərbiringlar бүгүнгə қədər һayat turuwatisilər.

5 Mana, mən Pərwərdigar Hudayim manga əmr қилоандəк, kirip igiləydiqlan zeminda turqlanda ularға əмəl қилsun дəp silərgə бəlgilimə һəм һөкүмлəрни өгəttim.

6 Silər ularni qing tutup əмəl қilinglar; қүнki xundaq қилsanglar bu һөкүмлərninq һəmmisini angliqlan һəлқлərninq көz aldida silərninq dana wə yorutulqlan bir һəлқ ikənlilinglar ispatlinidu; ular дərwəқə: «Bu uluql əl дərhəқiqət dana һəм yorutulqlan bir һəлқ ikən» — дəydu.

7 Қүнki Pərwərdigar Hudayimizning bizning Uningqla nida қилоан һərbir tiləklirimizdə bizgə yeqin turqlinidəк, əzigə yeqin turqlan bir Hudasi болоан bizgə ohxax baxқа bir uluql əl barmu? ■

8 Mən aldinglarqla қoyqlan muxu pütкүл қанundikidəк adil бəlgilimilər һəм һөкүмлərgə igə болоан silərdəк baxқа bir uluql əl barmu?

Ҳорəbtiki əһdə тоqruluk əslitip-agəһlandurux

□ 4:3 «Baal-Peor» — bir hil but. «Qəl.» 25-babni көrүng. «Pərwərdigarning Baal-Peorning түpəylidin қилоан ixlrini көргənsilər» — «Qəl.» 25-babni көrүng.

■ 4:3 Qəl. 25:4; Yə. 22:17 ■ 4:7 Қан. 26:19

9 Өз көзүңлар билән көргән иxlarni untumasliқinglar, һөтта өмрүңларning барлиқ күнлиридә кәлbinglardin қиқармасliқinglar үқүн өзүңлароға еһтият қilinglar wә ihlasliқ билән кәлbinglarni *ezixtin* saқlanglar; xuningdәk silәр көrgininglarni baliliringlarоға wә baliliringlarning balilirioға yәtküzüңlar; ■

10 Silәр Һорәb teқida Pәrwәrdigar Huday-inglarning aldida turoqan күni Pәrwәrdigar manga: «Hәlkni Mening sөzlimni anglixi үқүн yenimoға yioқkin; xuning билән ular sөzlimni өginip, yәр yүzidiki барliқ күнлиридә Mәndin әyminidu wә balilirioға өgitidu» — degәnididi.

11 Silәр yeqin kelip taқning tüwidә turduңlar; bu taқning oti asmanlarning baқrioғiqә көyүp yәtti, һәmdә қarangоquluk, bulutlar wә sүr taқni қаplidi; ■

12 Pәrwәrdigar otning otturisdin silәrgә sөz қildi; silәр sөzlәrning sadasini anglidinglar, lekin һeқ xәkilni көrmidinglar; silәр pәқәt bir awazni anglidinglar.

13 Wә U xu qaқda silәrgә әmr қiloqan әһdisini, yәni «on әmr»ni ayan қildi wә ularni ikki tax tahtay üstigә pүtti. □

14 Wә xu qaқda Pәrwәrdigar manga әmr қilip, silәр dәryadin өtүp igilәydiqan zeminda ularni ularоға әmәl қilixinglar үқүн silәrgә bәlgilimilәр һәм һөкүmlәrni өgitixni tapilidi.

15 Өзүңлароға nahayiti еһтият қilinglarki (қünki Pәrwәrdigar Һорәb teқida ot otturisdin silәrgә sөz қiloqanda һeққandәk xәkilni

■ 4:9 Қан. 6:7; 11:19 ■ 4:11 Mis. 19:18 □ 4:13 «on әmr» — ibraniy tilida «on sөz».

көрмигәнсиләр),

¹⁶⁻¹⁸ өзүнгләрни булоҗар, мәйли әркәк яки аял сүритидә, мәйли йәр үзидики һәрқандақ һайван яки асманда уқидиоҗан һәрқандақ қух бол-
sun, мәйли йәр үзидә һәрқандақ өмилигүқи һайван яки йәр астидики сулардики һәрқандақ
belik bolsun, ularning сүритидә һеққандақ хәкил-
қиярәттики ойма butni өзүнгләр үқүн яси-
манлар,

¹⁹ яки хунигдәк, бexингләрни кәтүрүп асман-
лароҗа қарар, қуяx, ай, yлтuzлар, yәни пүткүл
samawi қоxунни көрүп, көнглүнгләр mayil
bolup ularоҗа bax egip қуллуқиоҗа kirmәngлар;
қүнki Пәрwәрдигар Hudayingлар bulарни пүткүл
асман астидики барлиқ һәкләр үқүн орунлаx-
туроҗан. □

²⁰ Lekin silәрни bolsa Пәрwәрдигар Өz mirasi
bolоҗан bir һәлқ boluxungлар үқүн «төмүр
tawlax humdani»din, yәни Misirdin elip қикти. ■

□ **4:19 «Пәрwәрдигар Hudayingлар bulарни пүткүл асман астидики барлиқ һәкләр үқүн орунлаxтуроҗан»** — «samawi қоxun» degән sөz (1) күn, ay wә nurоҗunliоҗан yлтuzларни; (2) bular bilән munasiwәtlik pәrixtilәр yәki аsmandiki роһiy күqlәрни көrsitidu. Tәwrattin bilimizki, аsmandiki yлтuzларning pәrixtilәр wә bәlkim аsmandiki yaman күqlәр bilәнmu munasiwiti bar («Zәb.» 147:4, «Ayup» 38:4-7, «Wәһ.» 12:4ni көrüng). Bu әyәттiki uқuroҗа қariоҗanda Huda (1) күn, ay wә yлтuzларни пүткүл insaniyәtning мәnpәәti (yәр үzidikilәrgә nur wә tәpt berix, yoluқilar үқүн yөнilixni көrsitip berix қатарlik)ni көzlәp yaratti; (2) ular bilән munasiwәtlik bolоҗан samawi күqlәр Hudaoҗa has бәndilәrning hizmitidә boluxқа tәyyar turidu («lbr.» 1:14ni көrüng); (3) Huda **Өzigә has бәndiliridin** (muxu yәrdә Israildin) һәwәр аloҗanda pәқәt pәrixtilәр арқilik yәrdәmlixipla қалмай, bәlki өzi xәhsән һәlini soraydu. ■ **4:20** Mis. 19:5

21 Лекин Пәрвәрдиғар силәрнинг wәјәнғлардин мaнғa օғәзәплинп, Пәрвәрдиғар Hudayinglar silәrgә miras bolux үqүн ata қилидиоған yаххи zemin тоғrisida: — «Sән xu yәrgә kirixкә Iordan дәryasidin өtmәysән» дәp қәsәм қилди.

22 Xunga mән muxu zeminda өlüxüm муқәrrәр; Iordan дәryasidin өtmәymән; бирәқ silәр болsanglar uningdin өтүp xu yаххи zeminni игilәysilәр.

23 Пәрвәрдиғар Hudayinglarning silәр билән түzgән әһdisini untumasliқinglar, xundәқlә өзünғlar үqүн Пәрвәрдиғар Hudayinglar silәrgә mән'i қилоған оymа butni yаки һәрқәндәқ nәrsining хәkil-қiyapitini yasimasliқinglar үqүн өзünғlarоқа һези болunғlar.

24 Qünki Пәрвәрдиғар Hudayinglar һәmmini yutқuқи бир от, wapasizliққа һәsәt қилоуқи бир Hudadur. □ ■

Әһdidin yenixning ақiwiti wә uningоқа itaät қilixning бәrikiti

■ 4:21 Қан. 1:37; 3:26; 31:2; 34:4 □ 4:24 «**Пәрвәрдиғар Hudayinglar ... wapasizliққа һәsәt қилоуқи бир Hudadur**» — muxu «һәsәt» Israilning Hudasiоқа әmәs, бәлки түrlük yirginқlik butlarоқа ibadәt қилоанлиқиоқа қарар Muқәddәs Rohning «ibadәt pәқәt Hudaoқila mәнsup болux керәк» дәp butlarоқа yаки butlarning кәynidә turuwatқan jin-xәytanlarоқа wә ularning wәkili болоған саhta pәyoғәmbәrlәrgә болоған һәsitini кәrsitudu. Bu tema тоғruluk «kirix sөz»imiznimu кәrүng. ■ 4:24 Mis. 20:5; 34:14; Қан. 5:9; 6:15; 9:3; Ibr.12:29

25 Silər pərzəntlər, pərzəntinglarning pərzəntlirini kərüp, zeminda uzak wakit turoqandin keyin, birhil xəkil-kiyapəttə boləqan oyma butni yasioqan, xuningdək Pərwərdigar Hudayinglarni rənjitip uning nəziridə rəzil boləqanni kəlip əzünglarni buləqəqan bolsanglar; 26 mən asman-zeminni üstünglarəqə guwahqi boluxkə qəqirimən, silər İordan dəryasidin ətöp, igiləydiqan xu zemindin tezla pütünləy yok kəlinisilər; silərnin uningda yaxioqan künliringlar uzun bolmaydu, silər bəlki uningdin pütünləy yok kəlinisilər.

27 Pərwərdigar silərnə barlik həklər arisioqə tarkitidu, Pərwərdigarning silərnə həydixi bilən silər xu əllər arisida kiqik bir qalduk bolisilər. ■

28 Silər xu yərlərdə turup yəqəqtin yaki taxtin yasəqan, nə kərəlməydiqan, nə an-gliyalmaydiqan, nə yeməydiqan, nə pural-maydiqan, pəkət insanning qəlining yasioqini boləqan ilahlarınin qullukida bolisilər. ■

29 Silər xu yərlərdə Pərwərdigar Hudayinglarni izdəysilər; pütün qəlbinglar wə pütün jeninglar bilən uni izdisənglar, uni tapisilər.

30 Silər əqir azab-əqubət tartkininglarda, bu ixlarning həmmisi bəxinglarəqə qüxkəndə, silər Pərwərdigar Hudayinglarəqə yenip kelisilər wə uning awazioqə kulak salisilər.

31 Qünki Pərwərdigar Hudayinglar rəhəmdil bir Hudadır; U silərnə taxliwətməydu, nə həlak qilməydu, nə ata-bowiliringlar bilən kəsəm iqip tüzgən əhdisini həq untumaydu.

32 Әмди, силәрдin илгiri, Huda insanni yәр yüzidә yaratқан күnidin tartip өткән күnlәр тооqruluk сүрүxtә қilingлар, xundaqла asmanlarning bir qetidin yәнә bir qetigiqә сүрүxtә қilinglarki, muxuningоә ohxax uluоl bir ix bolup baққанmu? Uningоә ohxax bir ixni anglap baққанmu?

33 Silәrgә ohxax, Hudaning ot iqidin qıққан awazini anglap tirik қaloqan baxқа bir һәлқ barmu?

34 Pәrwәrdigar Hudayinglar көz aldindlarda silәр üqün Misir zeminida қiloqanliridәk, қiyin sinақlar bilән, möjizilik alamәtlәр bilән, karamәtlәр bilән, urux bilән, küqlük қol һәм uzitiloqan bilәk bilән wә dәһxәtlik wәһimilәр bilән silәrdin baxқа bir һәлқni yat bir әlning arisidin qıқirip Özigә has қilix üqün kelip urunup baққанmu? □

35 Pәrwәrdigarla Hudadur, uningdin baxқа birsi yoktur, dәp bilixinglar üqün silәр bu *uluоl* ixlarni көrүxkә muyәssәр қilinoqansilәр. ■

36 Silәrgә tәlim berix üqün U asmanlardin silәrgә Öz awazini anglatti; U yәр yüzidә Özining uluоl otini көrsәtti; silәр xu otning otturисidinmu uning awazini anglidinglar.

37 Uning üstigә, ata-bowiliringlarоә baоliqan

□ 4:34 «...kelip urunup baққанmu?» — «kelip» degән sөz Hudaning һәлқini қutқuzux üqün Özi xәhsән kәlgәнlikini көrsitidu. «...dәһxәtlik wәһimilәр bilән silәrdin baxқа bir һәлқni ... Özigә has қilix üqün kelip urunup baққанmu?» — baxқа birhil tәрjimisi: «...dәһxәtlik wәһimilәр bilән baxқа bir һәлқni... әzigә has қilixi üqün kelip urunup baққан bir ilah barmu?». ■ 4:35 Қан. 32:39; Yәx. 45:5,18,22; Mar.12:29,32

муһәббити түпәйлidin һәмдә ularning keyinki әwladlirini tallioqanlıқи үқүн, U silәrni Misirdin xәhsән Өzi zor қудriti bilән қutқuzup қıқardı;

□ ■

38 U xuningdәk silәrning aldinglardin әzünqlardin көp wә күqlük bolqan әllәrni zeminidin һәydәp, silәrni uningqә kirgüzüp, uni бүgünki күndikidәk silәrgә miras қilix үқүнmu xundaқ қiloqandur.

39 Xunga бүgün xuni bilip қoyunqlarki wә көnglünqlarni xuningqә bәlünqlarki, Pәrwәrdigar yukiridiki asmanlarda bolsun, astidiki yәr-zeminda bolsun Hudadur; Uningdin baxқа һeqbiri yoқtur.

40 Xuningdәk silәrning wә keyinki balilar-әwladliringlarning әһwali yahxi bolux үқүн, Pәrwәrdigar Hudayinglar silәrgә ata қilidioqan zeminda күnliringlarni uzun, һәтта мәnggүlүk қilix үқүн мәn бүgünki күндә silәrgә tapilawatқан Uning bәlgilimiliri wә әmrlirini tutunglar».

Musa pәyoqәmbәр «panahlıқ xәһәр»lәrni ayrip bekitidu •••• Tәpsilatlıri «Qәl.» 35:6-34dә көrsitilidu

41 Andin Musa Iordan dәryasining xәrқiy tәripidә үq xәһәrni ayrip bekitti; ■

42 мәқsiti, һeqқandaқ әq-adawiti bolmay, tasadipiy қoxnisini өltürүp қоysa, өltүrgән

□ **4:37 «ularning keyinki әwladlirini»** — ibraney tilida «uning keyinki nәslini». **«xәhsән Өzi»** — ibraney tilida «Өzining yüzi bilән». ■ **4:37** Mis. 13:3,9,14 ■ **4:41** Qәl. 35:6,14

kixi xu yәrlәrgә, yәni xu xәhәrlәrdin birigә qeqip berip aman-esән qelixtin ibarәt idi.

⁴³ Bu xәhәrlәr bolsa: — Rubәnlәrning zeminidin qәl-bayawandiki Bәzәр, Gadlarning zeminidin Gileadtiki Ramot, Manassәhlәrning zeminidin Baxandiki Golandin ibarәt idi. ■

Әһdining қayta jakarlinixi

⁴⁴ Musa Israillarning aldioҗa қoyoҗan қанун mana төwәndikidәk: —

⁴⁵ (bular bolsa Israillar Misirdin qıkkanda Musa *pәyoҗambәр* ularoҗa jakarlioҗan agah-guwahlar, bәlgilimilәr һәм һәkүmlәrdur;

⁴⁶ Musa wә Israillar Misirdin qıkkanda Amoriylarning Hәxbon xәhiridә turuxluq padixahı Siһonni өltүrgәnidı; Musa bu әmrlәrni Siһonning zeminida, Iordan dәryasining xәrk tәripidә, Bәyt-Peorning udulidiki wadida Israillaroҗa jakarlioҗan. □ ■

⁴⁷ Xu qaoҗda Israillar *Siһonning* wә Baxanning padixahı Ogning zeminini, yәni Iordan dәryasining күn petix tәripidiki Amoriylarning ikki padixahining zeminimu igiligәnidı; ■

⁴⁸ ularning zemini Arnon dәryasining қiroҗikidiki Aroәrdin tartip Sion (yәni Hәrmon) teoҗioҗqә,

⁴⁹ xundakla Iordan dәryasining xәrk tәripidiki pүtkүl Arabah түzlәngliki wә Pisgah teoҗining

---

■ 4:43 Yә. 20:8 □ 4:46 «xәrk tәripidә» — ibraniy tilida «bu tәripidә». ■ 4:46 Qәl. 21:24; Қан. 1:4 ■ 4:47 Qәl. 21:33; Қан. 3:3

баәриәә яйлaxқан «Түзләңлиktiki дeңгиз»әqiқә idi).□

5

Әһdigә хәрһ берix — kirix сөз

¹ Xuning bilән Musa pütküл Israilni қақirip ularәә mundaқ dedi: — «I Israil, mән бүgүн қulakliringlarәә аңlitiwatқан bu бәlgilimilәrgә һәм һәkümlәrgә қulақ selinglar, ularni әgininglar, ularәә әmәl қilixқа көңül бәlüңlar!

² Pәrwәrdigar Hudayimiz biz bilән Hәrәb teқida әһdә түzdi. ■

³ Bu әһdini Pәrwәrdigar ата-bowilirimiz bilән түzgән әmәs, бәlki biz bilән, yәni бүgünki күndә tirik қaloqan bizlәр bilән түzdi.

⁴ Taәda ot iқidә turup Pәrwәrdigar silәр bilән yüz turanә сөzlәxкәnidi

⁵ (xu qaәda silәrgә Pәrwәrdigarning сөz-kalamini jakarlax üqün mән silәр wә Pәrwәrdigarning otturida turoqanidim; silәр otning aldidа қorkup, taәқа қiqixni halimidinglar).■

On әmr

□ 4:49 «Түзләңлиktiki дeңгиз» — muxu yәrdә «Өlүk Den-giz»ni көrsitidu. ■ 5:2 Mis. 19:5 ■ 5:5 Mis. 19:16; 20:18

6 U mundaq dedi: — «Mən seni Misir zem-
inidin, yəni «kulluq makani»din qıqaroqan
Pərwərdigaring Hudadurmən.■

7 Sening Məndin baxqa heqkandaq ilahing bol-
maydu.

8 Sən özüng üqün məyli yukiridiki asmanda bol-
sun, məyli təwəndiki zeminda bolsun, yaki yər
astidiki sularda bolsun, hərқandaq nərsining
kiyapitidiki heqkandaq oyma xəkilni yasima; □

9 Sən bundaq nərsilərgə bax urma yaki ularning
qulluqioqa kirmə. Qünki Mənki Pərwərdigar
Hudaying wapaszlikqa həsət kiloquqi
Hudadurmən. Məndin nəprətləngənlərnin
kəbihliklerini əzlidirgə, oqullirioqa, hətta nəwrə-
qəwrilirigiqə qüxürimən. □ ■

10 Əmma Meni səyidioqan wə əmrlirimni
tutidioqanlaroqa ming əwladioqiqə əzgərməs
mehribanlik kərsitimən.□

11 Pərwərdigar Hudayingning namini
qalaymıqan tiloqa alma; qünki kimdəkim

■ 5:6 Mis. 20:2-21; Zəb. 81:10 □ 5:8 «**özüng üqün ...
xəklidə... yasima**» — bu əmrning kəzdə tutkini adəmlər
qoqunux məksitidə yasioqan hərқandaq xəkillərdur. Baxqa
məksətlər bilən yasioqan xəkillər toqruluk səz yok. □ 5:9
«**Məndin nəprətləngənlərnin kəbihliklerini əzlidirgə,
oqullirioqa, hətta nəwrə-qəwrilirigiqə qüxürimən**» — bu
muqim səz toqruluk «Misirdin qıqix»tiki «qoxumqə səz»imizni
(20:5, 34:7 toqruluk), xundaqla «Əzakiyal»diki «qoxumqə
səz»imizni (18-, 33-bablar toqruluk) kərüng. ■ 5:9 Mis.
20:5; 34:7,14; Yər. 32:18 □ 5:10 «**ming əwladioqiqə...**»
— əslidə «minglioqan əwladioqiqə...». Ayətning baxqa birhil
tərximisi: — «Əmma Meni səyidioqan wə əmrlirimni tutidioqan
minglioqanlirioqa əzgərməs mehribanlik kərsitimən». Birəq
7:9ni kərüng.

namini qalaymikan tiloqa alsa, Pərwərdigar uni gunahkar hesablimay qalmaydu. ■

12 Pərwərdigar Hudaying sanga əmr qiloqandək xabat künini mukəddəs dəp bilip tut, uningota əməl qil. ■

13 Altə kün ixləp barliq ixliringni tügətkin;

14 lekin yəttinqi küni Pərwərdigar Hudayingota ataloqan xabat künidur. Sən xu küni heqkandək ix qilmaysən; məyli sən yaki oqlung bolsun, məyli qizing, məyli kulung, məyli dediking, məyli buqang, məyli exiking, məyli hərəkandək baxka ulioqing, yaki sən bilən bir yərdə turuwatqan musapir bolsun, heqkandək ix qilmisun; xuning bilən kulung wə dediking səndək aram alalaydu. □

15 Sən özüngning əslidə Misir zeminida kul boləqanliqingni, Pərwərdigar Hudaying küqlük qoli wə uzatqan biliki bilən seni xu yərdin qıkarəqanliqingni esingdə tut; xu səwəbtin Pərwərdigar Hudaying sanga xabat künini tutuxni əmr qiloqan.

16 Pərwərdigar Hudaying sanga əmr qiloqandək ata-anangni hərmət qil. Xundək qilsang Pərwərdigar Hudaying sanga ata qilməqci boləqan zeminda uzun əmür kərisən, həling yahxi bolidu. ■

■ 5:11 Law. 19:12; Mat. 5:33 ■ 5:12 Yar. 2:2; Mis. 23:12; 35:2; Law. 23:3; Əz. 20:12; İbr. 4:4 □ 5:14 «xabat küni» — ibraniy tilida «xabat» wə «yəttinqi» degənlər ahangdax səz. «sən bilən bir yərdə turuwatqan» — ibraniy tilida «dərweziliring iqidə turuwatqan» degən səz bilən ipadilinidu. ■ 5:16 Law. 19:3; Mat. 15:4; Luqa 18:20; Əf. 6:2, 3

17 Қатиллик қилма.■

18 Һәм зина қилма.■

19 Һәм оғриллик қилма.

20 Һәм қоғнанғ тоғрулуқ ғалоған ғувахлик бәрмә.□

21 Һәм қоғнанғның ағалини тәмә қилма вә нә унинг өйи, унинг етизи, унинг қули, нә унинг дедики, нә унинг калиси, нә унинг ехикигә яки қоғнанғның һәрқандақ баяққа нәрсисигә кез қиринғни салма».■

22 — бу сөзләрни Пәрвәрдигар тағда, от, булут вә сүрлүк қаранғоғулуқ иқидин күқлүк ағазини билән силәрниң пүткүл јаматинғларға ейтқан вә ularға һеқ баяққа *сөзләрни* қоғмиған; u ularни икки тахтағға пүтүп манага тағурди. ■

23 Вә хундақ бәлдики, қаранғоғулуқтин қикқан ағазини ағлиқининғларда вә отлуқ тағ көйгинидә силәр, яғни қәбилә баяқлиқринғлар вә ақсақалринғлар яғнимға келип: —

24 «Мана, Пәрвәрдигар Һудайимиз өз хан-хәрипи вә улуғлуқини аған қилди вә биз унинг ағазини от оттурисидин ағлидуқ, хунинг билән биз бүгүнки күндә Һуда инсанлар билән сөзләхкән болсиму, ularning тирик қалғанлиқини көрдуқ.

25 Әнди биз јенимизға тәвәккүл қилхимизнинг нәмә һажити? Қүнки муху дәһхәтлик от бизни утуветиду. Әғәр биз Пәрвәрдигар Һудайимизнинг ағазини ағлағәрсәк әлүп кетимиз.

■ 5:17 Мат. 5:21; Луқа 18:20; Рим. 13:9 ■ 5:18 Луқа 18:20

□ 5:20 «Қоғнанғ тоғрулуқ ғалоған ғувахлик бәрмә» — Тәғрат-Инјил бойиғә «қоғнанғ» Һуда бизнинг яғнимизға яқин қилоған һәрбир адәмни көрситиду. ■ 5:21 Рим. 7:7 ■ 5:22 Қан. 9:10, 11

26 Qünki әt igiliridin һayat igisi Hudaning otning otturisidin sözligән awazini anglap, bizdәk tirik turuwatқanlardin kim bar? ■

27 Sән özүng Pәрwәrdigar Hudayimizоја yekinlixip, uning sözligәнlirining һәmmisini angliоқin; andin Pәрwәrdigar Hudayimiz sanga sözligәнlirining һәmmisini bizgә eytip berisән; xuning bilән biz uni anglap әmәl қilimiz» — dedinglar.■

28 Pәрwәrdigar silәrning bu manga eytқan sözliringlarni anglap manga: «Bu һәlkning sanga eytқan sözlirini anglidim; ularning barliқ eytқan sözliri durustur.

29 Kaxki ularda Mәndin қorkup, әmrlirimni izqil tutidiоқan bir қәlb bolsidi, ularning һali wә baliliringning һali mәnggügә yahxi bolatti!

30 Sән berip ularоја: «Qediringlarоја қaytinglar» — degin.

31 Sән bolsang yenimda turoқin; Mән sening ularоја өgitixing kerәk boloқan әmrlәр, bәlgilimilәр wә һәkümlәrning һәmmisini sanga eytip berimән; xuning bilән ular Mән ularоја tәwәlik қilip beridiоқan zeminda turup bularоја әmәl қilidiоқan bolidu.

32 Әmdi Pәрwәrdigar Hudayinglar silәrgә әmr қiloқandәk қilixқа көngül bөлүnglar; uningdin ong wә soloја taymanglar!

33 Pәрwәrdigar Hudayinglar silәrgә әmr қiloқan barliқ yollirida menginglar; xundaқ қilsanglar һayatliқ tepip, һalinglar yahxi bolidu wә silәр igidarқilik қilidiоқan zeminda turup

күнлiringлар узун болиду».□

6

Hudaning аһdisining jәwhiri — Uning әmrlirigә әmәl қilixning bәht-bәrikiti

¹ «Mana, bular Pәrwәrdigar manga silәр *dәryadin* әtүp igilәydiqan zeminda turqininglarda ularqә әmәl қilixinglar üqün silәrgә әgitixni tapiliqan әmrlәр, bәlgilimilәр һәм һәкүmlәrdur: —

² (xuning bilән silәр, yәni sән өзүng, oqlung wә nәwrәng barliқ tirik күnliringlarda Pәrwәrdigar Hudayinglardin қorқup, mән silәrgә tapilawatқan uning barliқ bәlgilimә wә әmrlirini tutisilәр, xundaқla uzun күnlәrni kәrisilәр.

³ Sән, i Israil, ularni anglap әmәl қilixқа kәngül қoyunglar; xuning bilән ata-bowiliringlarning Hudasi Pәrwәrdigar silәrgә deginidәk, süt bilән һәsәl еқip turidiqan munbәt zeminda turup, һalinglar yahxi болиду wә saninglar intayin kәpiyidu): —

□ **5:33 «...һаяtliқ tepip, һalinglar yahxi болиду»** — Hudaning barliқ әmrliri bu мәқsәttidur. Bu tema «Қанун Хәрһи»diki көp yәrlәrdә kәrүlidiqan bir temidur.

4 — Anglanglar, əy İsrail: — Pərwərdigar Hudayimiz, Pərwərdigar bir birliktur; □ ■

5 sən Pərwərdigar Hudayingni pütүн kəlbinq bilən, pütүн jening bilən wə pütүн küqüng bilən səygin.■

6 Mən sanga бүgün tapiloqan bu səzlər kəlbinqdə bolsun;

7 Sən ularni baliliringoqa singdürüp əgət, məyli əydə olturoqanda, yolda mangoqanda, ornungda yatqanda wə ornungdin turuwatqanda hər wəqit ular toqruluk səzligin; ■

8 ularni qolungoqa *əslətmə*-bəlgə kəlip tengiwal, pexanənggə qaxkidək simwol kəlip ornitiwal;

9 Sən ularni əyüngdiki kexəkliringgə wə dərwarziliringoqa pütüküzgin.

10 Wə Pərwərdigar Hudaying seni kəsəm kəlip ata-bowiliringoqa, yəni İbrahim, İshək wə Yakupqa wədə kəloqan zeminni sanga ata kəlix üqün seni uningoqa baxlioqanda, — əzüng qurmioqan uluq wə esil xəhərlərgə,

11 əzüng bisatlik kəlmioqan allıkaqan esil bisatlik kəlimioqan əylərgə, əzüng kolimioqan, allıkaqan kolanoqan kuduklaroqa, əzüng tikmigən üzümzarlar wə zəytunzarlaroqa muyəssər kəlinixing bilən sən yəp toyunoqandin keyin, ■

□ **6:4 «Pərwərdigar Hudayimiz, Pərwərdigar bir birliktur»** — **«birlik»** dəgən səz ibraniy tilida «əqad» deyilidu. Bu səz adəttə ikki yaki birnəqqə nərsining bir gəwdilikini bildüridu («Yar.» 2:24, «Mis.» 24:3 kətarliklər). Baxqa bir hil tərjimisi: «Pərwərdigar Hudayimizdur, Pərwərdigar birdur». ■ **6:4** Qan. 4:35; Mar. 12:29; Yh. 17:3; 1Kor. 8:4, 6 ■ **6:5** Qan. 10:12; Mat. 22:37; Luqa 10:27 ■ **6:7** Qan. 4:9; 11:19 ■ **6:11** Qan. 8:9,10

12 — əyni qaşda seni Misir zeminidin, yəni «kulluk makani»din qikarəşan Pərwərdigar ni untuxtın həzi bol.

13 Sən Pərwərdigar Hudayingdin kərkkin, ibaditidə boləşin wə kəsəm kilsang uning nami bilənla kəsəm iqkin. ■

14 Silər baxka ilahlar, yəni ətrapıngdiki əllərning ilahlırını kət'iy izdimənglar;

15 Qünki aranglarda turuwatқан Pərwərdigar Hudaying wapasizlikka həsət kıləşuqi Təngridur. *Əgər xundak kilsang* Pərwərdigar Hudayingning oşəşipi sanga kəşəşilip, U seni yər yüzidin yəkatmay qalmaydu.

16 Silər Pərwərdigar Hudayinglarni Massahta şinişəndək Uni şinişənglar. □ ■

17 Pərwərdigar Hudayinglarning əmlirini, şilərgə tapiləşan guwah-həkümliri wə bəlgimilirini kəngül kəşup tutunglar.

18 Pərwərdigar Hudayinglarning nəşiridə durus wə yahxi boləşanni kilinglar; xundak kıləşanda həşinglar yahxi bolidu wə Pərwərdigar ata-bəşiliringlarəşə bəşixkə kəsəm kıləşan zeminişə kirip uni igiləşsilər,

19 xundakla Pərwərdigar wədə kıləşəndək bəşlik dūxmənşiliringlarni əşilinglardin həşəşəş qikirişetisilər.

Keyinki dəşrlərni əşlitix

■ **6:13** Qan. 10:20; Mat. 4:10; Luğa 4:8 □ **6:16** «**Silər Pərwərdigar Hudayinglarni Massahta şinişəndək Uni şinişənglar**» — «Mis.» 17:2-7ni kəşung. «Massah» dəşəşning mənisi «sinax». ■ **6:16** Mis. 17:2; Qəl. 20:3; Mat. 4:7; Luğa 4:12

²⁰ Kəlgüsidə oqlung səndin: — «Pərwərdigar Hudayimiz silərgə tapiloqan agah-guwah, bəlgilimə həm həkümlər nemə?» dəp sorisa,

²¹ sən oqlungoqa mundaq dəysən: «Biz əslidə Misirda Pirəwning kulliri ikənmiz; birəq Pərwərdigar bizni Misirdin küqlük bir qol bilən qıqaroqan.

²² Pərwərdigar kəz aldimizda uluoq həm dəhətlik məjizilik alamətlər wə karamətlərni kərsitip, Pirəwning üstigə həm uning barlik ailisidikilərnin üstigə qüxürdi;

²³ U ata-bowilirimizə qəsəm iqip wədə kıləqan zeminni bizgə ata kılıp, uningə bizni baxlap kirixkə xu yərdin yetəkləp qıqaroqan.

²⁴ Pərwərdigar bizgə bu barlik bəlgilimilərni tutuxni, Pərwərdigar Hudayimizdin kərkuxni tapiloqan; U həlimizning daim yahxi boluxi wə bizning bəgünkidək tirik saqlanəndək, Uning panahida boluximiz üqün xundaq tapiloqandur;

²⁵ wə Pərwərdigar Hudayimizning aldida u bizgə tapiloqandək bu barlik əmrlərgə əməl kılıxka kəngül bəlsək bu biz üqün həkkanıylik bolidu».

7

Butpərəs əl-millətlərni zemindən yökıtix

¹ Pərwərdigar Hudaying seni hazır igiləxkə ketiwatqan zeminoqa baxlap kirküzgəndin keyin, aldingdin kəp yat əl-millətlərni, yəni Hıttiyar, Girgaxiyar, Amoriyar, Qanaaniyar,

Pərizziylar, Hiwiylar, Yəbusiylarni — səndin küqlük əl-millətlərnə həydiwetidu. ■

² Əmdi Pərwərdigar Hudaying aldingda ularni qolungoşa tapxuruxi bilən sən ularoşa hujum kıləningda, sən ularni təltəküs yökıtixing kerək; ular bilən heq əhdə tüzixinggə wə ularoşa heq rəhim kılixingəşa bolmaydu. □ ■

³ Sening ular bilən nikahlıxixingəşa bolmaydu; sən kızingni ularning oqullirioşa berixinggimu wə ularning kızini oqlungəşa elip berixinggimu bolmaydu; ■

⁴ qünki ular oqlungni Manga əgixixtin ezikturidu wə xuning bilən oqulliring baxka ilahlarəşa qokunidu; u qəşda Pərwərdigarning oşəzipi silərgə qozəşilip, silərnə tezla yökıtidu.

⁵ Sən ularəşa xundak muamilə kıləşinki, ularning qurbangahlirini buzuwetinglar, but tüwrüklirini qekiwetinglar, axərah butlirini kesiwetinglar wə oyma butlirini ot bilən köydürüwetinglar; □ ■

⁶ qünki silər Pərwərdigar Hudayinglarəşa pak-mukəddəs bir həlktursilər; Pərwərdigar Hudayinglar silərnə yər yüzidiki barlık baxka həlklərdin üstün kılip, Əzigə has bir həlk boluxka tallıwaləşan. ■

■ **7:1** Qan. 31:3 □ **7:2** «...ularəşa heq rəhim kılixingəşa bolmaydu» — bu əmr (wə uningəşa ohxap ketidəşan baxka barlık əmrlər) toşruluk «koxumqə səz»imizni kəşung. ■ **7:2** Mis. 23:32; 34:15; Qəl. 33:52; Yə. 11:11 ■ **7:3** Mis. 34:16; 1Pad. 11:2 □ **7:5** «axərah» — «ayal butlar», bəlkim butpərəslikkə beoşixlanəşan dərəhlıklərdur. Dərəhlər bəlkim but xəklidə oyuləşan yaki nəşixləngən boluxi mumkin. ■ **7:5** Mis. 23:24; 34:13; Qan. 12:2, 3 ■ **7:6** Mis. 19:5; Qan. 4:20; 14:21; 26:18; 28:9; 1Pet. 2:9

7 Пәрвәрдиғарнинг силәргә мөһир қүхүп силәрни тәлливаләһини силәarning бәхкә һәлқләрдin көп боләһәнлиқинғлар үқүн әмәс, әмәлияттә силәр бәрлиқ һәлқләр арисидә әng аз идинглар;

8 Пәрвәрдиғарнинг силәрни сөйгини сәwәбидin wә ата-bowiliringлар алдидә бәргән қәсимигә садик боләһәнлиқи үқүн Пәрвәрдиғар силәрни күқлүк қол билән қутқузуп, һәрлүк бәдили тәләп «қуллуқ макани»din, yәни Мисир падиһәһи Пирәwнning қолidin қикарәһән. □ ■

9 Xunga силәр Пәрвәрдиғар Hudayingларning бәрһәк Huda, wәdisidә турәһәһи Тәngри икәнлиқини билixingлар керәк; U Өзини сөйүп, әмrlirini тутқанларәһә ming дәwргигә өзгәrmәс мөһир көрситip әһdisidә турәһәһидur; ■

10 lekin Өzigә әqmәnlәrning ixlrini өз бexiәһә оқуқ-ахкарә қүхүрүп, ularни yөкитidu; Өzigә әqmәnlәrning һәрbirigә өзи қиләһән ixlrini ularning бexiәһә оқуқ-ахкарә қәyturuxқә һәyal қилmaydu. ■

11 Silәр Mән бүgүн силәргә tapilәһән әmr, бәlgilimilәр һәм һөкүmlәргә әмәл қилix үқүн ularни қing tutungлар.

Әһdini tutuxning бәht-bәrikәtliri

12 Qоқum xundaq boliduki, bu бәlgilimilәргә қулақ selip, көngүl қoyup әмәл қilisangлар, Пәрвәрдиғар Hudayingлар ата-bowiliringларәһә

□ **7:8 «һәрлүк бәдили тәләп ...қикарәһән»** — muxu sirliқ sөzlәр тоqruluқ «қохumqә sөz»imizdә азraq тоhtilimiz. ■ **7:8** Қан. 10:15 ■ **7:9** Мис. 20:5; Қан. 5:9 ■ **7:10** Наһ. 1:2

kəsəm bilən wədə kılqan əhdə wə mehırni silərgə kərsitip turidu; ■

13 Seni səyüp bərikətləp, ata-bowiliringoqa kəsəm bilən sanga berixkə wədə kılqan zeminda turquzup kəpəytidu; xu yərdə pərzəntliringni, yər-tuprikingdiki məhsulatlarni, buqdiyingni, yengi xarabingni, zəytun meyingni, kaliliringning nəslini wə qoyliringning qozilirini bərikətləp kəpəytidu. □

14 Sən barliq əllərdin ziyadə bəht-bərikət kərisən; arangda, ər-ayal yaki mal-qarwang arisida heq tuqmaslik bolmaydu; □ ■

15 Pərwərdigar səndin barliq kesəllərnə neri kılıdu wə sən əzüng kərgən Misirdiki dəhxətlik wabalardin heqkaysisini üstünggə salmaydu, bəlki sanga əq bolqanlaroqa salidu.

Aranglardiki barliq butpərəslik iz-qalduklirini yokitix kerək

16 Sən Pərwərdigar sanga tapxuroqan barliq həklərnə yokitixing kerək; sən ularnə kərgəndə, ularoqa heq rəhim kılmasliqing kerək, sən ularning ilahlirining kulluqioqa kirməsliqing

■ 7:12 Law. 26:3; Qan. 28:1 □ 7:13 «**pərzəntliring**» — muxu yərdə ibraniy tilida «baliyatquning mewisi» bilən ipadilididu.

□ 7:14 «**sən barliq əllərdin ziyadə bəht-bərikət kərisən...**» — muxu yərdə «sən» degən söz Huda pütkül İsrailni bir adəmdək kərüp, ularoqa bir gəwdə süpitidə səzləydu. «**arangda, ər-ayal yaki mal-qarwang arisida...**» — ibraniy tilida «arangda, məyli ərkəklər məyli ayallarda yaki mal-qarwang arisida....». ■ 7:14 Mis. 23:26

керәк; әгәр хундақ қилсанғ, бу их санға қилтақ болиду. □

17 Әгәр сән көнглүнгдә: «Бу әлләр мәндин күқлүк; мән қандақ қилип уларни земинидин қоқлиwetәләймән?» — десәнг,

18 улардин қорқма; Пәрwәрдигар Hudayingning Pirәwn һәм барлиқ Misirliklarni қандақ қилоанлиқини әслигин,

19 — yәni Пәрwәрдигар Hudaying seni xu yәrdin қикирix үқүн wasitә қилоан, өз көзүнг билән көргән дәһxәтлик һөкүм-sinaklar, möjizilik alamәtlәр wә karamәtlәр, күқлүк қол wә sozulәqan bilәkni мәһкәм esingdә tut; Пәрwәрдигар сән қорқuwatқан барлиқ һөлқnimu хундақ қилиду. ■

20 Uning үstigә Пәрwәрдигар Hudaying taki ularning сәндin yoxurunәqan қалдуқliri yokitiloқuqә ularning arisioqa seriq һәrilәrni әwәtidu; □ ■

21 Sән ularдин қорқmasliқing керәк; qünki Пәрwәрдигар Hudaying arangdidur; U uluq wә дәһxәтлик bir Ilaһdur.

22 Пәрwәрдигар Hudaying xu әllәrni aldingdin pәyдинpәy һәyдәydu; сән ularni birақla yokitiwetәlmәysән; birақla yokitiwәtkән tәқdirdimu, daladiki һaywanlar көpiyip, үstünggә basturup kelixi mumkin.

23 Lekin aldingәqә ilgirilәp mangәqingda

□ 7:16 «...ularni көргәндә, kularәqә һеқ rәһim қилmasliқing керәк...» — ibraniy tilida «sening көzүng ularni һеқ ayimisun...». ■ 7:19 Қан. 4:34; 29:3 □ 7:20 «serik һәrә» — adәttiki һәridin tehimu qong wә qаққақ birhil һәrini көrsitixi mumkin. ■ 7:20 Mis. 23:28; Yә. 24:12

Пәрвәрдигар Hudaying ularni қолунгоға таpxuridu wә ularni паракәндә қилип, yokitiloқуqә дәkkә-дүккigә salidu.

²⁴ U ularning padixaһlirini қолунгоға таpxuridu, sән ularning namlirinimu asman astidin yok қilisән; ularni yokatқуqә һeqbir adәм aldingda turalmaydu.

²⁵ Silәр ularning oyma butini ot bilән keydürüwetinglar; көz қiringlarni xularning üstidiki altun-kümүxkә salmanglar, ularni almanglar; bolmisa u silәrgә қiltaq bolidu; qünki u Пәрвәрдигар Hudaying aldida yirginqlik bir nәrsidur.

²⁶ Sән һeqқандақ yirginqlik nәrsini öyünggә elip kәlmә; bolmisa sән uningоға ohxax lәнәtlik nәrsә bolup қalisән; sән uningdin қattiq yirgән, uningоға mutlәk nәprәtlән; qünki u lәнәtlik bir nәrsidur.

8

Пәрвәрдигарнинг тәminatlirini әslәx

¹ Mән silәrgә бүgün tapilioqan bu barliқ әmrlәrgә әmәl қilixқа көngül қoyunglar; xundaq қiloqanda silәр һayat bolisilәр, көpiyisilәр wә Пәрвәрдигар ата-bowiliringlarоға қәsәм қилип wәdә қiloqan zeminоға kirip uni игilәysilәр.

² Пәрвәрдигар Hudaying seni төwән қилип, көnglүngdә nemә barliқini, uning әmrlirini tutidioqan-tutmaydioqanliқingni bilәy dәp seni sinax üqün bu қirik yil qәl-bayawanda yetәkligән yolni әsligin.

³ Дәрwәкә u seni төwән қилип, seni ақ қойуп, сән әслидә бilmәyдиған, хундақла ата-bowiliring көрүп бақmioған «manna» билән озукландуроған; U сanga insan пәкәт yemәklik биләнla әmәs, бәлki Пәрwәрдигар Hudayingning ағzидин қикқан барлиқ сөzliri биләнmu yaxaydioғанlikini bildürүx үqүн хундақ қилди. □ ■

⁴ Bu қirik yilda kiyim-keqiking konirimidi, putung ixqip kәtmidi. ■

⁵ Sән xuni bilip қoyоqinki, adәм өз оqlini тәрbiyiligәндәк, Пәрwәрдигар Hudaying seni тәрbiyilәydu; □

⁶ Xunga сән Uning yollirida mengip wә Uningdin қорқup, Пәрwәрдигар Hudayingning әmrlirini tutқin.

⁷ Qünki Пәрwәрдигар Hudaying seni yahxi bir zeminоға — erik-ekinliri, bulakliri wә jilоға-dәnglәrdә urоqup қikidioған uluоq suliri бар bir zeminоға —

⁸ buоqday wә арpa, үzüm talliri, әnjür дәрәhliri wә anarliri бар bir zeminоға, zәytun дәрәhliri wә һәsәl бар bir zeminоға,

⁹ — сән һеқnemidin kәmlik tartmay ozukluk yәydioған bir zeminоға — taxliri төmür, таqliridin mis kolaydioған bir zeminоға yetәklәp

□ **8:3 «manna»** — bu ix тоғruluk «Mis.» 16-babni көrүng. «... **Hudayingning ағzидин қикқан барлиқ сөzliri**» — ibraniy tilida «...Hudayingning ағzидин барлиқ қикқанliri». Оқurmәnlәrning esidә barki, Adәм'ata әslidә «Hudaning nәpisi» билән һayatқа erixti. ■ **8:3** Mis. 16:14,15; Mat. 4:4; Luқа 4:4 ■ **8:4** Қан. 29:6; Nәһ. 9:21 □ **8:5 «Sән xuni bilip қoyоqinki...»** — ibraniy tilida «Sән қәlbingdә xuni bilginki...»

kiridu;

¹⁰ sən xu yərdə yəp toyunisən wə Pərwərdigar Hudaying sanga ata kıloqan xu yahxi zemin üqün uningəta təxəkkür-mədhıyə eytisən. ■

¹¹ Mən sanga bögün tapiloqan Pərwərdigar Hudayingning əmrliri, bəlgilimiliri həm həkümlirini tutmaslıqtin, Uni untup kəlixtin həzi bol;

¹² bolmisa, sən yəp toyunoqandin keyin, esil öylərnı kuruq uları olturaklıxqandin keyin,

¹³ kala-qoy padiliring kəpiyip, altun-kümüxüng, xundakla sening barlıqing kəpəygəndin keyin,

¹⁴ kənglüng məqrurlinip seni Misir zeminidin, yəni «kulluq makani»din qikirip kutkuzoqan Pərwərdigar Hudayingni untuysən;

¹⁵ (U seni bipayan wə dəhxətlik qəl-bayawandin, yəni zəhərlik yılanlar wə qayanlar kaplap kətkən, susirap kaşjirap kətkən bir qəl-bayawandin yetəkləp qıqқан, xu yərdə sanga qakmaq texidin su qikirip bərgən, □ ■

¹⁶ seni özini təwən tutsun dəp sinap, sanga ahir rahət-bərikət kərsitix üqün qəl-bayawanda ata-bowiliring kərup bakmioqan «manna» bilən ozuklandıroqan) ■

¹⁷ — əgər uni untusang, kənglüngdə: «Əz küqüm, əz qolumning kudriti meni muxu dölətkə erixtürgən» deyixing mumkin.

¹⁸ Xunga Pərwərdigar Hudayingning Əzi seni dölətkə erixtürgüqi kudrətnı bərgüqi ikənlikini

---

■ **8:10** Qan. 6:11,12 □ **8:15** «zəhərlik yılanlar...» — ibraniy tilida «otluq yılanlar». ■ **8:15** Mis. 17:6; Qəl. 20:11; Zəb. 78:15-16; 114:8 ■ **8:16** Mis. 16:14,15

әсләп, Uni esingdә tut; xuning bilән u atabowiliringoҗa кәсәм қилip wәдә қилоан әһдини бүгүнki күндикidәк мәһкәм қилidu.

¹⁹ Әгәр сән Пәрwәрдигар Hudayingni қағанiki untusang, бахқа ilаһlaroҗa әгәxsәng, ularning қulluқida болup ularoҗa бах ursang, мән silәргә бүгүн xu агаһni берәyki, xundак болiduki, silәр тәтәкүс һалак болisilәр.

²⁰ Пәрwәрдигар көз аldinglarda yokitiwatқан әлләрдәк silәrmu yokitilisilәр; qünki silәр Пәрwәрдигар Hudayinglarning awazioҗa қулақ salmioansilәр.

9

Hudaning әllәrni Қanaan zeminidin һәyduxining sәwәbi

¹⁻² Angla, i Israil! Sән бүгүн өзүngdin qong wә күqlük әлләргә igә болux үqün, sepilliri asmanoҗa тақixidioҗan qong xәһәrlәrni игilәx үqün, Anakiylarni қоqlap қикirix үqün Iordan дәryasidin өtisән (сән ularni bilisән, ular тоoqruluk «kim Anakiylar aldida turalisun!» дәp anglioansән). ■

³ Sән бүгүнki күндә xuni bilip қoyoҗinki, sening аldingda mangoquqi Пәрwәрдигар Hudayingning Özidur, U yalmap yutquqi ottur; u muxu әllәrni һалак қилidu, аldingda ularni tezdin yikitidu; сән ularning тәwәlikini игilәp, Пәрwәрдигар sanga eytkandәk ularni tezdin yokitisән. ■

4 Пәрвәрдигар ularni aldingdin һәйдигәндә сән көнглүндә: «Һәккәниликим сәwәbidin Пәрвәрдигар meni zeminni igilәx үqүн uningәә yetәklәp kirdi» demigin; bәlki xu әllәrning rәzilliki түpәylidin Пәрвәрдигар sening aldingda ularni тәәllukatidin мәһrum қилidu.

5 Сән ularning zeminiәә kirip uni igilixing sening һәккәниy bolәәnliқingdin yaki көнглүngning durusluқidin әmәs, bәlki bu әllәrning rәzillikidin wә Пәрвәрдигар ата-bowiliring Ibrahim, Ishaq wә Yakupқа қәsәm қilәәn sәzigә әmәl қilix үqүнmu Пәрвәрдигар Hudaying ularni sening aldingda тәәllukatidin мәһrum қилidu. ■

6 Әmdi xuni bilip қoyәqinki, Пәрвәрдигар Hudaying bu yahxi zeminni sanga miras қilәqini sening һәккәниylikingdin әmәs, qünki сән әsli boyni қattiq bir һәлқсән.

Israilning jahilliki

7 Әmdi sening qәl-bayawanda Пәрвәрдигар Hudayingni қандақ ојәzәplәndүrgәnliқingni esingdә tutқin — Uni untuma. Сән Misir zemnidin қiққан күndin beri taki bu yәrgә көlgүqә Пәрвәрдигарәә asiylik қilip көlding. ■

8 Silәr Hәrәb teqida Пәрвәрдигарni ојәzәplәndүrgәn wә Пәрвәрдигар silәrgә aqqiқlinip, silәrni һalak қilmaqci boldi. ■

9 Xu qәoqda mән tax tahtaylarni, yәni Пәрвәрдигар silәr bilән түzgән әhdә tahtaylirini

■ 9:5 Yar. 12:7; 13:15; 15:7; 17:8; 26:4; 28:13 ■ 9:7 Mis. 14:11; 16:2; 17:2; Qәl. 11:4 ■ 9:8 Mis. 32:4; Zәb. 106:19-21

tapxuruwelix üqün taoҗқа ցikkәnidim; mән taoҗda кiriк keqә-kündüz turdum (mән nә tamak yemidim, nә su iqmәdim);■

¹⁰ Xuning bilән Pәrwәrdigar manga Öz barmiki bilән pütкән ikki tahtayni tapxurdi; ularda Pәrwәrdigar taoҗda ot iqidә silәrgә sәzligән qaoҗda, jamaәt yioҗiloҗan күni eytkән barliк sәzlәр pütülgәnidi. □ ■

¹¹ Wә xundak boldiki, кiriк keqә-kündüz әtүp, Pәrwәrdigar manga ikki tax tahtay, yәni әhdә tahtaylirini bәrdi.

¹² Wә Pәrwәrdigar manga: «Ornungdin turoҗin, muxu yәrdin qүxkin; күnki sән Misirdin қiқaroҗan hәkqing әzlrini buloҗidi; ular tezla Mән ularoҗa tapiloҗan yoldin qәtnәp әzlrigә қuyma bir butni yasidi» dedi.

¹³ Pәrwәrdigar manga sәz қilip: «Mән bu hәlkni kәrүp yәttim; mana, u boyni қattik bir hәlқtur. ■

¹⁴ Meni tosmә, Mән ularni yoқitimән, ularning namini asmanning tegidin әqүrүwetimән wә xundak қilip, seni ulardin qong wә uluоq bir hәlқ қilimән» — dedi.■

¹⁵ Mән burulup, taoҗdin qүxtüm; taoҗ bolsa ot bilән yalқunlawatatti; ikki әhdә tahtiyi ikki қolumda idi.

¹⁶ Mән kәrdüm, mana silәр Pәrwәrdigar Hu-dayinglar aldida gunah қilipsilәр; silәр әzünglar üqün қuyma bir mozayni yasapsilәр; silәр tezla

---

■ **9:9** Mis. 24:18; 34:28 □ **9:10 «Öz barmiki bilән pütкән...»** — ibraniy tilida «Hudaning barmiki bilән pütкән». ■ **9:10** Mis. 31:18 ■ **9:13** Mis. 32:9; 33:3; 34:9; Қан. 10:16; 31:27; 2Pad. 17:14 ■ **9:14** Mis. 32:10; Zәb. 106:23

Пәрвәрдиғар силәргә тапилюған йолдин қәтнәп кетипсиләр.

17 Мән икки таhtayни икки қолумоға елип, қөрүп тахlap, уларни көз аldingларда қәқiwәttim.

18 Силәр Пәрвәрдиғарни оғәзәпләндүрүп барлиқ өткүзгән гунаһingлар, yәни Пәрвәрдиғарning нәzirидә рәzil болoғanni қилоiningлар үқүн, yәнә аwwalkidәк Пәрвәрдиғар аldida yikilip, қiriқ кеғә-kүндүз дүм yattim (мән һеғ нәрсә yemidim, su iqmimid) □

19 қүнki мән Пәрвәрдиғарning силәрни yokitidioғan қattiq оғәzipи һәм қәһridin қorқtum. Пәрвәрдиғар xu qaoqdimu mening tilikimni anglidi.

20 Пәрвәрдиғар Һарундин оғәзәплиnip, unimu yokatmaqçi boldi; мән Һарун үқүнmu dua қildim.

21 Мән силәarning гунаһingларни, yәни yasioғan mozayни еlip uni otta көydүрдүм wә uni yanjip kukum-talkan қilip eziwәttim; uning topisini еlip taoqdin quxidioғan eriq süyigә qeqiwәttim ■

22 (силәр yәнә Tabәrah, Massah, Kibrot-Һattawahdimu Пәрвәрдиғарни оғәзәпләндүрдүngлар. ■

23 Пәрвәрдиғар силәрни Қадәх-Barneadin Қанааноға mangdurmaqçi болup силәргә: «Qikip, Мән силәргә тәқdim қилоғan zeminni igilәngлар» — degәndimu, силәр Uning sözigә қarxi qikip asiyliқ қildingлар, нә Uningoға

□ 9:18 «мән һеғ нәрсә yemidim...» — ibraniiy tilida «мән һеғ nanni yemidim...». ■ 9:21 Mis. 32:20 ■ 9:22 Mis. 17:7; Qel. 11:1,4,34

ixәнmidinglar, nə awazioға һеқ қулақ salmidinglar. □ ■

²⁴ Мән silәрни tonuоған күндin tartip silәр Pәрwәrdigar Hudayinglarоға asiylik қilip kәldinglar).

²⁵ Xuning bilән mән axu qaoqda Pәрwәrdigar aldida өзümni yәrgә etip yәнә kirik keqә-kүndüz дүм yattim; dәрwәkә дүм yattim; qünki Pәрwәrdigar silәrgә қarap «ularni yokitimән» degәnidi.

²⁶ Xunga mән Pәрwәrdigarоға dua қilip: «I Rәb Pәрwәrdigar, Sән Öz uluоlukung arkilik Özүng үqün һәrlük bәdili tәlәp setiwalоған, Misirdin küqlük қolung bilән qikarоған Öz һәlking болоған mirasingni yokatmioaysән; □ ■

²⁷ Öz қulliring Ibrahim, Ishak wә Yakupni esingdә tutқaysән; bu һәlkning baxbaxtaklikioға, ularning rәzilliki yaki gunahioға қarimioaysән;

²⁸ bolmisa, sән bizni elip qikқан xu zemindik-ilәр: «Pәрwәrdigar bu һәlkni ularоға wәdә қilоған zeminni igilәxkә elip kirәlmәydiоғанliki үqün wә ularоға nәprәtlәngini түpәylidin ularni qәl-bayawanda yokitixқа *Misirdin* qikardi» — dәydu.■

²⁹ Қандақла bolmisun, ular zor күqүng wә uzartilоған biliking bilән *Misirdin* qikarоған

□ **9:23 «Уning sözigә qarxi qikip...»** — ibraniy tilida: «Uning awazioға qarxi qikip...». ■ **9:23** Qәl. 13:3; 14:1 □ **9:26 «Өz һәlking болоған mirasing»** — «Hudaning mirasi» muxu yәrdә Öz һәlkini kәrsitidu. Mәsilән, «Mis.» 34:9ni kәрүng. ■ **9:26** Mis. 32:11; Qәl. 14:13 ■ **9:28** Mis. 32:12; Qәl. 14:16

һәлқинг wә sening mirasingdur» — dedim.

10

Yengi pұrsәt

¹ Xu qаoқda Pәrwәrdigar mаngа: «Өzүng үqүн аwwalkidәk ikki tax таhtayni оyup qıqıp, таoққа yenimoқа kәl. Өzүnggә yaоaқtin bir sanduқ yasioқin. ■

² Mәn bu таhtaylarоқа sән qеkiwәtkән аwwalki таhtaylardiki sөzlәrni yazimән; sән ularni sanduққа koyisән» — dedi.

³ Xuning bilән mән akatsiyә yaоiqidın bir sanduқ yasidim, аwwalkidәk ikki tax таhtay оyup qıqtım; ikki таhtayni қolumda kәtүrүp таoққа qıqtım.

⁴ Pәrwәrdigar әslidә ot iqidın таoқda jamaәt yioқiloқan күndә silәrgә eytkән xu on әmrni аwwalki pütüktәk таhtaylarоқа yazdı; Pәrwәrdigar ularni mаngа tapxurdi. □

⁵ Mән burulup таoқdın qүxүp таhtaylarni өзüm yasioқan sanduққа koydım; Pәrwәrdigar mаngа tapilioқinidәk ular tehi uningda turmaқта.

Qәl-bayawandiki sәpәrning hatimisi

⁶ Xu qаoқda Israillar Bәәrot-Bәнә-Yaakandin Mosәrahқа yol elip mangdı; Hәrun xu yәrdә әldi

■ 10:1 Mis. 34:1 □ 10:4 «on әmr» — ibraniy tilida «on sөzni».

wə xu yərdə dəpnə қилинди; uning ооқли Əliazar uning ornini besip kaһinlik қилди. ■

7 Israillar xu yərdin Gudgodaһқа, andin Gudgodaһtin Yotbataһқа səpər қилди (Yotbataһ erik-ekini mol yərdur). ■

8 Xu qaşda Pərwərdigar əhdə sanduқini kətürүxkə, Pərwərdigarning aldida hizmitidə turup uning namida bəht-bərikət tiləxkə Lawiy қəbilisini əzigə tallap ayridi. Wə бүgүngə қədər xundaq boluwatidu.

9 Xunga Lawiy қəbilisining *Israil* қerindaxliri iқidə nesiwisi yaki mirasi yoқtur; Pərwərdigar uningоја eytkandək, Pərwərdigar Əzi uning mirasidur. □ ■

10 Mən əmdi awwalki күnlərdikidək қirik keqə-kүndүz Pərwərdigar aldida taşda turdum; Pərwərdigar xu qaşdimu tilikimgə қulak saldi; u siləрни yoқatmidi. ■

11 Pərwərdigar mangu: «Ornungdin tur, һəlkni baxlap aldida yol aloқin; xuning bilən ular Mən ularоја təқdim қilixқа ata-bowilirioја қəsəm қilip wədə қilojan zeminni igiləx үqүн uningоја kirsun» — dedi.

Pərwərdigarni sөyin, һəlkni sөyin

-
- **10:6** Qəl. 20:28; 33:30,38   ■ **10:7** Qəl. 33:32,33   □ **10:9** «**Lawiy қəbilisining... nesiwisi yaki mirasi yoқtur**» — Қанаан zeminiоја kirgəndin keyin Lawiyлар wə kaһinlarning (baxқа қəbililərninқidək) xəhsiy yər-zemin yaki xəһərliri bol-maydu. Ulardiki һərbir ailigə Israillarning xəһərliri iқidin birər turar jay berilidu. ■ **10:9** Qəl. 18:20-32; Қан. 18:1; Əz. 44:28
 ■ **10:10** Қан. 9:18, 19

12-13 Әмди, i Исраил, Пәрвәрдигар Hudaying сәндin nemә тәләп қилиду? — Ҳалиг yahxi bolsun дәп mening бүгүн silәргә muxu tapilioanlirimdin baxқа нәрсини тәләп қиларму? — Уning тәләп қилоғини bolsa Пәрвәрдигар Hudayingdin қорқуп, Уning көрсәткән барлиқ yollirida mengip, Uni сөйүп, пүткүл қәлbing wә пүткүл jening билән Пәрвәрдигар Hudayingning hizmitidә болуп, Пәрвәрдигарning әмлiri wә бәлгилimilirini tutxтин ibarәт әмәsmu?■

14 Mana, asmanlar wә asmanlarning asmini Пәрвәрдигар Hudayingoға мәnsuptur; yәр yүzi wә uningdiki һәmmә нәrsilәrmu Уningoға мәnsuptur. ■

15 Ҳәlbuki, Пәрвәрдигар пәкәт ата-bowiliringlardin сөyүнүп, ularnи сөydi wә xuning билән бүгүнкidәк барлиқ әлләр arisidin ата-bowiliringlarning keyinki нәslini, yәni silәrni tallidi.

16 Xunga көnglүnglarnи һәtnilik қilinglar, boy-nunglarnи yәнә қattik қilmanglar.■

17 Qünki Пәрвәрдигар Hudayinglar hudalarning Hudasi, rәblәrning Rәbbи, uluq Ilaһ, Qudrәtlik wә Dәһxәtlik Boluquqi, insanlarning yüz-hatirisini қilmioquqi, һеққandақ parini almioquqidur; ■

18 U yetim-yesir wә tul hotunlarning дәwasini so-raydu, musapirni сөyүp uningoға yemәk-iqmәk

---

■ 10:12-13 Қан. 6:5; Mat. 22:37; Лука 10:27 ■ 10:14 Yar. 14:19; Zәb. 24:1; 115:16 ■ 10:16 Mis. 32:9; 33:3; 34:9; Қан. 9:13; Yәр. 4:4 ■ 10:17 2Tar. 19:6, 7; Ayup 34:19; Ros. 10:34; Rim. 2:11; Gal. 2:6; Әf. 6:9; Kol. 3:25; 1Pet. 1:17; Wәһ. 17:14

wə kiyim-keqəknı bərgüqidur. □

¹⁹ Xunga silərmu musapirni səyüxüŋglar kerək; qünki silərmu Misir zeminida musapir idinglar.

²⁰ Sən Pərwərdigar Hudayingdin kərkkin; sən Uning ibaditidə boləin, Uningoqa baqlanəin wə *pəqət* Uning namidila kəsəm iqqin. ■

²¹ U sən üqün əz kəzüŋ bilən kərgən bu uluəq wə dəhxətlik ixlarnı kıləan; U sən mədhiyləydiəan, sening Hudayingdur;

²² ata-bowiliring jəmiy yətmix jan Misiroqa qüxkənidi; wə hazır Pərwərdigar Hudaying seni asmandiki yultuzlardək kəp kildi. □ ■

11

Hudaəqa itaətmən boluxning bəht-bərikiti

¹ Əmdi sən Pərwərdigar Hudayingni səygin, Uning tapiləini, bəlgilimilirini, həkümlirini həm əmrlirini izqil tutqin.

²⁻³ Xu ixlarnı bügün esinglarda tutunglar, qünki mən Pərwərdigar Hudayingning jaza-tərbiyisi, uluəqluqi, küqlük qoli wə uzartiləan bilikini, Misir zeminida Misir padixahı Pirəwngə həm uning pütkül zemini üstigə kərsətkən məjizilik

---

□ **10:18** «yetim-yesir» — ibraniy tilida «atisizlar». ■ **10:20** Қан. 6:13; 13:4; Mat. 4:10; Luқа 4:8 □ **10:22** «ata-bowiliring jəmiy yətmix jan Misiroqa qüxkənidi...» — yaki «ata-bowiliring yətmix jan bilən Misiroqa qüxkənidi...». ■ **10:22** Yar. 15:5; 46:27; Mis. 1:5; Ros. 7:14

alamætliri wə ƙiloŋanlirini kœrmigən balilir-inglaroŋa sœzlimœymən □

⁴ (qũnki ular *Pœrwærdigarning* Misirning ƙoxuni, ularning atliri, ularning jœng harwilirioŋa ƙiloŋan ixliri, yœni Ƙizil Dengizning suliri bilœn ularni oŋærk ƙilip, űzűl-kesil hœlak ƙiloŋanliƙi, □

⁵ Uning silær muxu yœrgœ kœlgűqœ silærgœ nemœ ƙiloŋanliƙi,

⁶ Uning Rubœnning œwladi, Eliabning oŋulliri Datan wœ Abiramœŋa nemœ ƙiloŋanliƙi, yœni pűtűn Israillar arisida yœr yűzining aozini ƙandaƙ eqip ularni ailisidikiliri wœ qedirliri bilœn ƙoxup barliƙ tœalluƙatliri bilœn yutuwœtkœnlikini kœrmigœnidi); ■

⁷ *mœn bœlki silærgœ sœz ƙilimœn*; qũnki silœrning kœzliringlar Pœrwærdigar ƙiloŋan barliƙ uluŋ ixlarni kœrdi.

Wœdœ ƙilinoŋan zeminning mol bayliƙliri

⁸ œmdi, mœn silærgœ bűgűn tapilioŋan barliƙ œmrlœrni tutunglar; xundaƙ ƙilsanglar kűqlinip, hazir œtűp igilimœƙqi bolœŋan zeminoŋa kirip uni igilœysilær

⁹ wœ Pœrwærdigar ata-bowiliringlaroŋa ƙœsœm ƙilip ularoŋa hœm œwladlirioŋa berixkœ wœdœ

□ **11:2-3 «xu ixlarni bűgűn esinglarda tutunglar...»** — ibraniiy tilida «xu ixlarni bűgűn bilinglarki,...». □ **11:4**

«...Pœrwærdigarning Misirning ƙoxuni,,ni .... űzűl-kesil hœlak ƙiloŋanliƙi» — ibraniiy tilida «Pœrwærdigarning Misirning ƙoxuni..ni ...taki bűgűngœ ƙœdær hœlak ƙiloŋanliƙi» — bu ibarœ ularning tűptin hœlak ƙilinoŋanliƙini tœkitlœydu. ■ **11:6**
Qel. 16:31; 27:3; Zœb. 106:16-17

қилоған земинда, яғни сүт билән һәсәл еқип туридиған мунбәт бир земинда туруп узун өмүр көрисиләр.

¹⁰ Қүнки силәр игиләхкә киридиған ху земин силәр қикқан Мисир земинидәк әмәс; у яәр болса, силәр унингә урук қаққандин кейин ғутунлар билән суғиридиған көктәтликтәк земин иди; □

¹¹ бирәк силәр игиләхкә өтидиған ху земин болса тағ-јилојилри болоған бир земиндур; у асмандики ямоқурдин су иқиду,

¹² у Пәрвәрдигар Hudaying Өзи әзизләдиған бир земиндур; қүнки Пәрвәрдигар Hudayingning көзлри јилning бexidin јилning аһирioјiqә үзлүксиз унингә тиклиду.

¹³ Хундақ бoliduki, силәр Пәрвәрдигар Hudayinglarni сөјүп, пүткүл қәлbingлар вә пүткүл јенинлар билән уning ибadiдә болux үқүн мән силәргә бүгүн тапилиған әмrlәргә көнгүл қoyup қулақ салсанлар,

¹⁴ U: «Мән земинларға өз пәслидә ямоқур, яғни дәсләпки вә кейинки ямоқurlarnи ата қилмән; хuning билән ахliқliringлар, јengi xара-bingлар вә зәйтun meyinglarnи јioјalaysиләр; □

¹⁵ Мән хундақла мал-warenлiring үқүн ot-қәp беримән; сән яәp-iqip toyunisән» — дәјду.

□ **11:10 «ғутунлар билән суғиридиған земин»** — Мисирда etizлар (бүгүнгә қәдәр) insanning ғuti билән айландуридиған бир һil addiy насus билән суғирилиду. □ **11:14 «дәсләпки вә кейинки ямоқurlar»** — «дәсләпки ямоқurlar» 10-ayда яәqidu

вә tupрақ yumxитilixи билән яәр һәйдәхкә andin урук қәqixқа mumkin бolidu. «keyинки ямоқurlar» болса Қанаанда 3- yaki -4-ayда yeқip, әtiyazliқ ziraәtlәrни pixurux rolinи oynaydu. Xunga һәрбир deһқан «keyинки ямоқур»ға тәxnadur, ular uni бәк қәdirләјду.

Itaatmən bolux wə balilaroqa tərbiyə berixning bəhti

16 Кəлbingлар алдинip, бaxқa илахларning қуллуқioғa кирip, уларoғa қoқунup кəтмəслиkingлар үқүн өзүngларoғa һeзи болungлар; ■

17 болмиса, Пərwərdigarning oғəzipи silərgə kəzoқilip, yaməqur yaqmasliқи үқүн asmanlarnи etiwetip yaməqur yaqdurmaydu, tupraq məhsulatlrини бərməydu wə Пərwərdigar silərgə ата қilidiqan munbət zemинdin yokitilisilə.

18 Silər mening bu səzlrимni kəlbingларoғa pükup jeninglarda saқlangлар, қolungларoғa əslətmə-bəlgə қilip tengiwelingлар, pexanənglərgə қaxқidəк simwol қilip ornitiwelingлар; ■

19 Silər ularnи baliliringларoғa əgitisilə; əydə olturoқininglarda, yolda mengiwatқininglarda, yatқininglarda wə orundin қopқininglarda ular toқruluk səzləngлар; ■

20 Ularnи əyünglərdiki kexəklərgə wə dərwaziliringларoғa pütup қoyungлар.

21 Xuning bilən silərnинg Пərwərdigar ата-bowiliringларoғa berixкə қəсəм қilip wədə қiləqan zeminda turidiqan күnliringлар wə baliliringларning күnliri uzun bolidu, yər yüzidiki күnliringлар asmanning күnliridəк

bolidu. □

²² Мән бүгүнки күндә silərgə tapilioǵan bu pütkül әmrni ihlas bilән tutsanglar; yəni Pərwərdigar Hudayinglarni sөyүp, uning barliq yollirida mengixinglar bilән uningǵa baqlansanglar,

²³ undaǵta Pərwərdigar silərning көz aldinglarda bu barliq әllərni zeminidin mährum kilip һөydәydu wə silər өзünqlardin qong wə küqlük әllərning tәllukәtini igilәysilär.

²⁴ Tapininglar dәssigән һәрbir jay silərningki bolidu; qegranglar qөл-bayawandin tartip, Liwanoziqə wə *Әfrat* dәryasidin Ottura Dengizoziqə bolidu. □ ■

²⁵ Heqkim aldinglarda turalmaydu; Pərwərdigar Hudayinglar silərgə eytkinidäk, silərdin bolǵan qorkunq wə dәhxәtni silər dәssigән barliq jaylar üstigə salidu. ■

Musa «bәht-bәrikәt wə lәnәt»ni Israilning aldiǵa qoyidu

²⁶ Mana, mән бүgүн aldinglarǵa bәht-bәrikәt wə lәnәtni qoyimән;

²⁷ Mән silərgə бүgүн tapilioǵan Pərwərdigar Hudayinglarning әmrlirigə itaәt kilsanglar, bәht-bәrikәt bolidu;

□ **11:21 «yәр yүzidiki күnliringlar asmanning күnliridäk bolidu»** — mәнisi bәkim күnlәр көp һәм bәhtlik bolidu, degәndäk boluxi mumkin. Baxqa birnәqqә hil tәrjimiru uqrixu mumkin. □ **11:24 «Ottura Dengizoziqə...»** — ibranuy tilida «kәyni dengizoziqə...». ■ **11:24** Yә. 1:3; 14:9 ■ **11:25** Mis. 23:27

28 Пәрвәрдиғар Hudayinglarning әмрлиригә itaät қилмисанғлар, бәлки силәр tonumioған бaxқа ilaһларға әғixip, мән бүгүн tapilioған yoldin qәtnәp kәtsәnғлар, silәrgә lәnәt quxidu.

29 Xundaq қilixinglar kerәkki, Пәрвәрдиғар Hudayinglar silәрни silәr igilәxkә kiridioған zeminға elip kirgәndin keyin, bәht-bәrikәtni Gәrizim teqi üstidә wә lәnәtni Әbal teqi üstidә turup jakarlaysilәr. □ ■

30 Bu *taqlar* Iordan dәryasining qarxi tәripidә, Gilgalning udulidiki Arabaһ tüzlәnғlikidә turuwatқан Qanaaniylarning zeminida, mәqrrib yolining arkisida, Morәhtiki dub dәрәһlirigә yekin yәrdә әmәsmu?

31 Qünki silәr Пәрвәрдиғар Hudayinglar silәrgә tәқdim қiliwatқан zeminni igilәx üqün uningға kirixkә Iordan dәryasidin әtisilәr; silәr dәрwәkә uni igilәysilәr wә uningda olturақlixisilәr.

32 Silәr mән aldinglarға қoyoған bu barliқ һәкүmlәр wә bәғilimilәrgә әmәl қilixқа kәngül қoyunglar.

12

Huda tallaydioған jayda, muқәddәshanida ibadәt қilix

□ 11:29 «Gәrizim teqi üstidә... wә .. Әbal teqi üstidә turup jakarlaysilәr» — ibraniiy tilida «Gәrizim teqi üstigә... wә .. Әbal teqi üstigә қoyusilәr». Bu yәrlәrdә әһdidiki bәht-bәrikәtlәр wә lәnәtlәр jakarlinidu һәм tax üstigә pütüldü. Muxu ixning tәpsilatlıri 27-28-bablarda wә «Yәxua» 8:30-35dә tepilidu. ■ 11:29 Қан. 27:12,13; Yә. 8:33

¹ Ata-bowiliringlarning Hudasi boləqan Pərwərdigar silərninq igilixinglarəqə beridioqan zeminda turoqanda, yər yüzidiki barliq künliringlarda kəngül qoyup tutuxunglar kerək boləqan bəlgilimilər həm həkümlər mana munulardur: —

² Silər həydəp qıkarəqan əllərninq egiz taqlar, dənglər wə hər bir yexil dərəh astidiki öz ilahlırninq kulluqıda boləqan ibadətgaqlirini təltəküs yökıtixinglar kerək; ■

³ Ularning qurbangaqqlirini buzunglar, but tüwrüklirini qeqinglar wə axəraqqlirini ot bilən köydürüwetinglar; ilahlırninq oyma məbudlırninq kesip taxlanglar; ularninq isim-namlirininu xu yərdin yökıtixinglar kerək. ■

⁴ Silər Pərwərdigar Hudayinglarning hizmitidə ulardək qılmanglar,

⁵ bəlki Pərwərdigar Hudayinglar Öz namini tikləx üqün barliq kəbililiringlarning zeminliri arisidin tallioqan, Öz turaləqusi boləqan jayni izdənglar, xu yərgə kelinglar; ■

⁶ xu yərgə silər köydürmə wə inaklıq qatarlıq qurbanlıqinglarni, məhsulatlıringlardin ondin biri boləqan əxrilərnini, qolunglardiki kətürmə hədiyələrnini, kəsəmgə baqlıq hədiyələrnini, ihtiyariy hədiyələrnini wə qoy-kala padiliringlarning tunji balilirini əkilisilər;

⁷ Silər ailəngdikilər bilən qoxulup xu yərdə Pərwərdigar Hudayinglarning aldida ziyapət qilinglar, silər Pərwərdigar Hudayinglar silərnini

---

■ 12:2 Mis. 34:12,13; Qan. 7:5 ■ 12:3 Həq. 2:2 ■ 12:5 2Tar. 7:12

bərikətligən kəl əmgikınglarning mewisidin xadlinisilər. □

⁸ Silər biz bğün kılöqinimizdək, yəni hərbinglar öz bilginglaraqə kılöqiniglardək kılmasliqinglar kerək;

⁹ Qünki Pərwərdigar Hudayinglar silərgə beridiqan aramlıq həm miraşka tehi yetip kəlmidinglar.

¹⁰ Birəq silər İordan dəryasidin ətüp, Pərwərdigar Hudayinglar silərgə miras kılıp beridiqan zeminqa olturaqlaxkandin keyin, xundakla u silərni ətəringlardiki barlıq düxmənliringlardin kutkuzup aram bərgəndin keyin, silər tinq-aman turqanda,

¹¹ xu qaqda Pərwərdigar Hudayinglar Öz namini koyidiqan bir jay bolidu; silər xu yərgə köydürmə wə inaklıq katarlıq qurbanliqinglarni, məhsulatlıringlardin ondin biri bolqan ətiriləni, qolunglardiki kətürmə hədiyələni wə Pərwərdigarqa atap kəsəm kılqan esil hədiyələni əkilisilər; ■

¹² wə Pərwərdigar Hudayinglar aldida xadlinisilər, yəni silər, oqul-qızlıringlar, qul-dədəkliringlar wə silər bilən bir yərdə turuwatqan Lawiylar (qünki ularning aranglarda heqkandaq nesiwisi yaki mirasi yoktur) həmninglar xadlinisilər. □ ■

¹³ Sən köydürmə qurbanliqliringni udul kəlgən

□ **12:7 «kəl əmgikınglarning mewisidin...»** — ibraniy tilida «qolunglardiki oqəttin...» ■ **12:11** 1Pad. 8:29 □ **12:12**

«**silər bilən bir yərdə turuwatqan...**» — ibraniy tilida «dərwaziliring iqidə turuwatqan» degən söz bilən ipadilinidu.

■ **12:12** Qəl. 18:20; Qan. 10:9; 18:1

jaylarda қилмаслик үқүн көңгүл қойоһин;

14 Пәкәт Пәрвәрдигар һәммә кәбилирингning земинлири арисидин таллиқан jayda көydүрмә қурбанлиқлiringни қил wә xu jayda mening sanga барлиқ тапилиқинимоға әмәл қил.

15 Һалбуки, сән көңлүнг тартқиниқә Пәрвәрдигар Hudaying seni бәрикәтligini бойиқә хәһәр-yeziliringda һалал һайwanlarnи soyup (huddи jәрән yaki keyik гөxidин yegәngә ohxax), гөx yesәng болиду; мәyli pak, мәyli napak kixilər bolsun ularning гөxinи yesә болиду. □

16 Silәр пәкәт uni кәни билән қoxup yemәслиkingлар керәк; silәр кәnини su төккәндәк yәrgә төкүwetixingлар керәк. ■

17 Sән axliқtin, yengi xarabtin, зәytun meyидин ондин biri болқан өxriliringни yaki kala-қoy padiliringning tunji balilirини, yaki кәсәmgә баолиқ һәdiyәliringни, ihtiyariy һәdiyәliringни yaki қолungdiki көtүрмә һәdiyәliringни хәһәр-yeziliringda yemәслиking керәк; □

18 бәлки bularnи Пәрвәрдигар Hudaying алдидә, Пәрвәрдигар Hudaying tallaydiқан jayda yeyixing керәк, yәни сән, ооқlung, қizing, қул-dediking wә сән билән бир yәрдә tu-ruwatқан Lawiyлар бирgә yesәng болиду; wә сән Пәрвәрдигар Hudaying алдидә әmgikingning

□ **12:15 «xәһәр-yezanglarda...»** — Ibraniy tilida «dәrwaziliringлар iқidә» degән sәzlәр билән ipadilinidu.

■ **12:16** Yar. 9:4; Law. 7:26; 17:10; Қан. 15:23

□ **12:17 «xәһәр-yezanglarda turoқан»** — ibraniy tilida «dәrwaziliringлар iқidә turoқан» degән sәzlәр билән ipadilinidu.

барлиқ mewisidin xadlinisən. □

¹⁹ Өзүңгә һези болојинки, сән земинда туроған барлиқ күнлiringдә Lawiylardin waz көqmәsliking керәк.

Қани yemәslik kerәk

²⁰ Пәрwәrdigar Hudaying sanga wәdә қилоғандәк qeғraliringni kengәytkәндә, сән көnglүng тар-тип: «gөx yәymән» desәng, сән көnglүngning tartқiniqә gөx yesәng bolidu. ■

²¹ Әгәр Пәрwәrdigar Hudayinglar Өз namini қoyuxқа tallaydiоған jay sәndin бәк yирақ bolsa, сән Пәрwәrdigar sanga тәқdim қилоған kala-қoylardin elip soyisән; mән sanga tapilioғандәк ularni soyisән wә xәһәр-yeziliring iqidә көnglүng tartқiniqә бооқuzlap yәysән. □

²² Јәрән yaki keyik yegәндәк ularni yәysән; мәyli pak мәyli napak kixilər bolsun uning gөxidin yesә bolidu.

²³ Pәқәт xuningdin һези болојинки, ularning кәnini yemә; qünki jan degән қandidur; сән gөxnи jan bilән қoxup yemәsliking керәк.

²⁴ Sән қани yemәsliking керәк; бәлки uni suni yәrgә төkkәндәк yәrgә төküwәт.

²⁵ Sән uni yemәsliking керәк; xundaқ қilsang һaling wә sәndin keyинки baliliringning һali

---

□ **12:18 «сән билән бир yәрдә turuwatқан»** — иbrаниy тилida «dәrwaziliring iqidә turuwatқан» degән сөз билән ipadilinidu. **«әмgikingning барлиқ mewisidin...»** — иbrаниy тилida «қol-unglardiki барлиқ оқәttin...» ■ **12:20** Yar. 9:4; Law. 7:26; 17:10; Қан. 15:23 □ **12:21 «xәһәр-yeziliringlar iqidә»** — иbrаниy тилida «dәrwaziliringlar iqidә» degән сөzlәр билән ipadilinidu.

yahxi bolidu; qünki sән Pәрwәrdigarning nәziridә durus bolоqanni қилоqan болisән.

²⁶ Birақ sәndiki Pәрwәrdigarоға atioqan wә қәsәmgә baоliқ nәrsilәrni bolsa, sән ularni elip Pәрwәrdigar tallaydioqan jayоға apirisән;

²⁷ sән *xu yәrdә* Pәрwәrdigar Hudayingning қurbangahı üstidә köydürmә қurbanliқliringni, gөx bilән kәnini sunoqin; baxқа қurbanliқliringning kәnimumu Pәрwәrdigar Hudayingning қurbangahı üstidә қuyoqin wә gөxini yegin.

²⁸ Mән sanga tapilioqan bu barliқ sөzlәrgә қulақ selip kөngül bөlgin. Xundақ қilsang, Pәрwәrdigar Hudayinglarning nәziridә yahxi wә durus bolоqanni қилоqan болisән wә өз һaling wә sәndin keyinki әwladliringning һali yahxi bolidu.

Butlarning yirginqliki

²⁹ Pәрwәrdigar Hudaying sән baridioqan yәrdiki әllәrning zeminini igilixing üqün ularni sening aldingda yokitidu. Xu qaoqda, sән ularning zeminini igilәp xu yәrdә turоqingda,

³⁰ Xu әllәр aldingda yokitiloqandin keyin, ularning izidin mengixқа ezikturulmasliқing üqün өзүnggә һezi bol wә: — «Bu әllәр өз ilahlirining ibaditini қандақ tutқан bolоqiydi? Mәнmu xundақ қilip бақayqu!» dәp ularning ilahlirini һeq izdimә.

³¹ Sән Pәрwәrdigar Hudayingning hizmitidә bolоqingda қәt'iy ularning yoli boyiqә ix tutmasliқing kerәk; qünki nemә ix

Пәрвәрдиғарға җиргинлик bolsa, nemə ix Uningoға nәprәtlik bolsa, ular өз ilahliri üqün xu ixlarni қилоан; ular һәтта өз оқулларини wә қизлirinimu ilahlirioға atаp otta көydürүp көlgән.

Butpәrәslik wә sahta pәyoғәmbәrlәр

³² Mән silәrgә tapilioғanliki әmәllәrgә әmәl қilixқa көngül bөлүnglar; uningoға һеқ nemә қоxmanglar, uningdin һеқ nәrsini қikiriwәtmәnglar.■

13

¹ Әgәр aranglardin pәyoғәmbәр yаki qүx көrgүqi қikip, silәrgә mәlum bir möjizilik alamәt yаki karamәtni көrsitip berәy desә

² wә u silәrgә aldin'ala degән möjizilik alamәt yаki karamәt әmәlgә axurulsa, әmma xuning bilән munasiwәtlik «baxқa ilahlarоға (yәni silәр tonumioғan ilahlarоға) әgixәyli» wә «ularning қulluқida bolayli» desә,

³ xu pәyoғәmbәр yаki qүx көrgүqining sәzlrigә қulақ salmanglar; qünki xu tapta Pәrwәrdigar Hudayinglar silәrning uni, yәni Pәrwәrdigar Hudayinglarni pütүн қәlbinglar wә pütүн jeninglar bilән sөyidioғan-sөymөydioғininglarni bilix üqün sinawatқан bolidu.

⁴ Silәр Pәrwәrdigar Hudayinglarоға әgixip mengixinglar kerәk; silәр Uningdin қorkunglar,

■ 12:32 Қан. 4:2; Pәnd. 30:6; Wәһ. 22:18

əmrilərini tutunglar; Uning awazioğa kulak selinglar; silər Uning hizmitidə bolup Uningoğa baqlininglar. ■

⁵ Xu pəyojəmbər yaki qūx kərgüqi bolsa əlümgə məhkum kılınixi kerək; qünki u silərnı Misir zeminidin kütquzup qıkaroğan, yəni «kulluq makani»din hərlük bədili tələp kütquzoğan Pərwərdigar Hudayinglaroğa asiylik kılınixi kutratti, xundaqla Pərwərdigar Hudayinglar seni mengixkə əmr kılğan yoldin ezikturuxkə urundi; silər muxundak rəzillikni aranglardın yökıtixinglar kerək. ■

ailining iqidə pəyda bolğan sahta pəyojəmbərlər

⁶⁻⁷ Kərındixing, məyli anangning oqlı yaki öz oqlung yaki kizing, jan-jigiring bolğan ayaling yaki jan dostung astirtin seni azdurmaqçı bolup: «Baraylı, baxkə ilahlarning kulluqioğa kirəyli» desə, yəni özüng yaki ata-bowiliring heq tonumaydıoğan, ətrapingdiki əllərnıng ilahliri bolsun, yekin bolsun, yırak bolsun, hətta yər yüzining bu qetida yaki u qetida bolsun, xularnıng kulluqioğa kirəyli desə, □ ■

⁸ undakta sən uningoğa koxulma yaki uningoğa kulak salma; sən uni heq ayima, uningoğa rəhim kılma wə uning gunahını heq yoxurma; □

■ 13:4 Qan. 10:20 ■ 13:5 Qan. 18:20; Yər. 14:15 □ 13:6-7 «jan-jigiring bolğan ayaling» — ibraniy tilida «kuqıkingdiki ayaling». ■ 13:6-7 Qan. 17:2 □ 13:8 «sən uni heq ayima...» — ibraniy tilida «kəzüng ularnı heq ayimisun...».

9 қандақла болмисун, уни өлтүргин; уни өлтүрүккә tunji қол салоуқи сән бол, андин барлиқ һәлкнинг қоллири әгixип xундақ қилсун. ■

10 U seni Misir zeminidin, «қуллуқ мақани»din қутқузуп қикароған Пәрвәрдигар Hudayingni taxlaxқа ezikturмаққи boldi, xunga сән уни өлтүрүхүң, қалма-kesәк қилиxing керәк;

11 Xuning bilән pütkül Israil anglaydu, қорқиду, xuningdin keyin yәнә xундақ рәzil ixni aranglarda қилмайду.■

Мәлум yurttikilәр toplixip қилоған butpәрәсликнинг jazasi

12-13 Әгәр Пәрвәрдигар Hudaying olturақlixixқа sanga тәқдим қилоған мәлум bir хәһәрдә: «Arimizdin бәзи рәzil адәмләр қикип: «Barayli, baxқа ilahlarning қуллуқida болayli» дәр silәр һеқ tonumaydioған ilahlaroға әгixixкә өз хәһирidikilәрни ezikturди» degән һәwәрни anglisang,□

14 xu һaman тәкxүрүп сүрүxtә қил; rast bolsa, дәрwәкә bu yirginqlik ix aranglarda yüz бәргәнлики ispatlanoған bolsa,

15 undақda сән xu хәһәрдikilәрни қилиқ bilән өлтүрүп, bu хәһәрни wә uning iqidiki барлиқ нәrsilәрни, jümlidin mal-waranlirini тәтөкүс һалак қилиwәт.

16 Uningdiki барлиқ олјини otturidiki қонг мәydanоға yioқip, xu хәһәрни барлиқ олјиси bilән қoxup Пәрвәрдигар Hudayingоға ataloған

■ 13:9 Қан. 17:7 ■ 13:11 Қан. 17:13 □ 13:12-13 «бәзи рәzil адәмләр...» — иbrаниy тилida «belial (Iblis)ning бәзи балилiri...».

көйдүрмә қурбанлиқтәк от билән көйдүрүвәт; u мәנגгүгә һарабилік болиду — қайтидин қурулмаслиқи керәк.

17 Тәлтөкүс һалакәткә бекитилгән һеқбир нәрсә қолунғоға қаплатмисун; xундақ қилсанғ Пәрвәрдигар ғәзипидин yenip sanga рәһим кәрситиду; U sanga iқini aқritip, ата-bowiliringoға кәсәм қилоқандәк seni көпәйтиду.

18 Сән мән бүгүн тапилоған Пәрвәрдигар Hudayingning барлиқ әмрлирини tutup, uning нәзиридә durus болоқanni қилиx үқүн awazioға қулак salsang, һалинғ xундақ yahxi болиду.

14

Пәрвәрдигар алдидики һалаллиқ wә һарамлиқ — һалал wә һарам jаниwarлар

1 Silәр Пәрвәрдигар Hudayinglarning пәрзәнтлиridursиләр; өлгәнләр үқүн бәдиниларни һеқ кәсмәслиқинғлар керәк wә yaki manglay qeqinglarni қирip takir қилмаслиқинғлар керәк; □ ■

2 qünki сән Пәрвәрдигар Hudayingoға ataloған муқәддәс bir һәлқтүrsән; Пәрвәрдигар yәр yүzидики барлиқ һәлқләр arisидин Өzining alahidә gөһiri болоған bir һәлқ boluxи үқүн seni talloқандur. ■

□ **14:1 «өлгәнләр үқүн ... manglay qeqinglarni қирip takir қилмаслиқинғлар керәк»** — butpәрәs Қанааниylar arisida xундақ өрp-adәtlәр көp idi. ■ **14:1** Law. 19:27,28; 21:5 ■ **14:2** Қан. 7:6; 26:18

³ Сән һеққандақ җиргинлик нәрсини җемәсликиң керәк.

⁴ Төвәндикиләр силәр җеҗиккә болидиқан һайванлар: — کالا, қой, еқкә; ■

⁵ кейик, җәрән, буқа, җава еқкә, аһу, бөкән, җава қой,

⁶ хундақла һайванлар иқидә туйақлири пүтүнләй ақимақ (туйақлири пүтүнләй җерик) һәм көхигүқи һайванларның һәрһилини җеһәңлар болиду. □

⁷ Лекин, көхигүқи җаки ақимақ туйақлик һайванлардин төвәндикиләрни җемәсликиңлар керәк: —

Төгә, тохқан вә суқур (қүнки улар көхигүқи болоқини билән туйқи ақимақ әмәһтур. Хунга улар силәргә һарам болиду).□

⁸ Қоққа болса туйақлири ақимақ болоқини билән көхимигини үқүн силәргә һарам болиду. Хундақ һайванларның гөхини җемәсликиңлар керәк вә һәм өлүклиригә төгмәсликиңлар керәк.

⁹ Суда җахәҗдиқан җаниварлардин төвәндикиләрни җеҗиккә болиду: — судики җаниварлардин қанити вә қасирақлири болоқанларни җеҗиккә болиду,

¹⁰ лекин қанити вә қасирақлири болмиқанларни җемәсликиңлар керәк; улар силәргә нисбәтән һарам болиду.

¹¹ Барлик һалал қуқларни җеһәңлар болиду;

¹² бирәқ төвәндики уқар-қанатларни җемәсликиңлар керәк: җәни бүркүт, тапқуқ-

---

■ 14:4 Law. 11:2 □ 14:6 «көхигүқи һайванлар» — муху җәрдә икки-үқ аққазини бар һайванларнилә әмәһ, бәлки җәнә озукни җумнақ қайнаҗдиқан барлик һайванларни өз иқигә алиду.

□ 14:7 «суқур» — җаки «сиққан» — таоқларда җахәҗдиқан кижик бир һайван.

оҗеқирлар, дeнгиз бүркүти, □

13 қарлиоақ куйруклук сар, лақин, қорултaz-
тапқухлар wә ularning hilliri,

14 һөммә қаоа-қозоунлар wә ularning hilliri,

15 мүхүкyарилак, төгикух, қайка, сар wә ularn-
ing hilliri,

16 һуwқух, ibis, ақ қу, □

17 сақийқух, belik'aloууq, қарна, □

18 ләйләк, турна wә uning hilliri, һөпүр билән
хәпәрәнг дегәнләр silәргә һарам саналsun. □

19 Һәрбир қанатлик өмүлигүқи һазарәtlәр
болса silәргә nisbәtән һарам болиду; ularni
yemәslikinglar керәк. □

20 Silәр барлик һалал қухларни yesәnglar болиду.

21 Silәр һеққандақ өлүк janwarni
yemәslikinglar керәк; silәр undақ
nәrsini xәһәр-yezanglar iqidә turuwatқан
musapirlarоға беринлар; ular uningdin yesә
болиду yaki uni yat әlliklәrkә setiwәtsimu

□ **14:12 «тапқух-оҗеқирлар»** — ибраний тилда «устихан қакқуқи қух». Yәni bir тәрјимиси «belik'aloууq». □ **14:16 «һуwқух»** — yaki «киқик һуwқух». **«ақ қу»** — ибраний тилдин бунинг қандақ қух икәнликini билix тәs. □ **14:17 «сақийқух»** — сақийқух yaki «суоға сүнггүгүқи». Ибраний тилдин бунинг қандақ қух икәнликini билix тәs. **«қарна»** — yaki «қотан». □ **14:18 «турна»** — yaki «қотан». **«ләйләк, турна ... дегәнләр silәргә һарам саналsun»** — бу һалал wә һарам нәrsиләр тооқрулуқ «Lawiy-lar»diki «қоxумқә сөz»imizni керүнг. □ **14:19 «Һәрбир қанатлик өмүлигүқи һазарәtlәр ... ularni yemәslikinglar керәк»** — бу тizimlikteki қухларning көпинқisining ибраний тилidiki nami Тәwратта пәқәт bir-ikki қетим керүнгән болоаққа, ularning қaysi қухлар икәнликini топтооға бекитix бәзidә mumkin болmayду. Һалбуки, ularning omumiy tipliri, xübһisizki, тәрјimimizdәк болиду.

bolidu; qünki sән Pәrwәrdigar Hudayingoҗa ataloҗan muқәddәs bir hәлқтursән. Sән ооҗлақни anisining sүtidә қaynitip pixursang bolmaydu. □ ■

Pәrwәrdigaroҗa beoҗixlax

²² Sән jәzmән һәр yili etizdiki һәmmә teriққilik mәһsulatliringning ondin birini ayrixing kerәk;

²³ sән xularni, yәni axliқing, yengi xarabing, zәytun meyingning ondin birini Pәrwәrdigar Hudayingning aldida, yәni U Өz namini қalduruxқа tallaydioҗan jayda yә, xundaqла kala-қoy padiliridin ayriloҗan tunji balilirini xu yәrdә yә; xundaq қilsang Pәrwәrdigar Hudayingdin daim қorkuxni өginisән. ■

²⁴ Wә Pәrwәrdigar Hudaying seni bәrikәtligәndә, U Өz namini қalduruxқа tallioҗan xu jay sәndin intayin yiraq bolup, mәһsulatliringni xu yәrgә apiralmioқudәk bolsang,

²⁵ sән xu qaoҗda uni puloҗa setip, pulni қolungoҗa tengip, Pәrwәrdigar Hudaying tallioҗan jayoҗa baroҗin wә

²⁶ wә көnglүng nemә tartsa, mәyli kala, қoy, mәy-xarab, musәllәs bolsun, yaki xuningdәk көnglүng tartқан һәрқандақ nәrsini xu puloҗa

---

□ **14:21 «xәһәр-yezanglar iқidә»** — ibraniy tilida «dәrwaziliringlar iқidә» degән sәzlәр bilән ipadilinidu. **«ооҗлақни anisining sүtidә қaynitip pixursang bolmaydu»** — bu әmr bәlkim әtraptiki butpәras hәлқlәrning mәlum өrp-aditigә әgәxmәslik kerәklikini көrsitixi mumkin. Bu тоoқruluk yәнә «Lawiyлар»diki «қoxumқә sөz»imizni көrүng.

■ **14:21** Mis. 23:19; 34:26 ■ **14:23** Қан. 12:17,18

alsang bolidu; andin sən wə öyüngdikilər xu yərdə uningdin yəp-iqip, Pərwərdigar Hudaying aldida xad-huram bolisilər. ■

²⁷ Xəhər-yeziliringda turuwatқан Lawiylarni untumaslıqıng kerək, qünki aranglarda uning heqқandak nesiwisi yaki mirasi yok. □ ■

²⁸ Hər üq yilning ahirida sən xu yildiki məhsulatliringdin ondin birini əxrə kilip qıqar; sən uni xəhər-yeziliring iqidə topla; □

²⁹ xuning bilən Lawiylar (qünki aranglarda uning heqқandak nesiwisi yaki mirasi yok), musapir, yetim-yesirlər wə tul hotunlar kelip uningdin yəp toyunsun; xundak kilsang Pərwərdigar Hudaying qolungdiki barlıq mewini bərikətləydu.

15

Қərzlərdin halas kilix

¹ Hər bir yəttə yilning ahirida sən bir «halas kilix»ni jakarliqın. ■

² Bu «halas kilix» mundak bolidu: — barlıq qərz igiliri qoxnisioqa bərgən qərzni kəqürüm kilixi kerək; uni qoxnisidin yaki qerindixidin tələp

---

■ 14:26 Mat. 21:12 □ 14:27 «Xəhər-yeziliringda» — ibraniy tilida «Dərwaziliring iqidə» degən sөz bilən ipadilinidu.

■ 14:27 Qəl. 18:20, 24; Қан. 10:9; 12:12; 18:1, 2; 26:12 □ 14:28 «xəhər-yeziliring iqidə» — ibraniy tilida «dərwaziliring iqidə» degən sөz bilən ipadilinidu. ■ 15:1 Mis. 21:2; Yər. 34:14

kılmaslıki kerək; qünki Pərwərdigar aldida bir «halas kılıx» jakarlandi. □

³ Qətəlliktin bolsa tələp kılıxka bolidu; lekin kərindixingda boləjan kərzni kəqürüm kılıxing kerək.

⁴ Həlbuki, aranglarda həjətmənlər bolmaydu; qünki Pərwərdigar Hudaying silərgə miras bolux üqün igilixinglarəqa beridiojan xu zeminda turəjiningda seni ziyadə bərikətləydu;

⁵ Pəqət silər Pərwərdigar Hudayinglarning awaziəqa kulak selip, mən silərgə bügün tapiliojan bu pütün əmrgə əməl kılıxka kəngül bəlsənglar xundak bolidu.

⁶ Qünki Pərwərdigar Hudaying sanga wədə kılıqandək u seni bərikətləydu; sən kəp əllərgə kapalətlük elip kərz berisən, lekin ulardin kərz almaysən; sən kəp əllər üstigə həküm sürisən, lekin ular üstüngdin həküm sürməydu.

Sehiy bolunglar!

⁷ Pərwərdigar Hudaying sanga beridiojan zeminda xəhər-yezanglar iqidə turuwatқан kərindaxliring arisidin kəmbəəqəl bir adəm bolsa, sən uningəqa kənglüngni kattik kılma yaki həjiti qüxkən kərindixingəqa qolungni yumuwalma; □

□ **15:2 «... Pərwərdigar aldida bir «halas kılıx» jakarlandi»** — bəzi alimlar bu «halas kılıx» degənnin mənisi, kərz igiliri **yəttə yil iqidə** kərzdarlardin kərzni sorimaslıki kerək; lekin yəttinqi yildin keyin kəzrləni kaytidin soraxka bolidu, dəp bekitilgən, dəp qaraydu. □ **15:7 «xəhər-yezanglar iqidə»** — ibraniy tilida «dərwaziliringlar iqidə» degən sözlər bilən ipadilinidu.

⁸ Sən bəlki sehiylik bilən uningə qolungni oquq kıl wə uningda nemə kəm bolsa qoqum həjitudin qıqıp uningə ətnə berip tur.

⁹ Kənglüngdə namrat kərindixingdin aqrinip: Yəttinqi yil, yəni «halas yili» yeqinlaxti, dəp rəzil oyda boluxtin, uningə heq nərsə bərməsliktin həzi bol; xundak bolup qalsa u sening toqrangda Pərwədigarə pəryad kətürüxi bilən bu ix sanga gunah hesablinidu.

□

¹⁰ Sən qoqum uningə sehiylik bilən bərgin; uningə bərginingdə kənglüngdə narazi bolma; qünki bu ix üqün Pərwədigar Hudaying seni barlik ixliringda wə qolungdiki barlik əmgikingdə bərikətləydu. ■

¹¹ Qünki kəmbəqəllər zemindin yoqap kətməydu; xunga mən sanga: «Sən sehiylik bilən zemindiki kərindixingə, yəni sening namratliringə wə həjətmənliringgə qolungni aqkın» — dəp tapilidim. ■

Qullarni qoyuwetix

¹² Sening kərindixing, məyli ibranıy ər yaki ibranıy ayal bolsun sanga setiləqan bolsa, u altə yil qullukungda bolidu, andin yəttinqi yilida sən uni özüngdin halas kılıp qoyuwət. ■

¹³ Uni qoyuwətkəndə kuruk qol qoyuwətsəng bolmaydu;

□ **15:9** «...namrat kərindixingdin aqrinip» — ibranıy tilida «namrat kərindixingə kəzüngni rəzil kılıp» degən sözlər bilən ipadilinidu. ■ **15:10** Mat. 5:42; Luka 6:35 ■ **15:11** Mat. 26:11; Yh. 12:8 ■ **15:12** Mis. 21:2; Yər. 34:14

14 сән ғоқум қойлiringdin, һamingdin wə xarab көлқikingdin тәқдим қилиxing керәк; Пәрwәрдигар Hudaying seni бәрикәтligini бойiqə сән uningoға бәр.

15 Sening әslidә Misir zeminida қул болoқanlikingni, xuningdәк Пәрwәрдигар Hudaying seni һәрлүк бәдили тәләп қутқузoқanlikini yadingda tut; xunga мән бүгүн бу ixni sanga tapilidim.

16 Һалbuki, xu қулung sanga: «мән сәндin кәтмәymән» desә (qünki u seni wə ailәngdikilәrni sөyidu, sening bilән һali yahxi bolidu)

17 — xu ғaqda сән bigizni elip uning қulikini ixiktә тәx. Xuning bilән u мәnggügә sening қулung bolidu. Xuningdәк dedikinggimu xundaq muamilә қilöjin. ■

18 *Қулungni* yeningdin қoyuwetix sanga eoқir кәlmisun; qünki u қullukungda altә yil болoқaqқа, қimmiti мәdikarningkidin ikki һәssә artuқ bolidu; *uni қoyuwәtsәng* Пәрwәрдигар Hudaying барliқ ixliringda seni бәрикәtlөydu. □

Hudaоға әng esilni beoқixlax

19 Kaliliring wə қoyliring arisida tuoқuloқan барliқ tunji әrkәk mozay-qoziliringni Пәрwәрдигар Hudayingoға ата; kaliliringning

---

■ 15:17 Mis. 21:6 □ 15:18 «қimmiti мәdikarningkidin ikki һәssә artuқ bolidu» — қул һәrküni igisi üqün ixlөydiоan waқit мәdikar ixligән waқitning ikki һәssidin көp болuxi mumkin; qünki қул keqә-kündüz hojayinning buyruқi astida turuxi керәк.

tunjisini һеққандақ әмгәккә salma, қойлiringning tunjisini қirkima. ■

²⁰ Sән wә әyүngdikilәр һәр yili xu melingni Pәrwәrdigar Hudaying aldida, Pәrwәrdigar tal-laydiqan jayda yәnglar.

²¹ Biraq xu һaywanlarning bir yeri meyip bolsa, mәyli u mәjruh , kor yaki uningda һәрқандақ nuqsan bolsa, uni Pәrwәrdigar Hudayingqa қurbanliқ қilmasliқing kerәk. ■

²² Bәlki uni xәһәр-yezanglar iqidә yesәng bolidu; kixilәр mәyli pak yaki napak bolsun, uni jәрән yaki keyikni yegәndәk yesә bolidu. □

²³ Pәқәt sән uning қenini yemә; қenini suni yәrgә tәkkәndәk tәkүwәt. ■

16

«Әtүp ketix һeyti» wә «petir nan һeyti»

¹ Abib eyini alahidә esingdә tut wә әtүp ketix һeytini Pәrwәrdigar Hudayingqa atap tәbrikligin; qünki Pәrwәrdigar Hudaying seni Abib eyida Misirdin keqidә қikarqan. □ ■

■ **15:19** Mis. 13:2; 22:29; 34:19; Law. 27:26; Qәl. 3:13 ■ **15:21** Law. 22:20; Қan. 17:1 □ **15:22** «xәһәр-yezanglar iqidә» — ibraniiy tilida «dәrwaziliring iqidә» degән sөz bilән ipadilididu.

■ **15:23** Қan. 12:16,23 □ **16:1** «Abib yaki «Nisan» eyi» — Huda ibraniiylarqa tapxuroqan kalendarning birinқi eyi. «Mis.» 12-babni көrүng. «әtүp ketix һeyti» — ibraniiy tilida «pәsah» yaki «pasha» degән sөz bilән bildürüldidu. ■ **16:1** Mis. 12:2; Law. 23:5; Qәl. 9:1; 28:16

² Sən «ötüp ketix heyti»ning melini (məyli koy yaki kala padisidin bolsun) Pərwərdigar Hudaying tallap bekitidioğan jayda uningoğa atap qurbanlik kılöin;

³ xundakla sən heqkandak bolduruloğan nanni yeməsliking kerək; sən uning bilən yəttə kün petir nan, yəni «külpət neni»ni yeyixing kerək; qünki sən Misir zeminidin aldiraxlikta qıqting; xuning bilən sən ömrüngning barlik künliridə Misir zeminidin qıqқан xu künni yadingda tutkaysən. ■

⁴ Yəttə kün qebraliring iqidə, öyüngdə heqkandak eqitku tepilmisun; sən birinçi küni kəqtə kılöin qurbanlik göxlərnı ətigəngə qaldurmasliking kerək. ■

⁵ Sən ötüp ketix heyti qurbanlikini Pərwərdigar Hudaying sanga təqdim kılidioğan xəhəryeziliringning hərқandikida kilsang bolmaydu;

⁶ bəlki ötüp ketix heyti qurbanlikini sən Pərwərdigar Hudaying Öz namini turozux üqün tallaydioğan jaydila kıl; uni kəqkurun, kün petix waqtida, yəni Misirdin qıqқandiki waqıtқа ohxax waqıtta kılisən.

⁷ Uni Pərwərdigar Hudaying tallaydioğan jayda pixurup yegin; andin ətigəndə qedirliringoğa qaytsang bolidu.

⁸ Sən altə kün petir nan yəysən; yəttinçi küni Pərwərdigar Hudaying aldida təntənilik sorun küni bolidu; sən heqkandak ix-əmgək kilmaysən.

«Həptilər həyti»

⁹ Andin yəttə həptini sanaysən; axlıkka oroqak saloqandin baxlap yəttə həptini sanaxka baxlaysən; □ ■

¹⁰ andin sən «həptilər həyti»ni Pərwərdigar Hudaying aldida qolungdiki ihtiyariy hədiyə bilən ötküzisən; Pərwərdigar Hudaying sanga bərikətliginigə qarap uni ihtiyarən sunisən.

¹¹ Xuning bilən sən Pərwərdigar Hudaying aldida, U Öz namini turoquzuxka tallaydioqan jayda xadlinisən; sən özüng, oqlung, kizing, qulung, dediking, sən bilən bir yərdə turuwatqan Lawiy-lar, aranglardiki musapirlar, yetim-yesirlər wə tul hotunlar xadlinisilər.

¹² Sən xuning bilən əslidə Misirda kul boləqanlıqıngni esinggə kəltürüp, bu barlıq bəlgilimilərnı tutup əməl kıləqin.

¹³⁻¹⁴ Sən «kəpilər həyti»ni yəttə kün ötküzisən; sən haman wə xarab kəlqıkingni yioqan qeəqingda, oqlung, kizing, qulung, dediking, xəhər dərwazisi iqidə turidioqan Lawiy-lar, musapirlar, yetim-yesirlər wə tul hotunlar xu həytta xadlinisilər. ■

¹⁵ Pərwərdigar tallaydioqan jayda sən yəttə kün Pərwərdigar Hudaying aldida həyt ötküzisən; qünki Pərwərdigar Hudaying barlıq məhsulatliringda, qolung kıləqan ixlarda seni bərikətləydu wə sən dərwəkə pütünləy xadlinisən.

□ **16:9 «axlık»** — muxu yərdə arpini kərsitidu. ■ **16:9** Mis. 23:16; Law. 23:15; Qəl. 28:26 ■ **16:13-14** Mis. 23:16; Law. 23:34

16 Yilda üq қетим, петир нан һейти, һөптиләр һейти wə кәпиләр һейтида сениг барлиқ әркәклiring Пәрwәрдигар Hudaying aldida, u tallaydioqan jayda һазир болуқи керәк; ular Пәрwәрдигар aldida қуруқ қол һазир bolsa болмайду; ■

17 бәлки Пәрwәрдигар Hudayingning sanga тәқдим қилоqan бәриқити бойиқә һәрбири қолidin kelixiqә sunsun.

Adalät yürgüzüx

18 Hәlkning üstidin adalät yürgüzüp adil һөкүм қикирix үқүн, сән Пәрwәрдигар Hudaying sanga тәқдим қилidioqan барлиқ xәһәр-yeziliring iqidә һәрбир қәбилidә soraqқи wә әмәldarlarnи beki-tixing керәк. □

19 Adalәtnи burmilisang болмайду; adәmlәrgә yüz-hatirә қilsang болмайду; para alsang болмайду; para bolsa ақиланиләрниң көзлirini kor қилidu һәм adillarning сөзлirini burmilaydu. ■

20 Sән mutlәқ adalәtnи izdixing керәк; xun-daq қilsang һаят көрисән һәмдә Пәрwәрдигар Hudaying sanga тәқдим қилidioqan zeminni ig-ilәysән.

Hәрқандақ butpәрәsliktin yirақ turux

21 Sән өзүng үқүн yasaydioqan Пәрwәрдигар Hu-dayingning қurbangahining әтрапиоqа «axәrah»

■ 16:16 Mis. 23:15, 17; 34:23 □ 16:18 «xәһәр-yezanglar iqidә» — ibraniiy tilida «dәrwaziliringlar iqidә» degән sөzlәр bilән ipadilinidu. ■ 16:19 Mis. 23:8; Law. 19:15; Қан. 1:17

buti kılınıdıoan heqkandaq dərəh tikməslıking kerək □

²² wə özüng üqün heqkandaq but tüwrüki tikliməsliking kerək; undaq nərsilər Pərwərdigar Hudayingoşa yirginqlıktur.

17

¹ Pərwərdigar Hudayingoşa hərəkandaq nuqsanı yaki baxka kəmçılıki boləan kala yaki qoyni qurbanlık süpitidə sunmaslıking kerək; qünki undaq kılıx Pərwərdigar Hudayingoşa yirginqlıktur.■

²⁻³ Pərwərdigar Hudaying sanga təkdim kılınıdıoan xəhər-yezang iqidə ər bolsun, ayal bolsun, birsining Pərwərdigar Hudayingning aldida birər rəzil ixni kıləanlıki — Uning əhdısıgə hilaplık kıləanlıki, baxka ilahlarəşa (məsilən, Mən sanga ibadət kılıxka mən'i kıləan kuyax, ay yaki pütkül samawi qoxun boləan yultuzlarəşa), ibadət kılip ularəşa bax urəanlıki baykalsa, □ ■

⁴ — xundak bir ixtin həwər tapqan yaki uni anglıəan bolsang, undaqta sən əstayidillik bilən sürüxtürgin; bu ix ispatlinip rast qıksa, dərəkə İsrailda xundak yirginqlik ix kılınıəan bolsa,

□ **16:21 «axərah buti»** — bəlkim butpərəslıkkə beoıxlənoan dərəhliklərdur. Dərəhlər bəlkim ayal but xəklidə oyuloan yaki nəkıxləngən boluxi mumkin idi. ■ **17:1** Law. 22:20-25; Qan. 15:21 □ **17:2-3 «xəhər-yezanglar iqidə»** — ıbranıy tilida «dərəwaziliringlar iqidə» degən səzlər bilən ipadilınıdu. **«samawi qoxun boləan yultuzlar»** — bular tooqruluk 4:19ni wə ızahətını kərüng. ■ **17:2-3** Qan. 13:7

⁵ sən xu rəzil ixni kıloqan ər yaki ayalni dərważiliringoqa elip qikip, xu ər yaki ayalni өлümgə məhkum kılıp qalma-kesək kılıxing kerək.

⁶ Birsini өлümgə məhkum kılıx üqün ikki-üq guwahqining sözliri boluxi kerək. Birsini birla guwahqining sözi bilən öltürüxkə bolmaydu. ■

⁷ Öltürüldioqanda awwal guwahqılar qol salsun, andin barlıq həlk qol salsun; xundak kilsanglar silər rəzillikni aranglardin həydiwetisilər.■

Aliy sot

⁸ Xəhər-yezanglarda həküm qikirixka sanga təs kelidioqan bir ix qiksa, məyli hun dəwasi, hək-tələp dəwasi yaki zorawanlıq dəwasida, hərqandak talax-tartix bolsa ornunglardin turup Pərwərdigar Hudaying tallaydioqan jayoqa beringlar. □ ■

⁹ Silər Lawiy kahınlarning wə xu qaoqda bolidioqan soraqi bəgning yenioqa barisilər wə ulardin həküm soraysilər; ular silər üqün həküm qikiridu. □

¹⁰ Silər Pərwərdigar tallaydioqan axu yərdə turoqanlarning silərgə tapxuridioqan həküm sözi boyiqə ijra kılısilər; ularning silərgə

■ **17:6** Qəl. 35:30; Qan. 19:15; Mat. 18:16; 2Kor. 13:1; İbr. 10:28

■ **17:7** Qan. 13:10 □ **17:8** «... məyli hun dəwasi, hək-tələp dəwasi yaki zorawanlıq dəwasida, hərqandak talax-tartix bolsa,... » — ibraniy tilida «qan wə qan arisida, dəwa bilən dəwa arisida, muxt-tayak bilən muxt-tayak arisida bolsun, hərqandak talax-tartix bolsa...» degən sözlər bilən ipadilinidu.

■ **17:8** 2Tar. 19:10; Mal. 2:7 □ **17:9** «**Lawiy kahınlər**» — kahınlər Lawiylarning kəbilisidin bəgilinidu.

көрсәткениниг һәммисиғә әмәл қилип көнгүл бөлүхүңлар керәк. □

11 Силәр ularning silәrgә көрсәткән қанун һөкүми бойиғә, қикиридиған қарари бойиғә қилисиләр; ular silәrgә таpxuridiған сөздin ong ya soloға қәтнәп кәтмәңлар.

12 Wә baxbaxtaklik қилип, Pәrwәrdigar Hudayingning hizmiti üqün xu yәrdә turidiған kaһinға yaki soraqqi bәgkә kulak salmiған kixi bolsa, xu adәm әlүmgә mәhkum bolidu; xuning bilән silәр rәzillikni Israildin һөydәp қikirisilәр.

13 Xundakla, barlik һәlk bularni anglap kәrkidu wә yәнә baxbaxtaklik қilmaydu.

Padixah қандақ болуғи керәк?

14 Sән Pәrwәrdigar Hudaying sanga tәkdim қilidiған zeminға kirip uni igiligәndә, xundakla uningda turғanda: «Mән әtrapimdiki әllәrningkidәk әzүmgә bir padixah tiklimәqimән» desәng,

15 xu qaғda sән әzүnggә pәkәt Pәrwәrdigar Hudaying tallaydiғinini tiklәysән; üstүnggә қerindax bolmiған қәtәllikni bekitmәsliking kerәk.

□ **17:10 «Pәrwәrdigar tallaydiған axu jay»** — muxu 8-13-ayәtlәrdә «(Huda) tallaydiған jay»... «Pәrwәrdigar tallaydiған jay...» bәlkim Lawiyar wә kaһinlar һәмдә «soraqqi bәg» (demәk, xu dәwrәdiki «batur һakim») turidiған xәһәр-yezilarni көrsitixi mumkin. «Yәxua» 21:13-19ni көrүng. Tәwrattiki «Batur һakimlar» wә «Samuil»da «dәwa sorap һөкүm қikirix» ixliri көp uqraydu.

¹⁶ *Padixah* bolsa өзи үқүн atlarni көпәйтмәслики яки atlarni көпәйтмән дәр һәлқни Misiroға қайтурмаслиқи керәк; гүнки Пәрвәрдигар силәргә: «Силәр ху yol билән һәргиз қайтмаслиқинлар керәк» degәnidi.

¹⁷ Padixah көп ayallarni өз әmrigә almasliқи керәк; болмиса uning көngli ezip ketixi mumkin. U өzi үқүн altun-kümüxnü көпәйтмәслики керәк.

¹⁸ Padixahliқ tәhtigә olturoқinida u өzi үқүн Lawiy kahınlarning aldida muxu қanunni bir дәптәргә көқүрүп пүтүxi керәк.

¹⁹ Xu дәптәр uning yenida daim boluxi wә uni әmrining барлиқ күnliridә оқuxi керәк; xundaq қilsa u Пәрвәрдигар Hudasin қорқup, muxu қanunning сөzliri wә бәlgilimilirini tutup ularoға әмәл қilixni өginidu.

²⁰ Xundaqла uning көngli керindaxliri aldida һakawurlixip кәtmәydu, bu әmrlәrdin ong ya soloға qәtnәp кәtmәydu wә xuningdәk Israil arisida uning wә оqullirining padixahliқ күnliri көp bolidu.□

18

Lawiylar wә kahınlarning nesiwisi

¹ Lawiy kahınlар wә xuningdәk барлиқ Lawiylar қәbilisining Israilda һеққandaq nesiwisi yaki mirasi болmaydu; ular Пәрвәрдигароға atаp otta sunulidioqan қurbanliқlardin wә

□ **17:20 «бу әmrlәrdin...»** — ibraniy tilida «bu әmrdin...».

Пәрвәрдигарның mirasidin yeyixkə bolidu,

□ ■

² Бирақ ularning қериндaxлири arisida һеққандақ mirasi болмайду; Пәрвәрдигар eytkandək, U Өzi ularning mirasidur. ■

³ Каһинларның қурбанлиқ қилидиған һәлқтин alidiған үлүxi мундақ: — (мәyli kala yaki қoy bolsun) қол, engək гөxi wə үқөy-қerini каһинларға берилidu.

⁴ Siləring axliқinglardin, yengi xarabinglardin wə zəytun meyinglardin дәsləpki pixқан һosulni wə қoyliringlardin дәsləpki қirkilған yungni uningға berisilər;

⁵ қünki Пәрвәрдигар Hudaying uni wə uning әwladlirini Өz namida hizmitidə daim turuxқа барлиқ қәbililiringlar iqidin talliwalған.

⁶ Әгәр Lawiy болған бир адәм пүtkül Israildiki һәрқандақ хәһәр-yezidin, yəni өzi makan-laxқан jaydin қikiр, Пәрвәрдигар tallaydiған jayға кәlsə

⁷ wə xu yərdə Пәрвәрдигар aldida turоқu қi барлиқ қerindaxliriға ohxax Пәрвәрдигар Hudasing namida hizmәттə turоған bolsa,

⁸ undaқта (мәyli u atisidin қalоған mirasini setiwәtkən yaki setiwәtmigən bolsun) uning yeydiған үлүxi қerindaxliriningkidək болuxi

---

□ **18:1 «Пәрвәрдигарның mirasidin yeyix»** — demək, Пәрвәрдигарның mirasi болған zemindiki мәһsulatlardın yeyix. ■ **18:1** Qel. 18:20; Қан. 10:9; 1Kor. 9:13 ■ **18:2** Qel. 18:20-32; Қан. 10:9; Әz. 44:28

keräk. □

Seһir-jadugәрlik қilixқа болмайду, һәқikiy пәyoғәmbәrgә қulақ selinglar

⁹ Sән Pәrwәrdigar Hudaying sanga beridioqan zeminoға kirgән qаoғda, sән xu yәrdiki әllәrning yirginqlik әdәtlirini өgәнmәsliking keräk.

¹⁰ Aranglarda өз оoғli yaki қizini ottin өtküzidioqan, palqilik, rәмqilik, әpsaniylik, jadugәрlik □ ■

¹¹ yaki dәмidiqilik қiloғuqi yaki jinkәx, seһirgәр yaki өlgәnlәrdin yol soriғuqi һeққandақ kixi болmisun;

¹² qünki bundақ ixlarni қilidioqan һeққandақ kixi Pәrwәrdigarоға nәprәtlik болidu; bu yirginqlik ixlar түpәylidin Pәrwәrdigar Hudaying xu әllәrni аldinglardin һәydәp қikiridu.

¹³ Sән Pәrwәrdigar Hudaying аldida әyibsiz mukәmmәl boluxung keräk;

¹⁴ qünki sән zemindin һәydәydioqan bu әllәр rәмqilәр wә palqilarоға қulақ salidu; birақ Pәrwәrdigar Hudaying seni undақ қilixқа yol қoymaydu.

Kәlgүsidiki uluoғ pәyoғәmbәр

□ **18:8 «mәyli u atisidin қaloqan mirasini setiwәtkән yaki setiwәtmigән bolsun,...»** — Lawiylarning өз аldioға qоғ zemini болmaytti, bәlki pәқәt bәzi xәһәrlәrdә қору-jayliri wә әtrapida qәklik yaylaqlirila болatti. «Qәl.» 35:1-8ni көrüng. Bаxқа nәqqә һil tәrјimiliri uqrixu mumkin. □ **18:10 «...balilirini ottin өtküzüx»** — bәlkim «insan қurbanliқi»ni көrsitixi mumkin. ■ **18:10** Law. 18:21; 20:27; 1Sam. 28:7; Yәx. 8:19

15 Пәрвәрдиғар Hudaying silər üqün aranglardin, кәрindaxliringлар arisidin manga ohxaydioған bir пәyoғәmbәр turоғuzidu; silər uningға қулақ selingлар. ■

16 Bu silər Hоrәb teғida yioғiloған күndә Pәрвәрдиғар Hudayinglardin: «Pәрвәрдиғар Hudayimning awazini yәнә anglimayli, bu dәhxәtlik otni kәrmәyli, bolmisa өlүp ketimiz» dәp tәlәp қiloғiningларға pütünlәy mas kelidu. ■

17 Xu qaғda Pәрвәрдиғар manga: «Ularning manga degән sәzi yahxi boldi.

18 Mән ularға кәрindaxliri arisidin sanga ohxaydioған bir пәyoғәmbәrni turоғuzimән, Mән Öz sәzlimni uning aғziғa salimән wә u Mән uningға barliқ tapiloғinimni ularға sәzlәydu. ■

19 Wә xundақ boliduki, u Mening namimda dәydioған sәzlimгә қулақ salmaydioған һәрқандақ kixi bolsa, Mән uningdin һесаb alimән. □

20 Әmma Mening namimda baxbaxtақliқ kilip Mән uningға tapilimioған birәр sәzni sәzlisә yaki baxқа ilаһларning namida sәz қilidioған пәyoғәmbәр bolsa, xu пәyoғәmbәр

■ 18:15 Yһ. 1:46; Ros. 3:22; 7:37 ■ 18:16 Mis. 20:19; Қан. 5:25; Ibr. 12:19 ■ 18:18 Yһ. 4:25 □ 18:19 «*xu пәyoғәmbәр* Mening namimda dәydioған sәzlimгә қулақ salmaydioған һәрқандақ kixi bolsa, mән uningdin һесаb alimән» — bu uluғ пәyoғәmbәrning salaһiyiti тоғruluk «қохumғә sәz»imizdә тоhtilimiz.

өлтүрүлсун. □ ■

²¹ Әгәр сән көнглүндә: «Пәрвәрдигар қилмиқан сөзни қандақ пәрқ етимиз» десәнг,

²² бир пәyoғәмбәр Пәрвәрдигарның namida сөз қилоған bolsa wә u бexarәт қилоған ix тоғра қикмиса yaki әмәлгә axurulmиса, undaқта bu сөз Пәрвәрдигардин қикмиқан; xu пәyoғәмбәр бaxbaxтақлик билән сөзлигән дәp, uningdin қорқma.

19

Adәм өлтүрүx тоғrisidiki қанун — panahlіk xәһәrliri

¹ Пәрвәрдигар Hudayinglar silәrgә beridiқан zemindiki таipilәрни silәрning aldinglardin үзүp taxlioқан wақtida wә silәr xundaқla ularning xәһәrliri wә әyliridә turoқininglarda,

² silәr xu qaoқda Пәрвәрдигар Hudayinglar silәrgә beridiқан zeminda үq xәһәрни айrim қilixinglar керәк; ■

³ xundaқla, adәм өлтүргән һәрбир kixi xu yәrlәrgә, xu xәһәrlәрning birigә кеқip beriwal-sun дәp yol һazirlap, Пәрвәрдигар Hudayinglar

---

□ **18:20 «baxқа ilahlarning namida сөз қilidiқан пәyoғәмбәр ... өлтүрүлсун»** — baxқа birhil тәрjimisi: «baxқа ilahlarning namida сөз қilidiқан пәyoғәмбәр ... әlidu» — demәk, әzlүkidin әlidu. Bizningqә muxu yәрдә Hudaning көрсәtkini xu пәyoғәмбәрни өлтүрүx керәkliki bolsa керәк.

■ **18:20** Қан. 13:6; Yәp. 14:14 ■ **19:2** Mis. 21:13; Qәl. 35:9-34; Yә. 20:2

miras boluxқа silərgə beridiǝan zeminni üq rayonǝa bəlisilə.

⁴ Tirik kəlix üqün xu yərlərgə kəqip beriwalǝan, adəm ɵltürgən kixi toǝruluk bəlgilimə mundak: — u qoxnisini tasadipiyliktin urup ɵltürüp qoyǝan, xundakla əslidə uningǝa ɵq-adawiti bolmioǝan bolsa, xu yərgə kəqip beriwalsa bolidu. ■

⁵ Məsilən, u qoxnisi bilən otun kesixkə ormanǝa kirgən bolup, dərəhni kesixkə paltini kɵtürgəndə palta bexi sepidin ajrap ketip qoxnisioǝa tegip ketip uni ɵltürüp qoysa, undakta jawabkar kixi bu xəhərlərdin birigə kəqip beriwelip Һayat qalidu;

⁶ bolmisa, qan kisasi aloquqi ɵəzipi kəynioǝanda adəm ɵltürgən kixini qoǝlaydu wə yol uzun bolǝaqqa, uningǝa yetixiwelip ɵltürüwetixi mumkin; əməliyəttə, u kixi ɵlümgə layiq əməs, qünki uning əslidə qoxnisioǝa Һeqkandak ɵq-adawiti yok idi. □

⁷ Xunga mən silərgə: «Өzünqlar xundak üq xəhərnı ayrixinglar kerək» dəp əmr qilimən.

⁸ Pərwərdigar Hudayinglar ata-bowiliringlarǝa kəsəm qilojnidək qəgrayinglarnı kengəytixni, ata-bowiliringlarǝa wədə qiloǝan barliq zeminni silərgə təkdım qilixni halaydu; ■

■ **19:4** Mis. 21:13; Қан. 4:41,42 □ **19:6 «қан кisasi aloquqi»** — қан қisasiǝa elixқа Һoқuқluқ kixining roli toǝrisidiki қанun-bəlgilimilər «Qəl.» 35:10-35də kərsitilidu. **«yol uzun bolǝaqqa»** — birla panaһlinidiǝan xəҺər bolǝanda, adəm ɵltürgən kixi turoǝan jay u xəҺərgə yiraқ bolup kəlixı mumkin; xunga, Pəlestində bir-biridin tarkaq altə xəҺər (andin yənə üq xəҺər) tallinip «panaһliқ xəҺər» dəp bekitilgən. ■ **19:8** Yar. 28:13; Қан. 12:20

9 silər Pərwərdigar Hudayinglarni sөyүx wə uning yollirida daim mengix üqün mən silərgə бүgүн tapilioan bu əmrni tutsanglarla U xundak kılıdu, undaқта silərmu өзünqlar üqün bu üq xəһərdin baxқа yənə üq xəһərnı koxısilər.

□ ■

10 Wə xundak kılsanglar Pərwərdigar Hudayinglar silərgə miras kılıp təkdim kılıdioan zemin arisida nahək kan təkülməydu wə xuningdək gədinglaroqa hun gunahı qüxməydu.

11 Lekin birsi koxnisioqa eq-adawət tutkan bolsa, paylap turup uningoqa hujum kılıp, urup öltürüwətsə wə xu xəһərlərdin birigə keqıp berıwaloan bolsa, ■

12 undaқта uning öz xəһiridiki aksakallar adəm əwətip uni xu yərdin yandurup kelixi kerək, andin uni öltürülsun dəp «kan kısasi alouqi»ning kolioqa tapxuruxi kerək.

13 Sən uni heq ayimioqin, xundak kılıoanda Israildin təkülgən gunahsız kanning deoqini tazilioan bolısilər; andin halinglar yahxi bolıdu.□

Guwahqilar toqruluk qanun

14 Pərwərdigar Hudaying sanga igiləx üqün təkdim kılıdioan zeminda burunkılar miras

---

□ **19:9 «mən silərgə бүgүн tapilioan bu əmr»** — bəlkim «Қанун Хәрһи» degən kitabtki əһdə, yəni barlık əmr-pərmanlarnı kərsıtixı mumkin. ■ **19:9** Yə. 20:7 ■ **19:11** Yar. 9:6; Mis. 21:12,14; Law. 24:17; Qəl. 35:16 □ **19:13 «sən uni heq ayimioqin»** — ıbraniy tilida «kөzүng uni heq ayimisun».

yeringdә bekitkән, қoхnangning pasil texini yөtkimәsliking kerәk. ■

15 Mәlum jinayәt yaki gunah тоғrisida bir-sigә «U gunah қилоан» дәп әrz-xikayәt қilixta yaloғuz birla guwahқи bolsa kupayә қilmaydu, bәlki һәmmә ix ikki yaki üq guwahқining sözi bilән bekitilsun. ■

16 Birsi тоғruluk «palanқи-pokunқи gunah қилоан» дәп әrz қilidiған қара niyәtlik bir guwahқи қiqsa,

17 дәwalixip қалоан ikki adәм Pәrwәrdigarning aldida, xu күnlәrdә bolidiған kaһinlar wә so-raqқи bәglәr aldida һazir bolsun;

18 sorаққи bәglәr әstayidillik bilән tәkхүrsun; әgәр һelikі guwahқи yaloғan guwahқи bolup, өз керindixi тоғruluk yaloғan guwahқlik bәrgән bolsa,

19 undақта, silәр дәl u керindixioға қilmaqқи bolоғinidәk uningоғimu xundақ қilinglar. Xun-dақ қilsanglar rәzillikni aranglardin yokitisilәр. ■

20 Қалоан һәлқму bu ixni anglaydu wә қorқidu wә xundақla, aranglarda undақ rәzil ixni yәнә қilmaydu.

21 Silәр һеқ rәһim қilmanglar; janоға jan, kөzгә

■ 19:14 Pәnd. 22:28 ■ 19:15 Qәl. 35:30; Қan. 17:6; Mat. 18:16; Yһ. 8:17; 2Kor. 13:1; Ibr. 10:2 ■ 19:19 Pәnd. 19:5

көз, қиҗқа қиҗ, қолоҗа қол, путқа put elinsun. □ ■

20

Дүхмәнләр билән јәнг қилих тооҗрулуқ

¹ Әгәр сән дүхмәнлiringгә јәнг қилоҗили қикип, ат wә јәнг һәрwilirini, xundakla өзүngdin көп болоҗан бир әлни көрсәng, ulardin һеқ қорқма. Qünki seni Misir zeminidin қикиrip көlgән Pәрwәrdigar Hudaying Өzi сән билән billidur.

² Silәр јәnggә қикиx aldida kaһin өzi aldioҗa қикиp һәlkкә сөз қилиp

³ ularoҗa: Әy Israil, anglanglar! Silәр бүgүн дүхмәнлiringлар билән соқuxux aldida turuwatisilər. Kөngülliringлар јүр'әtsiz болмисun; қорқмangлар, titrimәngлар, ularning сәwәbidin дәkkә-dүkkigә qүxmәngлар;

⁴ qünki Pәрwәrdigar Hudaying Өzi дүхмәнлiringлар үstidin oҗәlibә қilixingлар үqүн silәр билән billә јәnggә қикиdu» — дәp eytsun.

⁵ Xu qaoҗda әmәldarlar һәlkкә mundaq desun: — «Aranglarda bir yengi өy selip, uni *Hudaoҗa* atimioҗan birsi barmu? Undaqta u өз өyigә

□ **19:21 «Silәр һеқ рәһim қilmangлар»** — иbrаний tilida «көзүng һеқ айimisun». «**јanoҗa јan, қixқа қix, putқа put ... elinsun**» — bu сөzlәр «қisas elix» prinsipi әmәs, bәlki Hudaning муkәddәs қanunining adil tәlipidur. Hudaoҗa tәxәkkür, Uning meһir-xәpkiti adillikidin ziyadә һәlkip қикиdu! «Mat.» 5:38-48ni көrүng. ■ **19:21** Mis. 21:23; Law. 24:20; Mat. 5:38

yenip kətsun, bolmisa u jəngdə ɵlɵp ketip, baxka kixi kelip uni *Hudaoya* atixi mumkin.

6 Tək selip ɵzɵmzar bɵrpa kilip, tehi uning mewisini yemigən birkim barmu? Bar bolsa ɵyigə yenip kətsun, bolmisa u jəngdə ɵlɵp kətsə, baxka kixi kelip uning mewisini yeyixi mumkin.■

7 Bir kiz bilən wədiləxkən bolup, tehi uni ɵz əmrigə almioqan birkim bolsa, u ɵyigə yenip kətsun, bolmisa u jəngdə ɵlɵp kətsə, baxka kixi kelip uni ɵzigə hotunlukka elixi mumkin».■

8 Andin mənəspdarlar həlkəyə yənə səzləp: «Qorqup kətkən, jür'ətsiz birkim barmu? U ɵyigə yenip kətsun. Bolmisa kərindaxlirining yurikimu uningkidək jasarətsiz bolup kəliximi mumkin» dəp eytsun.■

9 Əməldarlar həlkəyə xularni eytkəndin keyin ular həlkəning aldida yetəkqilik kilixka qoxunlaroya sərdarlarni tiklisun.

10 Silər hujum kilixka məlum bir xəhərgə yekinlaxkininglarda awwal uningoya sülhi toqrisida söz kilinglar.

11 Əgər ular sülhini halaymiz, dəp jawab berip ɵz dərwezilirini silərgə aqsa, undakta uningda turuwatqan həmmə həlkə silərgə bekinip kulluk haxarda bolidu.

12 Lekin silər bilən sülhi kilixka unimay, bəlki silər bilən jəng kilməqci bolsa silər uni qorxanglar.

13 Pərwərdigar Hudayinglar uni qolunglaroya tapxuroqanda uningdiki hər bir ərkəkni kiliqlap

өлтүрүңлар;

¹⁴ lekin ayallar bilән baliliri, kala bilән xәһәrdiki һәmmә nәrsini, yәni barlıq җәniymәtni өзүңларға olja қилиp elinglar; Pәrwәrdigar Hudayinglar өз дүxmәnliringlardin silәrgә elip bәrgән oljidin yәp sөyünisilәр.

¹⁵ Silәrdin yirakta bolğan, *zeminоға tәwә bolmioğan* әllәring xәһәrlirigә xundaq қilinglar.

Қанаанилар билән jәng қilixtiki қанун

¹⁶ Lekin Pәrwәrdigar Hudayinglar silәrgә miras қilip beridiоған zemindiki әllәring xәһәrlirini bolsa, ularning iqidiki tiniki bar һеq nәrsini tirik қоymay, ■

¹⁷ bәlki Pәrwәrdigar Hudayinglar silәrgә buyruоқandәk Hittiylar bilән Amoriylar, Қанаанилар билән Pәrizziylәр, Hiwiylar bilән Yәbusiylarning һәmmisini tәltöküs yokitixinglar kerәk.

¹⁸ Bolmisa, ular өз ilәhliriоға qоқunuxtiki һәmmә yirginqlik ixlirini silәrgә өgitip, Pәrwәrdigar Hudayinglarға gunah қilidiоған bolisilәр.

¹⁹ Bir xәһәрни igilәx üqün uzun waқit jәng қilip қorxap turuxқа toоra kәlsә, uning әtrapidiki dәрәhlәрни palta bilән kesip wәyran қilmanglar; qünki ularning mewisini yesәnglar bolidu. Xunga ularni kәsmәnglar; qünki daladiki dәрәhlәр қorxiwelix kerәk bolоған adәmmidi?

■ **20:16** Qel. 33:52; Қан. 7:1, 2

20 Lekin siler mewilik dərəh әmәs dәp bilgән dәрәhlәrni kesip yokitip, siler bilән soқuxқан xәhәrni һujum қилиp оқulitixқа xu dәрәhlәrdin istihkam-potәylәrni yasisanglar bolidu.

21

Eniklanmioqan қatillik delosi тоoқrisida

1 Әgәр Pәrwәrdigar Hudayinglar silәrgә miras қилиp игilәxkә beridioqan zeminda, dalada әltürүlgән bir jәsәt tepilsa, әmma uni әltүrgән adәм mәlum bolmisa,

2 aқsaқalliringlar bilән soraqqi bәgliringlar qiqip әlүk tepioqan yәр bilән әtrapidiki xәhәrlәrning arilikini әlqisun;

3 әltürүlgүqining jәsitigә әng yeqin xәhәrning aқsaқalliri bolsa ixқа selinmioqan, boyuntorоқmu selinmioqan inәk tepip kәlsun;

4 xu xәhәrning aқsaқalliri inәkni süyi tohtimay aқidioqan, һәydilip terilmioqan bir jiloqoqa elip berip, xu jiloqining әzidә inәkning boynini sunduruwәtsun;

5 xu qaоqda Lawiyning әwladliri bolоqan kaһinlar ularning qexioqa kәlsun; qünki Pәrwәrdigar Hudayinglar ularni Özining aldida hizmәttә bolup, Pәrwәrdigarning namida bәht-bәrikәt tilәxkә tallioqandur. Hәрbir dәwa wә hәрbir tayaq jazasi ularning sәzi boyiqә kesilsun.

6 Әltürүlgүqining jәsitigә әng yeqin xәhәrdiki aқsaқallarning һәmmisi xu jiloqoqa kelip, boyni sunduruloqan inәkning üstidә turup, қollirini yuyup

⁷ гувахлик берип: «Қоллимиз bolsa бу қанни төкмиди, көзлимиз бу ихни көрмиди;

⁸ әй Пәрвәрдигар, Сән Өзүнг һәрлүк бәдили теләп қутқузоян һәлқинг Исраилни кәқүргәйсән wә nahәк аққан қаннинг гунаһини Исраил һәлқинггә артмиояйсән» — desun; xundak қилип бу қан гунаһиоя kafarәt кәлтүрүлгән болиду.

⁹ Silәр xundak қилип Пәрвәрдигарнинг нәзиридә тоофра болојanni қилип nahәк төкүлгән қаннинг гунаһини өзүнглардин қикiriwәtkән болisilәр.

Hotunlukқа elinojan әsir toojruluk қанun

¹⁰ Әгәр silәр дүxmәnliringлар билән jәng қилојили қикқiningларда Пәрвәрдигар Hudayingлар ularни қолungлароя бәргәд, ularдин әsir alojan бол-sangлар,

¹¹ бу әsirlәrning arisida қiraylik bir ayalни көрүп, көnglүng uningoја қүxүp, uni әmringgә elixни halisang,

¹² undakta uni өyүnggә elip барoјin; u qeqini қүxүrүp, tirnaqlirini yasap,

¹³ әsirlikтә kiyгән kiyimlirini selip, өyүngдә olturup toluk bir ay ata-anisi үqүн matәм tot-sun; andin sән uning кexioја kirip uni өзүnggә ayal қилип uningoја әr bolsang болidu.

¹⁴ Keyin, әгәрдә көnglүng uningdin sөyünmisә, u көyәrни halisa, барoјili кoyuxung керәк; uni puloja satmioјin wә uningoја dedәktәk muamilә қilmioјin, qünki sән uningoја yekinlik қилип uyat қiloјansән.

Balilar toojruluk қанun

15 Әгәр бирсининг икки аяли болуп ularning биригә амрақлик, яәнә биригә өқлүк қилоған болса вә амрақ вә өқ болоған һәр иккисидин ооул туоқулоған болса, тунјисини өқ аялидин тапқан болса

16 undaқта u kixi ооқуллiriоға barini miras үқүн үләxtүрүп бәргән күnidә өқ аялиning ооли, yәni uning tunji оолиning орniоға амрақ аялиning оолиni tunji ооқуллуққа қoyuxқа болmayду.

17 U бәлки өқ аялиning оолиni tunji ооқулum дәп еtirap қилsun; қүнki bu uning күқ-қuwwiti бар waktidiki дәсләпки mewisidur; tunji ооқуллуқ һоқуқи uningki болоғаққа, atisi барlik mal-mülүктin uningоға икки үлүх miras бәrsun.■

18 Әгәр бирсининг бaxbaxтақ вә itaәtsiz ооли болса, u нә atisining сөzigә, нә anisining сөzigә қулақ салмай, һәтта tayақ-тәрбиyimu кар қилмай, ularning gepini yәнila anglimisa,

19 Uning ата-anisi uni tutup, xәһәrning дәрwazisiоға elip берip, xәһәrning ақсақallirining қexiоға кәлтүrsun; □

20 ular xәһәrning ақсақalliriоға әrz қilip: — «Bu ооқлимiz baxbaxтақлик вә itaәtsizlik қilip, сөzimizni anglimay yүridu; u нәpsi yaman, xarabhor болup қaldi» дәп eytsun.

21 Xuning bilән xәһәrning һәmmә һәлқи bir болup uni қalma-kesәk қilip өлтүrsun. Silәр bu yol bilән өзünqlardin rәzillikni қikiriwetisilәр; pүtkül Israil bu ixni anglap қорқidioған болidu.

■ 21:17 Yar. 49:3; 1Tar. 5:1; Zәb. 78:51 □ 21:19 «... uni tutup, xәһәrning дәрwazisiоға ... xәһәrning ақсақallirining қexiоға кәлтүrsun» — kona zamanlarda xәһәrning ақсақalliri sorақ-dәwalar üstidin һәкүm қikirix үқүн xәһәр дәрwazisida olturatti.

Jinayətqining jəsiti

²² Əgər birsi ölüm jazasioğa layiq gunah sadir kilip, ɵltürɵlgən bolsa wə jəsiti bir dərəhkə esip koyqan bolsanglar,

²³ ɵlɵki keqiqə dərəhtə qalmisun; qandakla bolmisun, silər dərəhkə esiloqunini xu kɵndə kɵmɵwetinglar (qɵnki kimdekim *dərəhkə* esiloqan bolsa, Huda tərpidin lənətkə qalduruloqan kixi həsablinidu). Xundak qilsanglar, Pərwərdigar Hudayinglar silərgə miras kilip bərgən zeminni buloqimioqan bolisilər. ■

22*Yitkən janiwarlar, kiyinix qatarliklar toquruluk bəlgilimilər*

¹ Sən qerindixingning kalisi ya koyi ezip kətkinini kərsəng, qatiking bolmay yürmə; qandakla bolmisun, uni qerindixingning qexioqa yətküzöp bər. ■

² Əgərdə qerindixing sanga yeqin olturmisa wə yaki igisini tonumisang, xu haywanni ɵz ɵyüggə elip kelip, qerindixing uni izdöp kəlgüqə ɵzüng saklap andin uningqə tapxurup bərgin.

³ Sən ohxaxla uning yitkən exiki yaki kiyimlirinu xundak qil; xundakla qerindixingning həkəndak yitkən nərsisini

tepiwalsang, unimu xundak қилојин; сән өзүнгни бу ixtin қақурмиојин.

⁴ Әгәр қериндixingning exiki yaki kalising yolda yikilip quxkinini kersang, sən bu əhwaldin өзүнгни қақурмиојин; қериндixingоға yardəmlixip ulioјini tartip turoјuzoјin.

⁵ Ayal kixi bolsa ərlərninг kiyimini kiymisun; xuningоға ohxaxla ər kixi ayal kixining kiyimini kiymisun; qunki kimki xundak қilsa, Pərwərdigar Hudayingning aldida yirginqlik bolidu.

⁶ Әгәр сән yolda ketiwetip, bir dərəhtə yaki yərdə baliliri yaki tuhumliri bolоqan quxning uwisioға uqrisang, anisi tuhum yaki balilirini besip yatqan bolsa, ana-balilirini biraqkla almiојin;

⁷ heq bolmiоqanda sən anisini koyuwetip, balilirinila alsang bolidu; xundak қilsang sanga yahxi bolup uzun əmür kərisən.

⁸ Yengi bir əy salsang, əgzənggə bir tosmə tam yasioјin; bolmisa birsi uningdin yikilip quxsə, өзүnggə қan təkülүx gunahini kəltürүxүng mumkin.

Saplik tooqrisidiki ixlar

⁹ Əz üzümzarliқingоға ikki hil uruқ qaқmiојin; bolmisa terioјiningning həmmisi wə üzümzarliқning məhsulatlıri buloqanoqan

һесаблиниду. □ ■

¹⁰ Сән کالا билән ехәкни биргә қохуп җәр һәйдимигин.

¹¹ Yung wə kanaptin ibarət ikki hil yiptin toқолоған кийимни киймигин.

¹² Сән җепиноған тонунгning төт буржикигә пөпүк қоҗоғин. ■

Әр-hotunlukta sap dillik bolux kerək

¹³ Әгәр biri hotun elip uningоға җеқинқилиқ қилоғандин кейин uningоға еқ болуп,

¹⁴ Uning yaman gepini қилип, uningоға бәтнам қарлап, әрз қилип: «Mән bu hotunni aldim, lekin uningоға җеқинқилиқ қилсам uning қиз әмәслиқини bildim» desә,

¹⁵ undaқта қизning ата-аниси қизning paklik ispatini elip xәһәр дәrwazisida olturoған xәһәрning aқsaқallirioға kәltürsun,

¹⁶ andin қизning atisi aқsaқallaroға sөz қилип: «Mән қизimni bu кixigә hotunlukқа бәrdim, lekin u uningоға еқ болуп қалди;

□ **22:9 «Өз үзүмзарлиқингоға икки hil uruk qaқmioғин»** — мәніси (1) үзүмзар иқидә икки hil axliқ terixқа болмайду; (2) үзүмзар иқидә, үзүм urukliridin baxқа uruқlarnи terixқа болмайду. Bizningqә birinқи мәніси тоoғridur («Law.» 19:19ni көrүng). **«buloғanoğan һесаблиниду»** — baxқа birhil тәрјimisi: «muқәddәslikкә musadirә қilinidu» — demәk, musadirә қilinip Hudaоға, җәni ibadәthanidiki hizmettә ixlitixкә tapxuruluxи kerәk. Xübһisizki, bu ayәттiki wә 10-11-ayәtlәrdiki әmrlәrning һәм әмәliҗ pәydisи bar һәм rohҗй җәһәttin көp көqmә мәніси bar. Oқurmәnlәр әzлiri Inјildin xu көp көqmә мәnilirini tapalayду. ■ **22:9** Law. 19:19 ■ **22:12** Qәl. 15:38; Mat. 23:5

¹⁷ wə mana, u uning yaman gepini kilip, bətnam qaplap ərz kilip: «Kizingning kız əməslikini bildim» dəydu. Biraq mana kızimning pakliq ispati!» dəp, ispat rəhtni aqsakallarning aldida yeyip qoysun.

¹⁸ U waqıtta xəhərning aqsakalliri erini tutup uningəta tayaq-tərbiyə berip,

¹⁹ Israildiki bir pak kızning yaman gepini kilip, uningəta bətnam qaplıding dəp, yüz xəkəl kümüx tölətsun; andin ular pulni kızning atisioğa bərsun dəp bekitsun. Əmma kız bolsa xu kixining hotuni bolup turiwerixi kerək; ər pütün əmridə uni qoyup bərsə bolmaydu.

²⁰ Ləkin bu səz rast qikiq, kızning pakliq ispati bolmisa,

²¹ kızni atisining əyining dərwezisi aldioğa aparsun wə atisining əyidə buzukluq kilip Israilning iqidə xərməndilik kiləanliqi üqün uning xəhirining adəmliri xu yərdə uni qalma-kesək kilip əltürsun. Xundak kiləninglarda silər əzünglərdin rəzillikni qikiriwetisilər.

²² Əgər birsi eri bar hotun bilən zina kilip tutulup qalsa, zina kilixқан ər-hotun ikkilisi əltürölsun. Xundak kiləanda Israilning iqidin rəzillikni qikiriwetisilər.■

²³ Əgər birsi xəhərdə biraw bilən wədilixip qoyqan bir kızni uqritip, uning bilən billə bolsa,

²⁴ ikkilisini xəhərning dərwezisioğa elip qikiq qalma-kesək kilip əltürünglər; kız bolsa xəhərdə turup warkirimioqini üqün, ər bolsa baxqisining wədiləxkən kizi bilən yatqini üqün əltürölsun. Xundak kilip, silər əzünglərdin

rəzillikni qikiriwetisilər.

²⁵ Əgər ər kixi baxkisi bilən wədiləxkən kizni dalada uqritip, uni tutuwelip uning bilən yatsa, pəkət kiz bilən yatқан ər kixi ɵltürɵlsun.

²⁶ Kizɵa bolsa, heqnemə kilmanglar, qɵnki kizning ɵzidə ɵlɵmgə layik heq gunah yok. Bu ix bolsa birsi koxnisiɵa hujum kilip uni ɵltürwətkəngə ohxax ixtur.

²⁷ Qɵnki u baxkisiɵa wədiləxkən kizni dalada tutuwaloqanda, kiz towliɵan bolsimu uni kutkuzoqudək kixi tepilmioqan.

²⁸ Əgər birsi birər ər bilən wədiləxmigən kizni tutuwelip, uning bilən yetip hər ikkisi tutulsa,

²⁹ kiz bilən yatқан adəm kizɵa yeqinqilik kilip har kilɵini ɵqun kizning atisiɵa əllik xəkəl kümɵx berixi kerək; andin kizni ɵzigə hotun kilip elixi kerək; u pɵtköl ɵmridə uni koyup bərsə bolmaydu.■

³⁰ Heqkim atisining hotunini almasliki kerək, atisining yotkinini aqmasliki kerək.□

23

Jamaatning sapliki

■ 22:29 Mis. 22:16 □ 22:30 «**atisining hotuni**» — ɵgəy anisi yaki atisining tokili. «**atisining yotkinini aqmasliki kerək**» — demək, atisining tokili yaki ɵgəy anisi bilən munasiwət ɵtkɵzsə atisining nomusiɵa təgkən bolup heسابlinidu.

¹ Kimki soқulux yaki kesilix түpәylidin ahta қiliwetilgән bolsa, Pәrwәrdigarning jamaitigә kirmisun. □

² Kimki һaramdin tuoқuloqan bolsa Pәrwәrdigarning jamaitigә kirәlmәs; oninқи әwladioқigә mundaqłardin һeqkim Pәrwәrdigarning jamaitigә kirmisun.

³ Heqbir Ammoniy wә ya heqbir Moabiy Pәrwәrdigarning jamaitigә kirmisun; oninқи әwladioқigә ulardin heqkim Pәrwәrdigarning jamaitigә һәrgiz kirmisun. ■

⁴ Sәwәb xuki, silәr Misirdin qıққininglarda ular aldinglaroқa yemәklik, su elip qıқmidi wә silәrgә ziyankәxlik қilixқа silәrni қarоқisun dәp, Aram-Naһaraimdiki Petorluқ Beorning ooқli Balaamni yallidi. □ ■

⁵ Lekin Pәrwәrdigar Hudayinglar bolsa Balaamning sәzini anglimay, bәlki silәr üqün қarоқixni bәrikәtkә aylандuruwәtti; qünki Pәrwәrdigar Hudayinglar silәrgә muһәbbәt baоlıoқan.

⁶ Silәr һәmmә күnliringlarda *Ammoniylar wә*

□ **23:1 «Pәrwәrdigarning jamaiti»** — bu ibarә: birin-qidin muқәddәs jay aldida bolsun yaki baxқа yәrlәrdә bolsun ibadәt sorunlirini, xundaqла Pәrwәrdigar Israiloқa tapxuroqan heyt-bayramlaroқa қatnixix imtiyazini kәrsitidu; ikkinqidin, Israildiki toluқ һoқuқluқ puқralar, yәni әmәldar, aқsaқallar yaki soraqқи bolalaydioqanlarni kәrsәtsә kerәk. «...ahta bolup қaloqan bolsa Pәrwәrdigarning ibadәt jamaitigә kirәlmәs» — қәdimki zamanlarda butpәrәslәr өз butlirioqа sadaqәtlikini bildürүx üqün bәzidә өз jinsiy әzalirini kesiwetәtti. ■ **23:3** Nәһ. 13:1 □ **23:4 «ular aldinglaroқa yemәklik, su elip qıқmidi»** — ibraniy tilida «ular aldinglaroқa nan, su elip qıқmidi». ■ **23:4** Qәl. 22-24

Moabiylarning aman-esәнliki wә бәhtini һәргиз иstimәnglar.

⁷ Lekin Edomiylar қерindixinglar болоақ, ularоға нәprәt bilән қарimanglar. Misirliklarоғimu нәprәt bilән қарimanglar, қүнki silәр ularning zeminida musapir bolup turоqanidinglar.

⁸ Bularning үқinqi әwladidin tuоquloqan balilar Pәrwәrdigarning ibadәt jamaitigә kirsә bolidu.

Xәhsiy tazilik

⁹ Dүxmәnliringgә қarxi jәnggә қikip qedir tiksәng, һәрhil napakliқtin eһtiyat қilоқin.

¹⁰ Әgәр aranglarda keqisi birsi қүxidә Xәytan atlap napak болоqan bolsa, u qedirgahdin қikip kәtsun; qedirgahқа udulla kirmisun; □

¹¹ kәqқurun kirkәndә u suоға қүxүp, күn patқanda qedirgahоға yenip kirsun.

¹² *Hajitinglar* үқүн qedirgahning sirtida bir jayinglar bolsun; tәrәtkә xu yәrgә beringlar.

¹³ Saymanliring iқidә bir gүrjәk bolsun; sән sirtta tәrәtkә oltursang, uning bilән әrәk kolap tәritingni kәmүwәt.

¹⁴ Qүнki Pәrwәrdigar Hudaying seni қutқuzuxқа, dүxmәnliringni aldinglarоға tapxuruxқа qedirgahing otturisida yүridu; xunga sening qedirgahing pak bolsun. Bolmisa U seningkidә birәр paskinilik kәrsә sәndin ayrilip ketixi mumkin.

□ **23:10 «Xәytan atlap»** — biz muxu sәzni tәrјimimizdә ixlәtkinimiz Xәytanning bu ixқа mäs'ul ikәнlikini kәrsәtkinimiz yok. Oқurmәnlәр bu sөzgә tonux болоqanliқi үқүн ixlәttük, halas.

Qullarğa qandaq muamilə qilix

15 Öz hojisidin keqip yeningoğa kəlgən kulni öz hojisiğa tutup bərmigin.

16 U aranglarda silər bilən billə turup, qaysi xəhərning dərwezisi iqidə qaysi yəрни tallisa, xu yərdə tursun. Silər uningoğa zulum qilmanglar.

17 Israilning qizlirining arisida heqbir pahixə bolmisun, Israilning oqullirining arisida heqbir pahixə həzilək bolmisun.

18 Bir kəsəmni bəja kəltürmək üqün Pərwərdigar Hudayinglarning öyigə pahixining pulini yaki həziləkning pulini kəltürmigün; qünki bu ikkisi Pərwərdigar Hudayingning aldida yirginliktur. □

Əsüm wə kəsəmlər toquruluk

19 Silər öz kerindixinglardin əsüm almanglar; pulning əsümi bolsun, axlikning əsümi bolsun yaki hərқandaq əsüm aloqudək baxқа nərsining əsümini alsanglar bolmaydu. ■

20 Əmma qətəlliktin əsüm alsanglar bolidu, lekin kerindixinglardin heq əsüm almanglar. Xundak qilsanglar Pərwərdigar Hudayinglar silər uni igiləxkə kiridiqan zeminda, qolliringlarning barliq əmgikidə silərgə bərikət beridu.

21 Sən Pərwərdigar Hudaying aldida bir nərsini ataxқа kəsəm qiləqan bolsang, uningoğa əməl qilixқа həyal qilma. Bolmisa, Pərwərdigar

□ **23:18 «həzilək»** — ibraniy tilida «it». Ayəttə alaхidə kəzdə tutuloqini butpərəslik yolida pahixə bolup tenini satқuқilar.

■ **23:19** Mis. 22:25; Law. 25:36; Nəh. 5:2-13; Luқа 6:34, 35

Hudaying uni sәndin tәlәp қилоинида гунаһкар болисән. ■

²² Lekin әgәр sән bir nәrsini ataxқа қәsәм қилmisang, u sanga һеқ гунаһ болmaydu.

²³ Aәzingdin қикқаноға әмәл қилоин; Pәrwәrdigar Hudayingoға қәsәм қилip atiәiningni, yәni aәzingning sәzi boyiqә ihtiyariy һәdiyәngni sunuxung kerәk.

²⁴ Sән қоxnangning talliqoға kirsәng halioiningqә yәp toyun, әmma қақа-қуqangoға elip mangmioin.

²⁵ Қоxnangning pixқан ziraәtlikigә kirsәng, қолung bilән ziraәtning bexini үзүp alsang bolidu; әmma қоxnangning ziraәtlirigә oroқaq saloquqi bolma.■

24

Talak hetі berix tooqruluk

¹ Әgәр birsi bir ayalni әmrigә aloqandin keyin uningda birәр sәt ixni bilip, uningdin sөyünmisә, undaqta u talaq hetini pütүp, uning қolioға berixi kerәk; andin uni өз өyidin қикiriwәtsә bolidu. □ ■

² Ayal uning өyidin қикқandin keyin baxқа әrgә tәgsә bolidu.

■ 23:21 Qel. 30:3 ■ 23:25 Mat. 12:1 □ 24:1 «birsi... *ayalida* birәр sәt ixni bilip,...» — bu yәrdiki «sәt (uyatlik) ix» zinani kәrsәtmәydu; zinahorluq bolsa әlüm jazasi berilәtti. Xunga «sәt ix» bәlkim ayalining baxқа әrlәrgә қарap naz-kәrәxmә қilixi, zina қilmay lekin baxқа birsi bilән birhil oynixini kәrsitixi mumkin. ■ 24:1 Mat. 5:31; 19:7; Mar. 10:4

³ Bu ikkinçi әrmu uni yaman көрүp, talaq hetini yezip koliqә berip uni öz öyidin qıqiriwәtsә yaki uni aloqan ikkinçi eri әlүp көtsә

⁴ uni köyup bәrgән awwalkı eri uni napak һesablap, ikkinçi qetim hotunlukqa almısun; qünki undaq kılsa, Pәrwәrdigarning aldida yirginqlik ix bolıdu. Sән Pәrwәrdigar Hudaying sanga miras kılıp berıdıqan zeminning üstigә gunah yüklımigin.□

Rәһimdillik, mahaw kesili wә adalät toqıruluk

⁵ Әgәр birkim yengidin hotun aloqan bolsa uningqә nä jәnggә qıqix, nä baxqa birәр ixqa buyrulmısun; u bәlki aloqan hotunini hux kılıx üqün bir yiloqıqә әrkin-azad bolup öyidә oltursun.■

⁶ Heqkim yarqunqaq yaki tügmәnning üsti texini kapalәtkә almısun; qünki bu ix birsining һayatini kapalәtkә aloqandәk bolıdu.

⁷ Әgәр birkim Israillardın bolqan qerındixining birini bulap kelip, uni küldәk ixlәtsә wә yaki uni setiwәtsә xu bulangqı әltürülsun; silәр xundaq kılsanglar aranglardın rәzillikni qıqiriwetisilәр.■

⁸ Pesә-mahaw wabasi pәyda bolsa, өзünqlarqә pәhәs bolunglar, Lawiy kahınlarning silәrgә barlıq көrsәtkinini qilinglar; mән ularqә

□ **24:4 «...undaq kılsa, Pәrwәrdigarning aldida yirginqlik ix bolıdu»** — nemixqa bu ix «Pәrwәrdigarning aldida yirginqlik ix bolıdu»? Bu мәsilә toqıruluk «qoxumqә sөz»imızdә azraq tohtilimiz. ■ **24:5** Қан. 20:7 ■ **24:7** Mis. 21:16

қандақ әмр қилоған болсам хунигоға кәнгүл қойуп әмәл қилинлар. ■

⁹ Misirdin қикқininglarda Пәрвәрдигар Hudayinglarning yolda Мәрыәмгә қандақ қилоғини әскә елинлар. □ ■

¹⁰ Әгәр сән өз бурадәр-қоҳнангоға қәрз бәрсәнг, капаләт еlix үқүн өйигә кirmigin;

¹¹ бәлки тахқирida турup tur; сanga қәрzdar kixi өzi сanga беридиған капаләтни тахқирioға еlip қикқsun.

¹² Xu kixi yoksul bolsa сән uningdin капаләткә алоған *kiyimni* yepinip uhlmioғaysән; □

¹³ Heq bolmioғanda сән бәлки капаләтни күн патқanda uningоға қayturup бәrgin; xundak қilsang u өз tonini yepinip uhlioғanda, сanga бәht-бәrikәт tilәydu. Xundak қilsang bu ix сanga Пәрвәрдигар Hudayingning aldida һәққaniylik sanilidu. ■

¹⁴ Ajiz, namrat мәdikarоға nahәklik қilma, мәyli u керindaxliringlardin bolsun yaki yeza-xәһerliringlarda turoған musapirlardin bolsun. ■

¹⁵ U namratliktin өз һәққigә intizar bolоғaqқа, u ixligән xu күni күn petixtin burun һәққini qоқum бәrgin; bolmisa, u sening тоoғrangda Пәрвәрдигароға пәryad кәtүridu, bu ix gunah

---

■ 24:8 Law. 13:2 □ 24:9 «... Пәрвәрдигар Hudayinglarning yolda Мәрыәмгә қандақ қилоғини әскә елинлар» — «Qel.» 12:1-15ni керүng. ■ 24:9 Qel. 12:10 □ 24:12 «сән uningdin капаләткә алоған *kiyimni* yepinip uhlmioғaysән» — yaki «кәqtә uhlioғiningda uningdin капаләткә алоған *kiyimni* yeningda қaldurmioғin». ■ 24:13 Mis. 22:26 ■ 24:14 Law. 19:13; Yak. 5:4

bolup bexingõa qüxidu.

¹⁶ Balilirining jinayiti üqün ata ɵltürölmisun, balilarmu atining jinayiti üqün ɵltürölmisun; bɵlki jinayiti bar bolõan hɵrbir kixi ɵz gunahı üqün ɵlüm jazasini tartsun.■

¹⁷ Sɵn musapir yaki yetim toqrisidiki hɵkümni burmilima; tul ayalning kiyim-keqɵklirininimu kapalɵtkɵ alma, ■

¹⁸ bɵlki ɵzöngning Misirda kul bolup Pɵrwɵrdigar Hudaying seni xu yɵrdin hɵr kilip kutkuzup kɵlginini yadingõa kɵltörgin. Xunga mən sanga buningõa ɵməl kilöjin döp buyruymən.

¹⁹ Sɵn etizliköngning hɵsulini yioqkiningda bir baõ ɵngini untup kalõan bolsang, uni elip kelix üqün yenip barmiojin; u ɵnqə musapir, yetim-yesir wə tul hotunõa təgsun. Xundak kilõanda Pɵrwɵrdigar Hudaying sening kolliringning barlik ɵmgikini bɵrikɵtlöydu.■

²⁰ Zəytun dərilingni kakkiningdin keyin xahlirida kalõanlirini kayta kakma; kaldukliri musapir, yetim-yesir wə tul hotunõa təgsun.

²¹ Üzözarliköngning üzömlirini yioqip bolõandin keyin waxang kilmiojin. Kaldukliri musapir, yetim-yesir wə tul hotunõa təgsun.

²² ɵzöngning Misir zeminida kul bolõiningni yadingõa kɵltörgin; xunga mən sanga buningõa ɵməl kilöjin döp buyruymən.

■ **24:16** 2Pad. 14:6; 2Tar. 25:4; Yər. 31:30; ɵz. 18:20 ■ **24:17** Mis. 22:21,22; Pənd. 22:22; Yəx. 1:23; Yər. 5:28; 22:3; ɵz. 22:29; Zək. 7:10 ■ **24:19** Law. 19:9; 23:22

25

Һәр түрлүк қанун-бәлгилимиләр

¹ Әгәр икки кixи бирнәрсини талихип қелип, һөкүм берixни тәләп қилип сот алдиға кәлсә, undақта со-
раққилар дәваға һөкүм қикирip һәқдarnи һәк,
ғunаһи бар адәмни ғunаһқar дәп јакarlisun.

² Әгәр ғunаһқar адәм дәrrigә layiқ bolsa, со-
раққи uni өзining алдida yәrgә yatқuzup, uning
қilоған ғunаһiоға layiқ sanap дәrrilisun.

³ Lekin pәkәt kirik дәrrila urulsun; xuningdin
ziyadә urulmisun, көp urulsa xu қerindixing
көз алdingda кәmsitilгән bolidu.■

⁴ Sән haman tepiwatқан kalining aоzini
boоqmioқin.■

⁵ Әгәр bir yәрдә turidioған қerindax aka-
inilarning biri bala yüzi көrmәy өlүp kәtsә,
өлгән kixining ayali yat bir kixigә tәgmisun;
bәlki uning erining birtuoқan қerindixi uning
қexioға kirip uni hotunlukқа elip, birtuoқan
қerindaxlik burқini ada қilsun; ■

⁶ өлгән қerindixining ismi Israildin
өқүrlmәsliki үqүн ayalning tunji balisioға
uning ismi қoyulsun.

⁷ Lekin әgәр bu kixi yәnggisini elixni halimisa,
yәnggisi xәһәр дәrwazisidiki ақsaқallarning
қexioға берip: «Erimning birtuoқan қerindixi
өз қerindixining ismini Israilda қalduruxқа
unimidi; u mән үqүн birtuoқan қerindaxlik
burқini ada қilixқа unimidi», дәp eytsun.■

■ 25:3 2Kor. 11:24 ■ 25:4 1Kor. 9:9; 1Tim. 5:18 ■ 25:5 Mat.
22:24; Mar. 12:19; Luқа 20:28 ■ 25:7 Rut 4:7

⁸ Andin uning xəh̄iridiki aqsakallar uni qakirtip uningəta nəsihət kilsun; əgər u: «Mən uni hotunlukka elixni halimaymən», dəp qing turuwalsa,

⁹ yənggisi aqsakallarning kəz aldida uning kəxiəta berip, uning putidin kəxini saldurup, yüzigə təkürüp: «Bir tuəqan kərindixi üqün ailə kuruxka unimioqan kixigə xundak kilinsun!» dəp jakarlisun. ■

¹⁰ Xu kixining nami Israilning iqidə: «Kəxi selinoquqining öyi» dəp atalsun.

¹¹ Əgər ikki adəm bir-biri bilən uruxup qaloqinida birining ayali öz erigə yardəmlixip erini urəquqining kolidin ajratmaqçi bolup, kolini uzitip urəquqining jan yerini tutuwalsa,

¹² undakta sən uningəta heq rəhim kilmay kolini kesiwət. □

¹³ Sening haltangda qong-kiqik ikki hil taraza texi bolmisun.

¹⁴ Öyüngdə qong-kiqik ikki hil əfah saklima. □

¹⁵ Taraza texing toptoqra, durus bolsun; əfahingmu toptoqra, durus bolsun. Xundak kilsang Pərwərdigar Hudaying sanga beridioqan zeminda əmrüng uzun bolidu.

¹⁶ Qünki kimki xundak ixlar kilsa, kimki nahək ix kilsa, Hudaying Pərwərdigarning aldida yirginqlik sanilidu. ■

Amaləklərdin kelidioqan hətərnı yoqıtix

■ 25:9 Rut 4:5 □ 25:12 «sən uningəta heq rəhim kilmay...»

— ibraniy tilida «kəzüng uni heq ayımay...». □ 25:14 «əfah»

— axliq-danlarning əlqəm birliki, təhminən 20 yaki 27 litr.

■ 25:16 Pənd. 11:1

17 Misirdin qikip keliwatқininglarda Amalәklәrning silәrgә nemә қилоinini esinglarda tutunglar; ■

18 ular Hudadin қорқmay, yolda silәrgә uqrap, silәr һerip-қarқap һalinglar қalmiojan qaşda, кәyninglarda қalojan ajiz kixilәrni urup yokatmidimu? U Hudadin һeқ қorқmidi.

19 Xunga, Pәrwәrdigar Hudaying mirasing bolsun dәp sanga igilәxkә beridiojan zeminda, Pәrwәrdigar Hudaying әtrapingdiki барliқ dүxmәnliringdin amanliқ bәrginidә, Amalәklәrning namini asmanning tegidә әslәnmigүdәk dәrijidә eқürүwәt; bu ixni unutma.

26

Mewә wә baxқа мәһsulatlardin «birinқи һosul»ni Hudaoja atax

¹ Sән Pәrwәrdigar Hudaying sanga miras қilip beridiojan zeminoja kirip uni өзүngning қilip igilәp olturақlaxқanda,

² Pәrwәrdigar Hudaying sanga beridiojan zeminning һosulini aloқanda, sән yәrning dәslәpki pixқan mewisini elip, sewәtkә selip Pәrwәrdigar Hudaying Öz namini қoyuxқа tallaydiojan jayoja elip berixing kerәk; ■

³ andin xu waқittiki kaһinning қexioja kәltүrүp, uningоja: «Pәrwәrdigar Әzi bizgә berixkә atabowilirimizoja қәsәm қилоjan zeminоja kirdim,

■ 25:17 Mis. 17:8 ■ 26:2 Mis. 23:19; 34:26; Law. 2:14; 23:10; Qel. 15:17

бүгүн мән Пәрвәрдигар Hudayingning aldida xundak болоқиниоға гувахмән», дәр еytisән.

⁴ Каһин sewәtni қолундин еlip uni Пәрвәрдигар Hudayingning қурбанғаһining aldida қoyidu;

⁵ andin sән Пәрвәрдигар Hudayingning aldida sөz kilip mundak дәysән: — «Mening atam әsli qerib bir aramiy idi; Misiroға quxüp olturaklaxti; ular xu yәrdә sani az musapir bolsimu, barqanseri көpiyip uluq, küqlük, qong bir hәlk boldi. □ ■

⁶ Lekin Misirliklar bizgә kattik қolluk kilip, zulum selip bizni eqir әmgәkkә saldi.

⁷ Әmma biz ata-bowilirimizning Hudasi Пәрвәрдигарға pәryad қiliwiduk, Пәрвәрдигар awazimizni anglap biz tartiwatқан harlik, japa wә zulumға nәzirini saldi.

⁸ Xuning bilән Пәрвәрдигар küqlük қol wә uzartқан bilәk, dәhxәtlәр wә mөjizilik alamәtlәр wә karamәtlәр bilән bizni Misirdin қikirip

⁹ bizni bu yәrgә еlip kelip bu zeminoға, yәni süt bilән hәsәl eqip turidioған bir zeminoға igә kildi!

¹⁰ Әmdi mana, әy Пәрвәрдигар, sән Manga bәrgән bu zeminning mewisining дәslәpki pixқinini sening қexingға әkәldim», дәysән.

Xularni dәр, sewәtni Пәрвәрдигар Hudayingning һuzurida қoyup, Пәрвәрдигар Hudayingning aldida sәjdә қilisән;

¹¹ xundak kilip sән wә өyүngdikilәр Пәрвәрдигар Hudayingning silәrgә ata қiloған

□ 26:5 «**Mening atam әsli qerib...**» — yaki «mening atam әsli sәrgәrdan» yaki «mening atam әsli yoқap ketәy degән».

■ 26:5 Yar. 46:1

həmmə nemətliridin hux bolunglar; özüng, Lawiylar wə aranglarda turidioqan musapirlar qoxulup xadlininglar.

Üqinqi yildiki oxrə

¹² Sən hər üqinqi yilida, yəni ondin biri boləqan oxrə yilida həmmə həsulungning ondin birini oxrə ayrip boləqandin keyin, sən Lawiy bilən musapiroqə, yetim-yesir, tul hotunlarəqə dərwarziliringning iqidə xulardin yəp toyunsun dəp berisən; ■

¹³ wə sən Pərwərdigar Hudayingning aldida səz kilip xundak dəysən: «Mən öyümdin *Hudaqə* muqəddəs kilinoqan nərsilərnə ayrip elip qikiq, sən Manga tapiloqan əmr boyiqə bularnə Lawiy bilən musapiroqə, yetim-yesir, tul hotunlarəqə bərdim; mən Sening əmrliringning heqbirini nə buzmidim, nə heqqaqan unutmim; ■

¹⁴ matəm tutkanlirimda xulardin heqnemini yemim, napak hələttə turup buningdin birnemini almidim; əlgən kixigə atap buningdin heqnemə bərmim, bəlki Pərwərdigar Hudayingning awazini anglap hər ixta Sən manga əmr kiləqining boyiqə kildim.

¹⁵ Əmdi Sən muqəddəs makaning boləqan asmanlardin nəzər selip Əz həlking Israilni, xundakla ata-bowilirimizəqə kəsəm bilən kiləqan wədəng boyiqə, həsəl bilən süt aqidəqan, bizgə bərgən bu zeminni bərikətligəysən». ■

■ **26:12** Law. 27:30; Qəl. 18:24; Qan. 14:28, 29 ■ **26:13** Qan. 14:27 ■ **26:15** Yəx. 63:15

Hulasə

16 Бүгүн Пәрвəрдигар Hudaying бу бəлгилимилəргə һәм һөкүмлəргə əмəl қиліхкə əмр қildi; пүтүн қəлbing, пүтүн jening билən ularни tutup ularоға əмəl қil.

17 Sən бүгүн Пәрвəрдигарни өзүngning Hudaying boluxкə, xundakla Uning yollirida mengixкə, Uning бəлгилимilirigə, Uning əmrlirigə, Uning һөкүmlirigə əмəl қilip Uning awazioға қulak selixкə қobul қilding; ■

18 wə Пәрвəрдигар bolsa бүгүн siləрни Əzining has һəlқи boluxкə, Uning барliқ əmrlirini tutuxкə (U siləргə wədə қilоқandək) siləрни қobul қildi.■

19 Xundak bolsa, U siləргə izzət, nam-xəhrət wə xan-xəрəр берip, Əzi yaratқан барliқ əllərdin siləрни üstün қilidu. Buning билən silər Uning eytkinidək, Пәрвəрдигар Hudayinglar үqün муқəddəs bir һəlқ болisilər.■

27

Xəkamdə yioqilix — bəht-bərikət wə lənətlik ixlar

1 Musa wə Israilning aksakalliri һəlқкə buyrup mundak dedi: —

«Mən бүгүн siləргə tapilioған bu барliқ əmрni tutunglar.

2 Iordan dəryasidin өtүp Пәрвəрдигар Hudayinglar siləргə beridioған zeminoға кирgən күндə,

■ 26:17 Yar. 17:7 ■ 26:18 Mis. 19:5; Қан. 7:6; 14:2 ■ 26:19 Қан. 4:7

silər qong-qong taxlarni tikləp ularni hək bilən akartinglar; ■

³ andin ata-bowiliringlarning Hudasi Pərwərdigar silərgə wədə kıləqinidək, Pərwərdigar Hudayinglar silərgə beridioqan, süt bilən həsəl ekip turidioqan zeminoqə kirixinglar üqün dəryadin etkininglərdə, bu ƙanunning həmmə səzlrini xu taxlaroqə pütüp ƙoyunglar.

⁴ Silər İordan dəryasidin ötüp, mening bğgünki əmrim boyiqə xu taxlarni Ebal teqida tikləp, ularni hək bilən akartinglar.

⁵ Silər xu yərdə Pərwərdigar Hudayinglar üqün tēmür əswab təgmigən taxlardin ƙurbangah yasanglar; ■

⁶ Pərwərdigar Hudayinglarning bu ƙurbangahı yonulmioqan, pütün taxlardin yasalsun; uning üstidə ƙəydürmə ƙurbanlıqlarni Hudayinglar Pərwərdigaroqə atap sununglar,

⁷ wə xu yərdə inaklık ƙurbanlıqlirininimu sununglar, ulardin yəp Pərwərdigar Hudayinglarning huzurida xadlininglar.

⁸ Silər xu taxlar üstigə bu ƙanunning həmmə səzlrini enik pütüp ƙoyunglar».

⁹ Andin Musa bilən Lawiy ƙahınlar pütkül İsrailoqə söz ƙilip: «Əy İsrail, xük turup anglanglar! Silər bğgün Pərwərdigar Hudayinglarning həlki boldunglar.

¹⁰ Əmdi Pərwərdigar Hudayinglarning awazioqə ƙulak selip, mən bğgün silərgə tapilioqan uning əmrliri wə bəlgilimilirigə əməl ƙilinglar» — deyixti.

11 Xu күни Musa һәлқкә әmr қилиp mundaq dedi:

12 Silәр Iordan дәryasidin өtkәndin keyin, bular, yәni Ximeon, Lawiy, Yәһuda, Issakar, Yүsүp bilән Binyaminlar Gәrizim teqining üstidә turup, һәлқкә бәht-bәrikәt tilisun. ■

13 Bular, yәni Rubән, Gad, Axir, Zәbulun, Dan bilән Naftali Ebal teqining üstidә lәнәt оқuxқа tursun.

Әһdidә көrsitilgән lәнәtlik ixlar

14 U waқitta Lawiylar Israillarning һәmmisigә yukiri awaz bilән: —

15 «Kimki һүнәрwәнning қoli bilән birәр oyma yaki қuyma мәbudni yasap qıқsa (Pәrwәrdigar aldida yirginqlik ixtur!), uni yoxurunqә tiklәp қоysa lәнәtkә қalsun» дәp jakarlisun. Andin һәлқning һәmmisi jawabән: — Amin! desun. □

16 «Kimki ata-anisini көzgә ilmisa lәнәtkә қalsun» дәp jakarlisun. Andin һәлқning һәmmisi jawabән: — Amin! desun.

17 «Kimki қоxnisining pasil texini yөtkisә lәнәtkә қalsun», дәp jakarlisun. Andin һәлқning һәmmisi jawabән: — Amin! desun.

18 «Kimki bir korni yoldin azdursa lәнәtkә қalsun» дәp jakarlisun. Andin һәлқning һәmmisi jawabән: — Amin! desun.

19 «Kimki musapir, yetim-yesir wә tul hotun тоqrisidiki һәкүmni burmilisa, lәнәtkә қalsun»

■ 27:12 Қан. 11:29 □ 27:15 «lәнәtkә қalsun» — muxu sөzning muxu yәrdiki asasiy uқumi һәлқning lәnitigә қaloqanliқi әmәs, бәlki «Huda lәнәt қildi», «Hudaning jazasiqә uқray-diqan» degән uқumni bildüridu.

дәп јакарлисун. Андин һәлқning һәммиһи јавабән: — Амин! десун.

²⁰ «Кимки атисиниң һотуни билән ятһа, атисиниң уотқинини аққан болоаққа ләнәткә қалһун» дәп јакарлисун. Андин һәлқning һәммиһи јавабән: Амин! — десун.□

²¹ «Кимки һайуан билән мунаһиуәт қилһа ләнәткә қалһун» дәп јакарлисун. Андин һәлқning һәммиһи јавабән: Амин! — десун.

²² «Кимки атисиниң қизи уаки аһисиниң қизи болоһан өз һәмхириси билән ятһа ләнәткә қалһун» — дәп јакарлисун. Андин һәлқning һәммиһи јавабән: Амин! — десун.

²³ «Кимки қейһаниси билән ятһа ләнәткә қалһун» дәп јакарлисун. Андин һәлқning һәммиһи јавабән: Амин! — десун.

²⁴ «Кимки қохһисини пәйләп туруп уохурун өлтүрсә ләнәткә қалһун» дәп јакарлисун. Андин һәлқning һәммиһи јавабән: — Амин! десун.

²⁵ «Кимки гуһаһһис адәмни өлтүрүп уһиң қени үқүн һәк аһһа ләнәткә қалһун» дәп јакарлисун. Андин һәлқning һәммиһи јавабән: — Амин! десун.

²⁶ «Кимки бу қанунниң сөзһиригә көһгүл бөлмәй, уһиңоһа әмәл қилһхта қиһг турһиса, ләнәткә қалһун» дәп јакарлисун. Андин һәлқning һәммиһи јавабән: — Амин! десун.■

□ **27:20 «атисиниң уотқинини аққан...»** — бу сөзләр тооқрулуқ 22:30ни уә иҙаһәтини көрүһг. ■ **27:26** Gal. 3:10

28

Әһдининг бәһт-бәрикәтлири

¹ Әгәр сән Пәрвәрдигар Hudayingning сөзини аңлап, Uning мән бүгүн санга таpxuridioған әмрлиригә әмәл қилихқа кәңгүл бәсәң, Hudaying Пәрвәрдигар seni yәр yүзидики һәммә әлләрниң үстигә қонғ қилиду; ■

² Пәрвәрдигар Hudayingning сөзини аңлисанг бу һәммә бәһт-бәрикәтләр санга әгixип үстүңгә гүхиду: —

³ Сән хәһәрдә бәһт-бәрикәтлик болисән, сәһрадиму бәһт-бәрикәтлик болисән.

⁴ Baliyatқungning mewisi билән yeringning mewisi, qarpayliringning mewisi, yәni kalangning nәsilliri wә koy padiliring tuoқkini bolsa, бәһт-бәрикәтлик болиду.

⁵ Sewiting бәһт-бәрикәтлик болиду, тәңнәңгму бәһт-бәрикәтлик болиду.

⁶ Сән kirsәңгму бәһт-бәрикәтлик болисән, qıksangmu бәһт-бәрикәтлик болисән.

⁷ Sanga қарxi қıққан дүxmәnliringni Пәрвәрдигар аldingda мәoқlup қилиду; ular bir yol билән санга һujumоқа kelip, yәттә yol билән аldingdin қақиду.

⁸ Sening амbarliringda wә қолung билән қилidioған барлиқ ixliringda Пәрвәрдигар үстүңгә бәһт-бәрикәт buyruydu; Пәрвәрдигар Hudaying санга beridioған zeminda U seni бәрикәтләyду.

⁹ Әгәр сән Пәрвәрдигар Hudayingning әмрлирини tutup yollirida mangsang, Өzi қәсәм билән санга

■ 28:1 Law. 26:3

wədə қилоғандәк Пәрwәрдигар seni tikләp Өzigә муқәддәs bir һәлқ қилиду.

¹⁰ Xuning bilән yәр yүzidiki һәmmә һәлқләр sening Пәрwәрдигарning nami bilән ataloғiningni көрүp сәндin қорқиду.

¹¹ Пәрwәрдигар seni yaxnitidu; sanga берixкә ата-bowiliringoғa кәsәм bilән wədə қилоған zeminda seni өз бәdiningning mewisi bilән qar-payliringning mewisi wә yeringning mewisini mol wә бәркәtlik қилиду. ■

¹² Пәрwәрдигар sening zeminingoғa өз waқtida yamoғur берip қolliringning һәmmә ixlirini бәrikәtlәx үqүн өз һәzinisi boloғan asmanni sanga aқidu; өзүng һeқ kimdin қәrz almaysән, бәлки көp әllәrgә қәrz берisән.

¹³ Пәрwәрдигар seni қuyruk әmәs, bax қилиду; сән pәкәt үsti bolup, asti bolmaysән. Әgәр мән silәrgә бүgүн tapiloғan Пәрwәрдигар Hundayingning әmrlirigә қulак selip, ularni tutup әmәl қilsang,

¹⁴ xundaқla мән бүgүн silәrgә buyruoғan һәmmә sәzlәrning һeқ biridin ong yaki soloғa qәtnәp кәtmisәng, baxқа ilahlaroғa әgixip қulluқioғa kirmisәng, xundaқ bolidu.

Bәht-bәrikәtning lәnәtkә aylinixi

¹⁵ Lekin xundaқ boliduki, әgәр Пәрwәрдигар Hundayingning awazioғa қulак salmay, мән бүgүн silәrgә tapiloғan uning барlik әmrliri bilән бәlgilimilirini tutmisanglar һәм ularoғa әmәl

қилмисанғлар, бу ләнәтләрнинг һәммиси санға әғиҗип үстүнгә қүҗиду: —■

16 Сән хәһәрдә ләнәткә қалисән, сәһрадиму ләнәткә қалисән.

17 Sewiting ләнәткә қалиду, тәнгнәнгму ләнәткә қалиду.

18 Baliyatқungning mewisi, yeringning mewisi, kalangning nәsilliri wә қoy padiliringning tuoқini ләнәткә қалиду.

19 Сән кирсәнгму ләнәткә қалисән, қиқсангму ләнәткә қалисән.

20 Sening Pәrwәrdigarni taxlioqan rәzil қilmixliring üqün u sән yok қilinoқuqә, tezdin һalak қilinoқuqә, қolung қiloqan barliқ ixliringda sening үstүnggә ләнәт, parakәndilik wә dәxnәм qүxүridu.

21 Pәrwәrdigar sән igilәxkә kiridioqan zemindin seni yoқatқuqә sанға waba qaplaxturidu.

22 Pәrwәrdigar seni sil-waba kesili, kezik kesili, yalluoқluk kesili wә bәzgәk kesiligә giriptar қilip, қuroқaqқilik, qawirix apiti wә һal apitigә mup-tila қilidu. Bu apәtlәр sән yok қilinoқuqә seni қооқlaydu. □ ■

23 Bexingning üstidiki asman mistәk, ayioqingning astidiki yәр tәmүrdәk bolidu. ■

24 Pәrwәrdigar sening zemingda yaоqidioqan yamoқurni topa-qang wә қum қilidu; ular taki sән һalak bolоқuqә asmandin үstүnggә qүxidu.

25 Pәrwәrdigar Өzi seni dүxmәnliringning al-

■ 28:15 Law. 26:14; Yioq. 2:17; Dan. 9:11,13; Mal. 2:2

□ 28:22 «қuroқaqқilik» — yaki «қiliq». «qawirix apiti» — yaki «қuroқaq xamal». ■ 28:22 Law. 26:16 ■ 28:23 Law. 26:19

dida мәһлуп қилиду. Сән ularға қархи бир yol билән берип, ularning aldidin yәттә yol билән қақисән; yәр yüzidiki һәммә әлләрни дәккә-дүккигә salidiған obyekt bolup қәlisilәр.

²⁶ Өlükliringlar asmandiki barlıқ uqar-қanatlar билән yәр yüzidiki һайwanlarға yәм bolidu; ularni һәydiwetidiған һәқkim қикмайду.

²⁷ Pәrwәdigar seni Misirdiki saқaymas yara-қaqiliri, қiқан-һүrrәklәр, tәmrәtkә, қiqixқaq билән uridu. □ ■

²⁸ Pәrwәdigar seni saranglıқ, korluқ wә parakәndilik билән uridu.

²⁹ Sән küpkündүzdә kor kixi қarangоуда tәmtiligәndәk tәmtilәp yүrisән, barlıқ yollir-ing aқmaydu; sән күndin-kүngә pәқәt zulum билән bulangqilikқа uqriоuқи bolisән, seni қutқuzidiған һәқkim қикмайду.

³⁰ Sән bir hotun билән wәdilәxsәng baxқа bir adәм uning билән yatidu; әyni salsang uningda olturalmaysән, tәk tikkән bolsang mewisini yeyәlmәysән.

³¹ Kalang kәzliringning aldidа soyulidu, lekin gәxidın yeyәlmәysән; қarap turup exiking sәndin bulap ketilidu, sanga yenip kәlmәydu. Қoyliring дүxmәnliringning қolioға қүxүp ketidu, ularni yandurup kelixкә yadәmgә һәқkim қикмайду.

³² Oqul билән қizliring baxқа bir әlning қolioға қүxүp, kәzliring pütүн күn ularға tәlmүrx

□ **28:27 «Misirdiki saқaymas yara-қaqiliri...»** — bәkim Huda Israilni Misirdin қutқuzоғanda Misirliқlarға қүxүrgән yara-қaqilarnı kәrsitixi mumkin («Mis.» 9:9-11ni kәrүng).

■ **28:27** Mis. 9:9

билән қарқайду; лекин қолунг ularни қутқузукқа амалсиз қалиду.

³³ Ҳерингнинг мәһсулатлири билән әмгикингнинг барлиқ мewisini сән тонумайдиған бир әл Ҳәр кетиду; сән барлиқ күнлiringдә езилip зулум тартисэн;

³⁴ Көзлiring көргән иxlardin сән саранг болup кетисән.

³⁵ Пәрвәрдигар сени тапинингдин қоққанғоиқә, тизинг билән пақак-putliringоиқә сақаймас дәһхәтлик Ҳәр-қәқилар билән уриду.

³⁶ Пәрвәрдигар сени өз үстүнггә тиклигән падиһингә қохup өзүнг Ҳәр ата-bowiliring тонумиған бир әлгә tutup бериду. Сән ху Ҳәрдә турup Ҳәрәқ Ҳәр тахтин Ҳәрәлән баққа илаһларә қәқунисән.

³⁷ Сән Пәрвәрдигар сени еlip баридиған һәммә әлләр арисидә Ҳәрһимә, сөз-қәқәк Ҳәр тапа-тәнининг обьекти болup қалисэн.

Бәһт-барикәтнинг ләнаткә аylinixi — dawami

³⁸ Сән етизликқа берip көр uruk қәқисән, лекин қәкәткиләр ularни Ҳәр кетip, унингдин аз Ҳәрәқ келисэн.■

³⁹ Tallarnи тикip пәрҲәр қилсангму, ularни қуртлар Ҳәр кетip, нә мewisini Ҳәрәлмайсын, нә Ҳәрәб иқәлмәйсән.

⁴⁰ Zeminingning һәр Ҳәридә зәйтун бақлiring болсиму, унинг мейи билән бәдинингни мәсһләп майлиҲәрәлмайсын; қүнки дәрәһләрдики мейиләр пихмайла қүхүр кетиду.

■ 28:38 Mik. 6:15; Ҳәрәг. 1:6

41 Ооул wə қиз пәрзəнт кəрсəngму, лəкин улар yeningda турмайду; қүнki улар сүргүн болуп кетиду.

42 Sening һərbir дəриһing билən yeringning барлиқ мəһsulatlırini қekətkilər əzining қilidu.

43 Aranglarda turuwatқан musapir səndin барoanseri üstün болуп, sən барoanseri төwən болуп қalisən.

44 U sanga қərz бərgүqi болidu, əmma sən uningoя қərz берəlməysən. U bax болidu, sən қuyruk болisən.

45 Sən Pərwərdigar Hudayingning awazioя қulak salmay, U sanga tapilioяn əmr wə бəlgilimiləрни tutmioяning үqүн bu lənətləarning һəmmisi sən һalak қilinoяuqə seni қоqlap yetip, üstüggə қuxidu.

46 Bu lənətlər əzüng wə nəslingning üstigə mənggүlük қuxidioяn məjzilik alamət wə karamət болуп қalidu.

47 Sən kəngriqilikтə xadlik wə kəngүl huxluқi билən Pərwərdigar Hudayingning қulluқida болmioяqқа,

48 buning ornioя sən aqliқ wə ussuluk, yalingaqliқ wə һər nərsining kəmqilikidə болуп Pərwərdigar sanga қarxi əwətidioяn dүxmənliringning қulluқida болуп қalisən; U seni һalak қiloяuqə boynungoяa төmür boyunturukni salidu.

49 Pərwərdigar yiraktin, yəni yər yүzining qetidin sən tilini bilməydioяn, бүrküttək xungoяup kelidioяn bir əlni sanga қarxi əwətidu.

50 U əlpazi əxəddiy, қerilaroяa yүz-

hatirə kilmaydioqan wə yaxlaroqa mehır kərsətməydioqan bir əl bolidu.

51 U sən həlak boluquqə, qarwiliringning nəsli bilən yeringning məhsulatlirini yəp ketidu; qünki u seni yökutip bolmiouquqə sanga nə axlık, nə yengi xarab, nə zəytun meyi, nə kalangning mozayliri nə koy padiliringning qoziliridin bir nemini koymaydu.

52 Sən tayanqan pütkül zeminingdiki həmmə egiz, məhkəm sepilliring örülüp qüxküqə, u pütkül zeminingdiki barlık dərwasiliring aldioqa kelip, seni korxiwalidu; u Pərwərdigar Hudaying sanga bərgən zeminingning hər yeridiki həmmə dərwasiliring aldioqa kelip, seni korxiwalidu.

53 Xu waqıtta düxmənliringning kistap kelixliri bilən bolqan kamal-kistangning azab-oqubətliri iqidə, Pərwərdigar Hudaying sanga ata kılqan, öz teningning mewisi bolqan oqulliringning gəxini wə kizliringning gəxini yəysən. ■

54 Wə xundak boliduki, aranglardiki nazuk, intayin silik-sipayə bir adəm kerindixi, kuqikidiki ayali, xundakla tehi tirik baliliridin kizoqinip, ularoqa yaman kəzi bilən qaraydu;

55 xunga, düxmənliringning kamal-iskənjisidə sən öz dərwasiliring iqidə kiynaloqiningda heqnemə qalmioqanlıki üqün, u əzi yəwatqan balilirining gəxidin ularning heqkaysisioqa azrakmu bərməydu.

56-57 Aranglardiki əslidə nazuk wə silik-sipayə

bolıqan, silik-sipayiliki wə nazuklukıdin puti bilən yərgə dəssəxnimu halimaydıqan ayal kuçiqıdiki eri, oqul-kız pərzəntlıridin kızıqınıp, ularıqə yaman kəzi bilən qaraydu; qünki duxmənlıringning kamal-iskənjisi bilən sən öz dərwasılıring iqidə kıynalqınıngda heqnərsə qalmıqıaqqa, u öz puti arılıkıdin qıkkān bala həmrāhi bilən əzi tuqқан balılırını yoxurunqə yəydu.

Hudaning əhdısidin qıqıxning aqıwiti

58 Sən bu kitabta pütülgən bu qanunning barlık səzlırigə əməl qılıxqa kəngül bəlmisəng, Pərwərdıgar Hudayingning uluq wə həywətlık namıdin qorkmısang,

59 Pərwərdıgar senıng üstünggə quxurıdıqan wabalar həmə nəslıngning üstıgə quxurıdıqan wabalarnı əjayıb qılıdu; U dəhxətlık, uzakqa sozulıdıqan wabalarnı wə eqır, uzakqa sozulıdıqan kesəllərnı üstünggə wə nəslınggə quxurıdu;

60 Pərwərdıgar sən qorkıdıqan, Misirdiki barlık kesəllərnı üstünggə quxürüp, sanga qaplxaturıdu.

61 Xuningdək bu qanunıy kitabta pütülmıgən həmmə kesəl wə həmmə wabanımu Pərwərdıgar takı sən halak boluquqə üstünggə quxurıdu.

62 Xuning bilən əslıdə asmandiki yultuzlardək nurıqun bolsanglarmu, əmdılıktə az bir türküm kixilər bolup qalısılər; qünki silər Pərwərdıgar Hudayinglarning awazıqə qulak salmıdınglar.

⁶³ Wə xundak boliduki, Pərwərdigar ilgiri silərgə yahxilik kılıp, siləni awutqinidin səyüngəndək, U əmdi siləni yokitip həlak kılıdioqinidin səyünidu; xuning bilən silər igiləxkə kiridioqan zemindin yulup taxlinisilər. ■

⁶⁴ Pərwərdigar siləni yər yüzining bu qetidin u qetigiqə bolqan həmmə əlləning arisioqa tarkitidu; silər özünqlar yaki atabowiliringlar tonumioqan yaqraq bilən taxtin yasaloqan ilahlarınq kullukida bolisilər; ■

⁶⁵ Silər u əlləning arisida nə aram tapalmaysilər, nə tapininglar tirəp turqudək heq məzmut jay bolmaydu; Pərwərdigar bəlki xu yərdə siləning kənglünqlarni quwalaxturup titritip, kəzünqlarni qarangoqulaxturup jeninglarni solaxturidu.

⁶⁶ Silər qarap turup jeninglar kilda esikliktək turidu; silər keqə-kündüz dəkkə-dükkidə bolup jenimdin ayrilip qalarmənmu? — dəp kərkisilər;

⁶⁷ kənglünqni başqan wəhimə wə parakəndiqilik wə kəzliring kərgən kərünüxlər tüpəylidin ətigini: «Kaxki kəq bolsidi!», kəqtə bolsa: «Kaxki ətigən bolsidi!» dəysən.

⁶⁸ Pərwərdigar silərgə wədə kılıp: «Silər bu yolni ikkinqi yənə kərməysilər» degən xu yol bilən siləni kemigə quxürüp Misiroqa yanduridu. Silər xu yərdə düxmənliringlaroqa kuldedək boluxqa özünqlarni satisilər, ləkin siləni aloqili adəm qıqmaydu.

29

Musa pəyoqəmbər həlqkə səz qilidu — əsləx wə jekiləx

¹ Təwəndikilər Pərwərdigar Israillar bilən əhdə baqlax üqün Moab zeminida Musaqə tapiloqan səzlərdur. Bu əhdə Pərwərdigar ular bilən Hərəbdə qiloqan əhdidin baxqa bir əhdə idi.

² Musa pütkül Israilni qaqirip ularqə mundaq dedi:

«Silər Pərwərdigarning Misir zeminida Pirəwngə, uning barliq hizmətkarliri wə zeminning həmmə yeridə kəz aldinglarda nemə ix qiloqinini kərdünglar, ■

³ yəni xu qong apətlər bilən uluq məjizilik alamət wə karamətlərnə öz kəzünglar bilən kərdünglar. ■

⁴ Lekin Pərwərdigar silərgə bəgüngiqə qüxəngüdək kəngül, kərgüdək kəz wə angliqudək kulaq bərmidi.

⁵ Mən kirik yil silərnə bayawanda yetəkləp yürdü; xu wəqitlarda üstünglardiki kiyimliringlar konirimidi, putunglardiki kəxinglarmu konirap kətmidi.

⁶ Huda Əzining silərnə Pərwərdigar Hudayinglar ikənləkinə bilsun dəp, silərgə yeyixkə nan, iquxkə xarab yaki küqlük iquimlik nesip qilmidi.

⁷ Silər bu jayqə yetip kəlgininglarda Həxbonning padixahə Sihon bilən Baxanning padixahə Og biz bilən jəng qiloqili qiqti; əmma biz ularnə urup məqlup qilduk; ■

■ 29:2 Mis. 19:4 ■ 29:3 Қан. 4:34; 7:19 ■ 29:7 Qəl. 21:24,33; Қан. 2:32; 3:1

8 биз ularning zeminlirini elip Rubənlər bilən Gadlar wə Manassəhning yerim kəbilisigə miras kilip bərdük.■

9 Əmdi silər һəmmə ixliringlarda rawaj tepix үqün bu əhdining sөzlirini tutup, ularoqa əməl kilinglar.

10 Bүgүн һəmminglar — kəbilə baxlikliringlar, akškalliringlar, əməldarliringlar, xuningdək Israilning һəmmə ərliri,

11 kiqik baliliringlar, ayalliringlar, qedirgahinglarda turuwatқан musapirlar, xundaqla otun kəskүqiliringlar wə su toxuquqiliringlarmu, һəmminglar Pərwərdigarning aldidа һəzir turuwatisilər;

12 məxsət xuki, Pərwərdigar Hudayinglarning əhdisigə, yəni Pərwərdigar Hudayinglar bүgүн silərgə bərgən kəsimi bilən baqlıoğan əhdigə dahil boluxunglar үqündur,

13 Wə xuning bilən təng U siləрни bүgүн Əzigə has bir һəlk қilip silərgə wədə қilöinidək, ata-bowiliringlaroqa, yəni Ibrahim, Ishaq wə Yakupқа қilöğan kəsimi boyiqə əzi silərgə Huda boluxtur.■

14 Lekin mən bu əhdə wə kəsəmnı yaloquz silər bilənla əməs,

15 bəlki bүgүн biz bilən bu yərdə Pərwərdigar Hudayimizning aldidа turuwatқанlar, xundaqlа bүgүн bu yərdə biz bilən birgə bolmioğan kixilərnıng һəmmisi bilənmu tüzүximən.□

■ 29:8 Qөл. 32:33; Қан. 3:12; Yə. 13:8 ■ 29:13 Yar. 17:7 □ 29:15 «Lekin mən bu əhdə... kixilərnıng һəmmisi bilənmu tüzүximən» — muxu sөzlərdə (14-15-ayəttə) «mən» degən sөzligүqi Musa pəyoqəmbər bolsa kerək.

16 (қүнки силәр бизнинг Мисир земинида қандақ туроқанлиқимиз вә сәпиримиздә әлләрнинг otturisi-
sidin қандақ өтүп кәлгинимизни obdan билисиләр;

17 Силәр ularning arisidiki yirginqlik нәрсиләрни,
ularning arisidiki yaqaaq, tax, altun вә
күмүхтин yasaloqan butlarni көрдүңлар).

18 Әһдининг мәқсити bolsa, silәrninг aranglardiki
һәрбир әр, һәрбир аyal, һәрбир ailә wә һәрбир
кәбилiliringlardin бүгүн көңли Pәrwәrdigar
Hudayimizdin yenip, xu әлләрнинг ilahlirining
қulluқioqa kirip ketidiqan һеқ kixi болмисун,
xundaqla aranglarda өт süyi wә әмән
қiқiridiqan yiltiz pәyda болуп қалмисун
үқүндур. ■

19 Dәrwәкә xundaқ boliduki, xu lәnәt sөzlrini
angliqanda өз көңlidә өз-өzini бәht-bәrikәtlik
sanap: «Mән қанқә baxbaxtaqlıқ bilән
mangsammu, tinq-amanlıқта turiwerimән»,
degüqi xundaқ bir kixi bolidu; nәtijidә, nәм
yәrmu қangқak yәrgә ohxaxla wәyran қilinidu.

□

20 Pәrwәrdigar mundaқ kixini әpu қilmaydu,
bәlki Pәrwәrdigarning oәzipi bilән otluқ
кәһri tütündәk xu kixigә qüxidu; bu kitabta
pütülgән һәmmә lәnәtlәр uning bexiqә qüxidu;
Pәrwәrdigar uning ismini asmanning tegidin
өқүridu.

21 Pәrwәrdigar bu қанун kitabida pütülgән

■ 29:18 Ros. 8:23; Ibr. 12:15 □ 29:19 «**nәм yәrmu қangқak
yәrgә ohxaxla wәyran қilinidu**» — yaki «mәst kixi ussuz
kixigә қoxulup yoқitilidu». Baxқа birnәqqә hil tәrјimilirimu
uқrixi mumkin. Lekin umumiy mәнisi xübһisizki, һәmmә әdәм
әpәtkә uқrap yoқitilidu.

әһдиниң һәммә ләнәтлири бойиқә Исраилниң барлиқ кәбилiliridin uni ayrip қикип, апәткә муптила қилиду.

22 Кәлгүси дәвр bolsa, яғни силәрдin keyin қикидиған балилiringлар wә xundaқla yiraқ yurttin кәлгән musapirlar Пәрwәрдигар xu zeminning üstigә әwәткән balayi'apәtlәр bilән kesәllәрни кәриду;

23 Пәрwәрдигар оәзипи wә кәһри билән wәyran қилоған Sodom, Gomorra, Admah wә Zәboimlarning wәyranқilikidәк zeminning һәммә yeri günggürtlixip, xorlixip, көyүp кәtkinini, teriққilikmu, һосulmu болmioқinini, ot-qәpmu үnmiginini кәриду;

24 buni көргәнләр, һәтта һәммә әl-yurt: «Nemixқа Пәрwәрдигар bu zeminоға mundaq қилоғандu? Nemixқа Uning оәзипи xunqә қattiq, әхәddiy болоғандu?» дәp soraydu; ■

25 andin ularоға jawab берilip: «Ular ата-bowilirining Hudasi Пәрwәрдигарning ularni Misir zeminidin қutқuzup қикароқinida ular билән bekitкән әһdini taxlap,

26 берip ularning nesiwisi болmioған, өзimu tonumioған ilahlarning қulluқioға kirip, ularоға qоқunоқini үqün xundaқ boldi.

27 Mana bu säwәbtin Пәрwәрдигарning оәзипи bu zeminоға tutixip, bu kitabta pütүlgән һәммә ләнәtni uning üstigә көltürdi.

28 Xuning үqün Пәрwәрдигар оәzәp, aqqiq wә zor кәһr билән ularni yurtidin yulup, baxқа bir yurtқа taxlidi» — deyilidu.

29 Hәрbir yoxurun sirlar bolsa Пәрwәрдигар

Hudayimizningkidur; lekin һәрқандақ ахқари-
ланған wәһийләр bolsa bu қанunning сөзлirigә
әмәл қилiximiz үқүн әбәдғиқә biz wә balilirim-
izningkidur.

30

¹ Wә xundaq boliduki, bu барliқ ixlar, yәni
mән sening aldingda қoyған bu бәrikәt bilән
lәнәt bexingә qәxkinidә, Pәrwәrdigar Huday-
ing seni һәydiwәtkән әllәrning arisida turup
bularni esinggә elip kәngül bәlүp,

² әzүng wә baliliring Pәrwәrdigar Hudayingning
yeniqә yenip Uning awaziqә қulақ selip, mән
bүgүн sanga әmr қilған барliқ ixlarqә pütүн
қәlbing wә pütүн jening bilән itaәt қilsang,

³ xu qaqda Pәrwәrdigar Hudaying seni
sүrgүnlүktin қayturup, sanga iqini aqritip,
Pәrwәrdigar Hudaying Әzi һәydiwәtkән
әllәrdin yiqip kelidu. ■

⁴ Gәrqә aranglardin һәтта asmanlarning
qetigiqimu һәydilip kәtkәnlәр bolsimu,
Pәrwәrdigar Hudaying seni xu yәrdin yiqip
jәм қilip kelidu. ■

⁵ Pәrwәrdigar Hudaying seni ata-bowiliringning
tәwәliki bolған zeminqә kәltүridu wә sән
uni igilәysән; U sanga yahxilik қilip ata-
bowiliringning sanidin ziyadә kәp қilidu;

⁶ Pәrwәrdigar Hudayingni pütүн қәlbing, pütүн
jening bilән sөyүxkә Pәrwәrdigar Hudaying

қәлbingни wә нәсilliringning қәлбини һәтнә қилиду; xuning билән силәр һаят yaxaysиләр. ■

7 Xundakla Pәrwәrdigar Hudayinglar bu һәmmә lәnәtlәrni dүxmәnliringlarning үstigә, silәrgә nәprәtlinidiqanlarning үstigә, silәrgә ziyankәxlik қилоqanlarning үstigә qүxүridu.

8 Silәр bolsanglar yenip kelip Pәrwәrdigar Hudayinglarning awaziqә қulақ selip, mән бүgүн silәrgә tapiliqan һәmmә әmrlirigә әmәl қilisilәр.

9 Xundak қilsanglar, Pәrwәrdigar Hudayinglar қolliringlarning һәmmә ixida, bәdininglarning mewisini, қарpay malliringlarning mewisini wә yeringning mewisinimu awutup silәrni zor yaxnitidu. Qünki Pәrwәrdigar silәrning atabowiliringlarqә yahxilik қilixtin sөyүngәndәk, silәrgә yahxilik қilixtin sөyүnidu. ■

10 Silәр Pәrwәrdigar Hudayinglarning awaziqә қulақ selip, bu қанun kitabida pütүlgән әmrlәр билән bәlgilimilәrni tutup, pütүн қәлbinglar, pütүн jeninglar билән Pәrwәrdigar Hudayinglarning tәripigә burulsanglarla, xundak bolidu.

11 Qünki mән бүgүн sanga tapiliqan bu әmr sән үqүн karamәt ix әmәs yaki sәndin yiraқmu әmәs. □

12 Bu әmr asmanning üstidә әmәs, sening: «Bizning uningqә әmәl қilmіqimiz үqүн kim asmanqә қiqip uni elip qүxүp bizgә anglitidu?»

■ 30:6 Yәr. 32:39; Әz. 11:19; 36:26 ■ 30:9 Қан. 28:11

□ 30:11 «**bu әmr sән үqүн karamәt ix әmәs**» — bu ayәttiki «karamәt» degән sөz adәttә pәқәt Hudala қilidiqan ixni yaki Hudaning süpitini kәrsitidu.

deyixingning һajiti болмайду.■

¹³ Wә xuningdәk bu әmr dengizning u tәripidimu әmәstur, sening: «Bizning uningqa әmәl қilmikimiz үqün kim dengizdin әtүp, uni elip kelip bizgә anglitidu» deyixingning һajiti болмайду.

¹⁴ Qünki bu sөz bolsa uningqa әmәl қilmiking үqün sanga bәk yeqin, yәni aqzında wә көnglүngdә bardur.□

¹⁵ Mana, mән бүgün aldinglarda һayat bilән yahxilik, әlüm bilән yamanlıқni қoydum;

¹⁶ qünki өзüm sanga һәкүм berip: — Silәр Pәrwәrdigar Hudayinglarni sөyүp, Uning yollirida mengip, әmrliri, bәlgilimiliri һәм һәкүmlirigә әmәl қilinglar, dәp бүgün silәrgә tapilidim; xundaқ қilsanglar silәр yaxap awup, uni igilәxkә kiridiqan zeminqa barqininglarda Pәrwәrdigar Hudayinglar silәrni bәrikәtlәydu.

¹⁷ Lekin әgәр көnglүngni tәtүr қilip, қulaқ salmay azdurulup, baxқа ilahlarqa bax urup qоқunqili tursang,

¹⁸ mән xuni бүgün silәrgә agahlandurup eytip қoyayki, silәр һalak болмай қalmaysilәр; silәр uni igilәxkә Iordan dәryasidin әtүp baridiqan zeminqa kirgininglarda uzun әmür көrәlmәysilәр.

¹⁹ Mән бүgün һayat bilән әlүmni, bәrikәt bilән lәnәtni aldingda қoyqinimoqa asman bilән zeminni üstүnggә guwah болuxқа қақirimән; әmdi өзүng wә nәsling yaxay desanglar,

■ 30:12 Rim. 10:6-8 □ 30:14 «... bu sөz ... sanga bәk yeqin, yәni aqzında wә көnglүngdә bardur» — «Rim.» 10:6-10ni көrүng.

һаятни talliwal; ■

²⁰ Пәрвәрдигар Hudayingni сөүп, Uning awazioға қулақ selip, Uningoға баоqlanoqin; qünki U Өzi sening һаяting wә әmrüngning uzunluқidur; qünki xundaq қilsang Пәрвәрдигар ата-bowiliring болоан Ibrahim, Ishaq wә Yaqupқа: «Mән silergә uni berimән» дәp қәsem қilip wәdә қiloan zeminda turisән».□

31

Yәxua Musaoға orun basar қilip bekitilidu

¹ Andin Musa berip һәmmә Israiloға sөz қildi;

² u mundaқ dedi: «Mән бүgүн bir yüz yigirmә yaxқа kirdim; әmdi silergә sәrdar yaki baxlioқuqi bolalmaymән. Пәрвәрдигар manga: Sән bu Iordan дәryasidin әtmәysән, degәнidi.□ ■

³ Lekin Пәрвәрдигар Hudayinglar Өzi silәrni yetәklәp *dәryadin* әtүp, bu әllәrni aldinglarda wәyran қilidu; xuning bilән ularning mal-mülkini igilәysilәr; Пәрвәрдигарning eytkinidәk, Yәxua silәrning aldinglarda baxlap *dәryadin* әtidu. ■

■ **30:19** Қан. 4:26 □ **30:20** «...qünki U Өzi sening һаяting wә әmrüngning uzunluқidur;» — muxu yәrdә «U Өzi» degәнning baxқа birhil qüxәнqisi «bu ix» (yәni, Hudaning әmrlirini tutux). □ **31:2** «silergә sәrdar yaki baxlioқuqi bolalmaymән» — muxu yәrdә ibraniiy tilida «silәrning aldinglarda қiқip-kirip yürәlmәymән» degән sөzlәr bilән ipadilinidu. ■ **31:2** Qәl. 27:12; Қан. 3:26 ■ **31:3** Qәl. 27:18

⁴ Пәрвәрдигар Сиһон билән Ог degән икки Amoriy padixahı wә ularning zeminini һалак қилоқандәк, u bu әлләргиму xundaq қилidu. ■

⁵ Әmma Пәрвәрдигар ularni қолунғларға tapx-uroқinida, mән silәrgә tapilioqan pүtkүl әmr boyiqә ularға muamilә қilisilәр. ■

⁶ Jүr'әtlik wә қәysәр bolunғlar, ularning aldida titrimәnғlar, ulardin һәq қорқmәnғlar; qүnki silәр bilән birgә baroқuqi Пәрвәрдигар Huday-inglar Өzidur; U silәrdin waz kәqmәydu, silәрни һәrgiz taxliwәtmәydu!» ■

⁷ Andin Musa Yәxuani qaqirip pүtkүl Israilning kәz aldida uningğa sөz қilip: «Sән jүr'әtlik wә қәysәр boloқin; qүnki bu һәlk Пәрвәрдигар ularning ata-bowiliriqә kәsәм қilip berixkә wәdә қилоqan zeminqә кирgәndә sән ular bilән billә berixing kerәk; sән ularға uni igilitip miras қildurisән.

⁸ Mana, sening aldingda mangoқuqi Пәрвәрдигар Өzidur; U sән bilән billә bolup sәndin waz kәqmәydu, seni һәrgiz taxliwәtmәydu! Sән қорқmioқin, parakәndә bolma!» — dedi. ■

Musaning әһdinamә yezip tapxuruxi

⁹ Musa bu қanunni yezip bolup, uni Пәрвәрдигарning әһдә sanduқini kәtүridioqan Lawiyning әwladi boloqan kaһinlar bilән Israilning barliқ aksaqalliriqә tapxurup bәrdi.

¹⁰ Musa ularға mundaq buyrudi: —

■ 31:4 Qel. 21:24,33 ■ 31:5 Қан. 7:1, 2 ■ 31:6 Yә. 1:5; Ibr. 13:5 ■ 31:8 Yә. 1:9

«Һәр йәттә йилning аһиркi йилида, йәни азадлиқ йили дәр бекитилгән вақитта, «кәпиләр һейти» бaxланғанда,

¹¹ Исраилning һәммиси келип Пәрвәрдиғар Hudayingning һузурида жәм болуғ үқүн u tallaydioған jayға yioqiloғанда, uni anglisun дәр пүткүл Исраилning aldida bu қанунни оқуп берисән. ■

¹² Xuning үқүн *xu qaoғda* барлиқ һәлкни, әр болsun, аyal bolsun, bala bolsun, қowuқliringning iqida turuwatқан musapir bolsun, ularning һәммиси anglap, өginip, Пәрвәрдиғар Hudayinglardin қorқup, bu қанunning барлиқ сөzlirini tutup uningға әмәл қilsun, дәр ularni yioқin.

□

¹³ Xundaq bolsa, ularning bu қанунни tonumioған balilirimu uni anglap өginip, silәр igilәxkә Iordan дәryasidin өтүp барidioған zeminda yaxioған барлиқ күnliridә Пәрвәрдиғар Hudayinglardin қorқidioған bolidu».

Musa Yәxuaға өз wәzipisi тоғruluқ buyruydu

¹⁴ Andin Пәрвәрдиғар Musaға сөз қилип: «Mana sening өlidioған waқting yekinlixip қaldi. Әmdi Yәxuani қaqiroғin, ikkinglar jamaәt qedirioға берip xu yәрдә һazir болunglar. Mән uningға wәzipә tapxurimән» dedi.

■ **31:11** Әzra 10:8; Nәһ. 8:1,2,3,8 □ **31:12** «... **қowuқliringning iqida turuwatқан musapir**» — demәk, «silәр bilән billә turuwatқан musapir». «Silәр bilән billә turuwatқан» ibraniy tilida adәттә «қowuқliringlar iqida turuwatқан» degән сөzlәр bilән ipadilididu.

Xuning bilән Musa bilән Yəxua ikkisi berip, jamaət qedirida һазir boldi.

¹⁵ Pərwərdigar bulut tüwrükining iqidə köründi; bulut tüwrüki qedirning dərwasisining üstidə tohtidi.

¹⁶ Pərwərdigar Musaqа mundaq dedi: «Mana, sən ata-bowiliringning qexida uhlay aldida turisən; andin bu һəlk qozqilip, baridioqan zemindiki yat ilahlarqа əgixip buzukqilik qilip, Meni taxlap, Mən ular bilən baqlioqan əhdini buzidu. □

¹⁷ Xu waqıtta Mening oqəzipim ularqа tutixip, Mən ularnimu taxlap, ulardin yüzümni yoxurimən. Ular yutuwetilidu, kəp balayi'apət wə külpətlər bexioqа quxidu wə ular xu waqıtta: «Xübhisizki, Hudayimiz arimizda bolmioqini üqün, bu balalar beximizqа quxti» — dəydu. □

¹⁸ Lekin Mən ularning baxqa ilahlarqа mayil bolup əgixip, qilqan һəmmə rəzillikliri üqün xu küni yüzümni pütünləy yoxurimən.

¹⁹ Əmdi silər əzünqlar üqün bu oqəzəlni pütüp, uni Israillarqа əgitinglar; bu oqəzəlning keyin Israillarning əyibigə Mən üqün guwahqi boluxi üqün uni ularning aqzioqа salqin.

²⁰ Qünki Mən ularni Mən ata-bowiliriqа kəsəm bilən wədə qilqan, süt bilən һəsəl ekip turidioqan yurtqa kirgüzimən; andin ular yəp toyup, səmrigəndə baxqa ilahlarqа əgixip,

---

□ **31:16 «buzukqilik qilix»** — muxu yərdə Hudaqа wəpasizlik yaki asiylik qilixni bildüridu. Qanaandiki əllər arisida «buzukqilik» roһiy jəһəttə bolupla qalmaq, jismani yəһəttimu butpərəslikkə munasiwətlilik jinsiy buzukqilik məwjut idi. □ **31:17 «xu waqıtta»** — ibraniy tilida «xu küni».

ularning қulluқиoғa kiridu wə Meni kəzгə ilmay əһdəmni buzidu.

²¹ Əmma xundақ boliduki, kəp balayi'apətlər bilən külpətlər ularning bexioғa quxkinidə, bu oғəzəl ularni əyibləp guwah beridu; qünki bu oғəzəl ularning əwladlirining aozida untulmaydu. Qünki Mən ularni ularoғa kəsəm bilən wədə қiloғan zeminoғa tehi kirgüzməyла ularning nemə hiyal қiliwatқinini obdan bilimən».

²² Xularni dəp, Musa xu күni bu oғəzəlni yezip, Israillaroғa oғətti.

²³ Andin *Pərwərdigar* Nunning oqli Yəxuaoғa: «Jür'ətlük wə kəysər boloқin, qünki sən Mən Israillaroғa kəsəm bilən wədə қiloғan zeminoғa ularni baxlap kirisən wə Mən sən bilən billə bolimən» dəp əmr kildi.■

²⁴ Musa bu қanunning səzlrini bir kitabқа pütүнləy yezip boloқandin keyin

²⁵ u Pərwərdigarning əһdə sanduқini kətürүp mangoғan Lawiylaroғa buyrup mundaq dedi:

²⁶ — Bu қanun kitabini silərninğ əyibinğlərgə guwahқи bolup turuxi üqün Pərwərdigar Hudayinğlarning əһdə sanduқining yenioғa қoyunğlar. ■

²⁷ Qünki mən silərninğ asiy wə boynunğlar қattiq ikənlikinğlarni bilimən. Mana, mən tehi aranğlarda tirik tursam Pərwərdigaroғa asiylik қilip kədingлар; əlümүmdin keyin silər tehimu xundaq қilisilər!

²⁸ Mən ularning қulақlirioғa bu səzlərninğ һəmmisini anğlitixim üqün, xundaqла yər bilən asmanni ularning əyibigə guwahқи

boluxka qaqirixim üqün əmdi mening aldiməja kəbililiringlarning həmmə aksaqalliri wə əməldarlırini yioinglar.

²⁹ Qünki əlümümdin keyin silərnin tüptin buzulup, mən silərgə əmr kıləjan yoldin qətnəp ketidioqiniglarni bilimən. Xuning bilən künlərnin ahirida külpətlər bexinglarəja qüxidu; qünki silər Pərwərdigarning nəziridə rəzil boləjanni kılıp, qolliringlarning ixliri bilən uning qəzipini qozəaysilər».□

³⁰ Andin Musa Israillarning pütkül jamaiti aldida bu qəzəlning tekistini baxtin-ahiroiqə oqur bərdi: —□

32

Əhdə xərtlirigə guwahqilarni qaqirix — Musaning qəzili

¹ «Kulak selinglar, əy asmanlar, mən səzləy; Aqzimning səzlrini angla, i yər-zemin!

² Təlimim bolsa yaməurdək yaoqidu, Səzlim xəbnəmdək tamidu, Yumran ot-qəp üstigə qüxkən sim-sim yaməurdək, Kəkzarlıqning üstigə qüxkən hasiyətlik yaməurdək bolidu.

³ Qünki mən Pərwərdigarning namini bayan kılımən; Əmdi Hudayimizni uluq dəp jakarlanglar!

□ **31:29 «künlərnin ahirida»** — ahirkı zamanni kərsətsə kerək. □ **31:30 «pütkül jamaiti aldida»** — ibraniy tilida «...pütkül jamaitining kulaklıri iqigə...».

⁴ U қорам тaxtur, Uning әмәллiri mukәmmәldur;
Uning барlіk yolliri һәккaniydu.

U nahәklikі yok, wapadar bir Huda,
Adil wә diyanәtlіktur.

⁵ Әmma *Өz һәлki* uningоға buzukluk kildi;
Ularning қilmixliri Uning *Өz* baliliriningkidәk
bolmidi — mana bu ularning әyibidur!

Ular әgri wә iplas bir nәsildur!

⁶ Әy әһmәk wә nadan һәлk,
Pәrwәrdigarning yahxilіkini xundak
yanduramsән?

U seni bәdәl tәlәp һәр қilоған atang әmәsmu?

U seni yaritip, seni tikligән әmәsmu?

⁷ Өtkән күnlәrni esinggә aloқin,
Dәwrdin-dәwrgiqә өtkән yillarni oyliқin;
Atangdin sora, u sanga dәp beridu;
Aқsaқalliringоға soal қoy, ular seni
һәwәrlәndүridu.

⁸ Hәmmidin aliy bolоuқи әllәrning үlүxini
ularоға үlәxtүrgәndә,
Adәм'atining pәrzәntlirini bir-biridin bәlgинidә,
U һәкklәrning qegrilirini Israil balilirining
saniоға қарap bekitkән.□

⁹ Qünki Pәrwәrdigarning nesiwisi bolsa un-
ingоға has bolоған һәкkidur;
Yakup huddi qәk taxlinip қiққandәk, Uning
mirasidur.□

¹⁰ U uni qәl bir zeminda,

□ **32:8 «U һәкklәrning qegrilirini Israil balilirining saniоға қарap bekitkән»** — bәzi kona көqүrmilәrdә: «U һәкklәrning qegrilirini Hudaning оqullirining saniоға қарap bekitkәnidі» deyilidu. □ **32:9 «Yakup»** — muxu yәrdә Israillarni kәrsitidu.

Xamal һуwlaydioған дәһхәtlik bir bayawanda uni tapti;

Uni orap әtrapida қоқdap turdi,

Uni көz қariқukidәk saқlidi;□

¹¹ Huddi бүrküt өз қanggisini tәwritip,

Balilirining üstidә pәrwaz қilip,

Қanatlırini yeyip ularni pәylirining üstigә elip көtүrginidәk,

¹² Pәrwәrdigarmu uningоға xundaq yaloquz yetәkқilik қildi;

Heққandaq yat ilah uning bilән billә әmәs idi.

¹³ U uni yәр yüzining egiz jaylırioға mindürdi,

Wә u etizlikning mәһsulatidin yedi,

U uningоға қiya taxtin һәsәl xoritip,

Qaqmaq texidin zәytun meyi xoratti; ■

¹⁴ Sanga kala қaymıқı bilән қoy sütini iқküzүp,

Қozilarning yeқini,

Baxandiki қоққarlar wә tekilәrning gөxini yegüzүp,

Esil buoқdayning esil danlıridin yegüzdi,

Sән bolsang üzüm қeni bolоған sap xarabni iқting.

¹⁵ Lekin Yәxurun sәmrip tәpkәk bolup қaldi;

Bәrhәk, sән sәmrip көtting,

Bordilip көtting,

Toyunup көtting!

U өзini yaratқан Tәngrini taxlap,

Өz nijatining Қoram Texini көzгә ilmidi.□

□ **32:10 «uni orap әtrapida қоқdap turdi»** — baxқа birhil tәrјimisi: «u uni қоқdap yүrүp uni tәrbiyilidi». ■ **32:13** Қан. 33:26; Yәx. 58:14 □ **32:15 «Yәxurun»** — Israilning yәнә bir ismi — mәнisi «tik turidioған», «durus» degәнlik.

16 Улар bolsa yat ilahлароға әғixip Uning wapasi-zlikқа bolоған һәsitini қozоқidi, Yirginqlik ixlar bilән Uning оәzipini кәлтүрди.

17 Улар Igә-Tәngrisi әmәs jinлароға, Өzi bilmәydiоған ilahлароға, Ata-bowilirimu қorkmәydiоған, Yengi pәyda bolup қalоған ilahлароға қurbanlik kildi.

18 Sән өзүngni tәрәldүrgән Қoram Taxni көnglүngdin қikarding, Seni apiridә қilоған Tәngрини untudung.

19 Pәrwәrdigar buni көrүp, Ooqul-qizlirining Uning aqqiqini кәлтүrginidin, ulardin bizar bolup mundaq dedi: —

20 «Mән ulardin yüzümni yoxurimән, Ularning ақiwitini көrүp бақay; Qünki ular iplas bir nәsildur, Kәlbidә wapadarliki yok balilardur.

21 Igә-tәngrisi әmәslәр bilән һәsitimni кәлтүрди, Әrzimәs мәbudliri bilән қәһrimni қozоқidi; Xunga «һеқ һәлқ әmәs» bolоған bir һәлқ арқilik ularning һәsitini қozоқaymән, Nadan bir әl арқilik ularning aqqiqini кәтүrimән. □ ■

22 Qünki Mening оәzipimdin bir ot tutaxti; U tәһtisaraning tegigiqә көyүp барidu, U yәр bilән uning мәһsulatini yәр ketidu, Wә taqlarning ullirini mu tutaxturidu. ■

□ 32:21 «Xunga «һеқ һәлқ әmәs» bolоған bir һәлқ арқilik... Nadan bir әl арқilik ularning aqqiqini кәтүrimән» — u uluоq bexarәtning әmәlgә axuruluxi tooqruluk «Hox.» 1:9, 2:32, «Rim.» 10:19ni көrүng. ■ 32:21 Rim. 10:19 ■ 32:22 Yәр. 15:14

23 Мән ularning üstigә balayi'apәtlәrni дәwilәymән;

Ya-oklırimni birni qoymay ularoqa atimән.

24 Ular aqarqılıqtin yegilәp ketidu,
Tomuz issıq wә wabaning nәxtәrliri tәripidin yәp ketilidu;

Ularoqa qarxi yirtkuq һaywanlarning qıxlirini,
Topida әmiligüqilәrning zәhirini әwәtimән.

25 Taxқirida kiliq ularni musibәtkә salidu,
Iqkiridә wәhimә basidu;

U yigit bilән kızni,
Әmqәktiki bala bilән aқ qaqlıqni һәmmisini yokitidu.

26 Mән: «Ularни qәpiwetimән,
Insanlarning arisidin ularning namini әqürimән» — дәyttim,□

27 Biraq düxmәnning mәshirә қilixidin қorқtum;

Israilning rәqıbliri bu ixni hata qüxinip: —
Bu ix bizning қolimizning küqlüklükidin boloqan bolsa kerәk,
Pәrwәrdigar buni һeq қilmidi» demisun дәp, *bu ixni қilmidim*.

28 Israil nәsiһәttin mәһrum boloqan bir әl,
Ularning һeq әkil-pәmi yoktur.

29 Ah, ular dana bolsidi!

Xundaқ bolsa buni qüxinip,
Әz aқiwiti қandaқ bolidioқinini oylaytti!

30 Әgәр ularning Қoram Texi ularни setiwәtmigән bolsa,

□ 32:26 «Ularни qәpiwetimән» — yaki «Ularни tarkitimән», «Ularни qәqiwetimән».

Пәрвәрдиғар ularni *düxmənlirigə* taxlap
bərmigən bolsa,

Bir kixi қандақму ming kixini өз aldidin
һөydiyäləytti?,

Ikki kixi қандақму on ming kixini
қақuralaytti?

³¹ Qünki baxқılarınғ qoram texi bolsa bizning
Qoram Teximizdək әmәstur.

Buningqa düxmənlirimiz әzliri guwahlıq
bәrsun!

³² Qünki ularning üzüm teli Sodomning üzüm
telidin,

Gomorraning etizliқliridin қıққандur;

Üzümliri zәһәрlik üzümlәrdur,

Ularınғ һәрbir sapıқı aqqıqtur,

³³ Xarabi bolsa әjdihalarınғ zәһiridur,

Kobralarning әjәllik zәһiridur.

³⁴ *Pərwardiғar:* «Bularning *һәmmisi*
Meningkidә saқlaқlik әmәsmu?

Өz һәzinilirimdә mөһürlәngән әmәsmu?

³⁵ Intıқam Meningkidur,

Yamanlıқni қayturuxmu xundaq,

Bular ular putlixidioğan waқitқiqә saқlaқlik
turidu,

Qünki ularning balayi'apәtlik күni
yekinlaxmaqta,

Ularınғ bexioqa қүxidioğan ixlar bolsa tez keli-

watidu.□ ■

³⁶ Qünki Pərwərdigar ularning küqi tügəp kətkənlikini, ularning *aziyip*, hətta ajiz yaki meyiplərningmu qalmioqinini kərgəndə, U Öz həlқining üstigə həküm qıqırıdu, Öz bəndilirigə mehır-xəpkət kərsitidu.□ ■

³⁷ U waqıtta U mundaқ dəydu: «Kəni, ularning ilahlıri?

Əzigə tayanq қилоған қорам texi əmdi kəyərdidur?

³⁸ Ularning otküzgən qurbanlıqlirining yeoqini yegən,

Ularning xarab hədiyəliridiki xarabini iқkənlər kəyərgə kətti?

Əmdi ular ornidin turup silərgə yardəm berip, panahinglar bolsun!□

□ **32:35 «... Bular ular putlixidioğan waқitқiqə saқlaklık turidu»** — bizningqə muxu ayəttiki «ular» Israillarni kərsitidu. Bəzi alimlar «Hudaning düxmənliri (yat əllər)ni kərsitidu» dəp қaraydu. Lekin Huda intıqamliri bilən ahirida Israilning əng ajiz pəytidə ularni қutқuzıdu («Yər.» 30-babni, uxbu bəbtiki 36-, 42-ayətni kərüng). ■ **32:35** Rim. 12:19; İbr. 10:30; 1Pet. 2:23 □ **32:36 «...ularning azyip, hətta ajiz yaki meyiplərningmu qalmioqinini kərgəndə»** — baxқа birhil tərјimisi: «yaki kiqik yaki qong bolsa, ularning azyip həqkimning qalmioqinini kərgəndə,...». **«Öz həlқi üstigə həküm qıqırıdu»** — öz iқigə ikki tərəpni elixi kərək: (1) Hudaning həlқi uning tərbiyə jazalirini kərgəndin keyin gunahlırini iқrar қilip, uning kəqürümigə muyəssər bolıdu; (2) Huda Öz həlқigə rəzillik қилоқılaroға əzining қилоған rəzillikini əzigə yandurıdu. **«Öz bəndilirigə mehır-xəpkət kərsitidu»** — baxқа birhil tərјimisi: «Öz bəndiliri toqruluk niyitidin yenıdu». ■ **32:36** Қан. 32:36 □ **32:38 «Əmdi ular ornidin turup silərgə yardəm berip, panahinglar bolsun!»** — Huda muxu yərdə Israil əslidə tayanoğan butlarni məshirə қilıdu.

39 Əmdi Mən Özüm, pəkət Mənla «Xu»durmən,
Manga həmrəh heqkandak ilahning yoklukini
kөрүp bilinglar.

Mən өltürүp tirildürimən,
Zəhimləndürүp saqaytimən;

Wə heqkim Mening qolumdin
kutkuzalmaydu. □ ■

40 Qünki Mən qolumni asmanlaroqa kötürүp: —
«Əbədgiqə hayatturmən» dəp eytip,

41 Qaknap turidioqan kiliqimni ittik kiliimən,
Mening qolum adalətni qoral kilip tutidu,
Düxmənlirimdin intikam alimən,
Məndin nəprətləngüqilərnin qiloqanlirini
ularoqa yandurimən!

42 Mən ya oqlirimni kan iqküzүp məst kiliimən,
Mening kiliqim gөx yөydu,
Mən ularni өltürүlgənlər bilən əsirlərnin
qenini,
Düxmənin sərdarlrinin baxlrini yөp-
iqidioqan kiliimən». ■

43 Əy əllər, Uning həlqi bilən billə xadlininglar,
Qünki U Öz bəndilirinin qeninin intikamini
alidu,
Өz düxmənlirigə qisas yanduridu,
Өz zemini bilən həlqi үqün kəqürüm-kafarət
kəltürүp beridu». ■

Musa oғazili toғrisida buyruk qüxüridu

□ 32:39 «Manga həmrəh heqkandak ilahning yoklukini
kөрүp bilinglar» — yaki «Məndin baxqa heqkandak ilah
bolmioqanlikini kөрүp belinglar». ■ 32:39 Kan. 4:35; 1Sam.
2:6; Yəx. 45:5,18,22 ■ 32:42 Zəb. 7:12-13; 68:21-23; Yəx. 34:6;
Əz. 21:9-11 ■ 32:43 Rim. 15:10

44 Әмди Муса билән Nunning оғли Үәхуа келип бу оғәзәлнинг барлиқ сөзлirini һәлкning алдидә оқуп һәрди. □

45 Андин Муса бу һөммә сөzlәрни барлиқ Исраил алдидә аһирлахтуруп

46 улароға сөз қилип: «Мән бүгүн оттуранларда силәрни ағаһландуруп гувахлиқ бәргән бу барлиқ сөзләргә кәнгүл бәлүнғлар; силәр буларни балилirинғлароға тапилап: «Бу қануннинг һөммә сөзлirигә әмәл қилихқа кәнгүл қойунғлар» дәп buyрухунғлар керәк.

47 Қүнки бу сөз силәргә munasiwәtsiz, қуруқ сөз әмәс, бәлки силәрning һаяatingлардур! Силәр u zeminni игиләхкә Iordan дәрыасидин өтисиләр; өткәндин кейин u земинда бу сөз арқилиқ узун әмүр кәрисиләр» — деди.

Musaning өlümi тоғрулуқ buyруқлар

48 Үәнә xu күни Пәрwәрдигар Musaqа сөз қилип мундақ деди: —

49 Сән uxбу Абарим теғиоға, Үәни Yerihoning utturidiki, Moabning zeminidiki Nebo теғиоға қикқин wә xu Үәрдә Мән Исраиллароға өз тәwәлики болух үқүн беридиоған Қанаан zeminini көргин.

■
50 Андин акаңғ Һарун Һор теғидә өлүп өз һәлкlirигә қохулоғандәк, сәнму қикидиоған xu тағда өлүп һәлкliringгә қохулоғин; ■

51 қүнки силәр Zin қәлидiki Mәribah-Қадәхning sulirining Үениоға бароғанда, икkingлар

□ **32:44** «Nunning оғли Үәхуа» — ибраний тилда: «Nunning оғли ҺоҮиҮа» (ҺоҮиҮа Үәхуаning бахқа бирhil атилхи). ■ **32:49** Қөл. 27:12 ■ **32:50** Қөл. 27:13; 33:38

Israillarning arisida Manga wapaszlık kersitip, Israillarning arisida Meni «mukəddəs» dəp hərmətlimidinglar. ■

⁵² Xunga sən Israillarğa beridoğan xu zeminni udulungda kərisən, lekin uningğa kirəlməysən.

33

Musa pəyoğəmbər Israilğa dua qilip bəht tiləydu

¹ Hudaning adimi bolğan Musaning ölümidin ilgiri Israillarni bərikətləxkə tiligən bəht-tiləkliri munular: —

² U mundaq dedi: —

«Pərwərdigar Əzi Sinay teğidin kelip,
Seirdin qikip *Israil* üstigə parlidi;
Paran teğidin pəyda bolup qaknidi,
U tümənligən mukəddəslərnin otturisdin qikip kəldi;
Ong kolidin Israilğa ataloğan otluq bir qanun qikti. □ ■

³ Dərhəqiqət, U həlkni səyidu;
Sening barlıq mukəddəs bəndiliring qolungdidur;
Ularning hər biri ayioğing aldida olturup,

■ 32:51 Qel. 20:12 □ 33:2 «Seirdin Israillar qikip üstigə parlidi» — «Israillar» ibraniy tilida: «ular». «mukəddəslər» — pərixtilərnı kərsətsə kerək. «... Israilğa ataloğan» — ibraniy tilida: «..ularğa ataloğan». «... ularğa ataloğan otluq bir qanun qikti» — baxqa ikki hil tərjimisi: «...ularğa (Israilğa) ataloğan ot yalkunliri qikti» yaki «...ularğa (Israilğa) yetəkligüqi ot yalkuliri qikti». ■ 33:2 Həb. 2:3, 4

Сөзлiringгә муйәссәр болиду.

⁴ Муса бизгә бир қанун buyrup,
Buni Yakupning jamaitigә miras қилиp бәрди;

⁵ Hәlkning сәrdarliri jәм болup,
Israilning қәbililiri bir yәrgә yiqiloqanda,
U Yәxurunning otturisida padixahdәk boldi.□

*Musaning қәbililәr үqün tiligән һәyr-dualiri
wә bәrgән bexarәtliri*

⁶ «Rubән bolsa, adәmliri әlүp kәtmәy, һayat
tursun;

Uning adәmliri az bolmisun».

⁷ Musaning Yәһuda тоqrisida tiligән бәhti
mundaq: —

«Yәһudaning awazini angliqaysән, i
Pәrwәrdigar;

Uni өз һәlkigә қобul қilduroqaysән;

Uning қolliri ular үqün күrәx қilsun;

Әmdi өзini әzgүqilәrgә қarxi turuxқа uningоа
mәdәt bolоqaysән».□

⁸ U Lawiy тоqrisida mundaq dedi: —

□ **33:5 «U Yәxurunning otturisida padixahdәk boldi»** — muxu jümlidiki «U» Musani kәrsitidu, dәp қaraymiz. Bәzi alimlar Hudani kәrsitidu, dәp қaraydu. □ **33:7 «Uni өз һәlkigә қобul қilduroqaysән»** — ibranij tilida sözmusәz «Uni өз һәlkining arisioqа kurgүzgәysән» deyilidu. Yәһudaning keyinki tarihiqа қariqanda, bu bexarәt Musa pәyoqәmbәrning Yәһudaning nәsli bolоqan Dawutning padixahlıqı, әng muһimi Dawutning nәsli Mәsiһ тоqruluk bexarәtlik duasi boluxi kerәk. **«U қolliri ular үqün күrәx қilsun»** — buningda «ular» «өз һәlkı»ni kәrsәtsә kerәk. **«Uning қolliri ular үqün күrәx қilsun»** — buning baxқа birhil tәrjimisi: «Uning қolliri өз һajitidin қıksun».

«Sening urim wə tummim taxliring Sening bu mukəddəs bəndənggə tapxuruloqan;
Sən uni Massahda siniding,
Məribahning sulirining yenida uning bilən talax-
ting.□

⁹ U öz ata-anisi toqrisida: «Ularoqa yüz-hatirə
qilmaymən», dəp eytti,
Öz qerindaxlirining heq yüzini qilmay,
Öz balilirimu tonuxni halimay,
Bəlki Sening sөzünggə əməl qilip, əhdəngni qing
tutti.□

¹⁰ Mana, *Lawiylar* Yakupqa həkümliringni
ukturidu,
Ular Israiloqa қанунungni өgitudu;
Ular dimioqingoqa huxbuyni sunidu,
Қurbangahingoqa pütүн көydürmө
қurbanliklarni көltüridu.

¹¹ I Pərwərdigar, uning təəllukatini
bərikətligəysən,
Uning қollirining əjri Seni hux қилоудəк болоqay,
Uningoqa қарxi қикқанлар wə uningdin
nəprətləngənlər bolsa,
Ularni қопalmioқudəк һалda бəllirini
sundurоqaysən!»

□ **33:8 «urim wə tummim»** — toqrulux «Mis.» 28:30ni kərung. Huda Lawiylarni tallixining bir səwəbi 32:25-29də kərulidu; Huda uni Öz hizmitidə boluxqa tallioaqqa, muxu yərdə Huda uni «Mening mukəddəs bəndəm» dəp ataydu. **«Massah»** — «Massah» degən jayning mənisi «sinax» («Mis.» 17:7ni kərung). **«Məribah»** — «Məribah» degən jayning mənisi «talax-tartix, kürəx» («Qəl.» 20:13 wə 24ni kərung). □ **33:9 «Öz qerindaxlirining heq yüzini qilmay, ...bəlki Sening sөzünggə əməl qilip, əhdəngni qing tutti»** — kəzdə tutuloqan wəқəлər «Mis.» 32:21-29də hatirilidü.

12 U Binyamin тоғрисидә мундақ деди: —
 «Пәрвәрдигарнинг сөғгини болса,
 U Унинг yenida биһәтәр мaкaн қилиду,
 Пәрвәрдигар sayә болуп пүтүн күн уни
 сақлайду,

U уни мүриси otturisida мaкaнlaxтуриду»

13 Yүсүп тоғрисидә u мундақ деди: —

«Унинг zemini Пәрвәрдигар тәрипидин бәрикәтлик
 болоғай!

Asmanlarning esil nemәtliri билән,

Xәbnәм билән,

Yәр tegidiki nemәtliri билән, □ ■

14 Kündin һasil bolidiğan esil mәһsulatliri
 билән,

Ayдин һasil bolidiğan esil nemәtliri билән,

15 Kәdimki taqlarning aliy nemәtliri билән,

Mәnggүlүk дәnglәрning esil nemәtliri билән,

16 Yәрning esil nemәtliri wә uningға toloğan
 һәmmә mәwjudatliri билән,

Azoğanliқta turoғuqi Zatning xapaiti билән
 бәрикәtlәnsun!

Bularning һәmmisi Yүсүпning бexiға,

Yәni өз керинdaxliridin ayriloғanning qoққisiға
 qүxsun. □ ■

17 Унинг һәywisi өз buқisining tunjisidәktur;

Унинг mүnggүzliri yawa kalining
 mүnggүzlidiridәktur,

Ular билән u әl-yurtlarning һәmmisini birақla
 yәр yүzining qәtlirigiғә üsidu.

□ **33:13 «yәр tegi»** — бәлким yәр astidiki sularni yaki dengiz
 tәglirini kәrsitidu. ■ **33:13** Yar. 49:25 □ **33:16 «Azoğanliқta
 turoғuqi Zat»** — muxu zat Пәрвәрдигарнинг Пәrixtisidur
 («Mis.» 3:2-6ni kәrүng). ■ **33:16** Yar. 49:26

Mana Əfrainning түмәнлигән адәмлири,
Manassəһning minglioһan adәмliри xundak
bolidu».□

¹⁸ Zəbulun тоғrisida u mundak dedi: —

«Əy Zəbulun, sən qıkkiningda xadlanoһin;
Əy sən Issakar, əz qedirliringda hux boloin!

¹⁹ Mana ular həlkləрни таoһқа qakiridu,
Xu yərdə ular həkқaniylikning қurbanliklerini
sunidu,

Qünki ular dengizdiki mol dөлətləрни,
Қumoға көмүlgән gөһərləрни sümürүp ularoға
muyəssər bolidu».

²⁰ Gad тоғrisida u mundak dedi: —

«Gadning zeminini kengəytküqigə bəht-bərikət
boloғay;

Gad bolsa qixi xirdək olturaklaxti;

U bilək һəm bax terisini titma-titma қiliwetidu;□

²¹ Xu yərdə u əng esil nesiwini talliwaldi;

Qünki xu yərdimu u һөküm bekitküqining үlүxi
boloһan jay saқlaklıktur;

U həlқning sərdarlıri bilən kelip,

□ **33:17 «Uning һəywisi əz buқisining tunjisidəktur»** — baxқа birhil tərјimisi: «uning buқisining tunjisi uningoға xərəp көltүrsun». **«uning münggүzliri yawa kalining münggүzliridəktur»** — yawa kala bolsa nəсли қuruoһan in-tayin yooһan birhil kala idi. **«...Manassəһning minglioһan adәмliри xundak bolidu»** — toluқ ayətning mənisi: (1) bu ikki қəbilə Yүsүpning münggүzliridur; (2) yukirida eytiloһan bəht-bərikətlər Yүsүpkə has bolup, bu ikki қəbilining bexioға qүxidu. Biz ikkinqi mənigə mayilmiz. □ **33:20 «Gad bolsa qixi xirdək olturaklaxti»** — yaki «Gad... yetiwaldi». **«U bilək һəm bax terisini titma-titma қiliwetidu»** — bəlkim Gadning dүxminigə қattik zərbə beridioһanlıқini көrsitidu.

Israil bilən birgə Pərwərdigarning adaliti bilən həkūmlirini yürgüzdi».□

22 Dan toʻqrisida u mundaq dedi: —

«Dan bolsa yax bir xirdur;

U Baxandin taklap oʻtidu».□

23 Naftali toʻqrisida u mundaq dedi: —

«Oy Naftali, iltipatka toyunoqansən,

Pərwərdigar tərpidin kəlgən bəht-bərikətkə tolup,

Məqrip bilən jənubni özünggə mülük qilip ig-iləysən».

24 Axir toʻqrisida u mundaq dedi: —

«Axir oʻqullar bilən bərikətlinidu;

U qerindaxliri arisida iltipat kərsun;

Puti mayoqa qilansun.□

25 Dərwaza baldaqliring tēmür bilən mistin bolidu;

Kūnliring kandaq bolsa, kūqūngmu xuningoqa muwapik tēng bolidu».□

26 «— Oy Yəxurun, Təngringdək baxka heqkim yoqtur;

U sanga yardəmgə asmanlar üstigə,

Zor həywisi bilən bulutlarning üstigə minip

□ **33:21 «həkūm bekitkūqi»** — (1) qanun bərgūqi (Musa pəyoʻəmbərnin ōzi)ni; (2) Qanaan zeminini bəlūp təkšim qilūqū (Yəxua pəyoʻəmbər)ni kərsitidu. □ **33:22 «U Baxandin taklap oʻtidu»** — bu səzlər bəlkim «Hak.» 18:27-28də hatiriləngən wəqəni kərsitidioqan bexarət boluxi mumkin.

□ **33:24 «Axir.... puti mayoqa qilansun»** — keyin, Axir turoqan jayda kəp zəytun meyi ixləp qikarəqan. □ **33:25 «Dərwaza baldaqliring»** — yaki «Ayioqingning boʻqūqiliri».

kelidu. □ ■

²⁷ Өзәлий Huda sening baxpanahingdur,

Astingda әbәdiy bilәklәр turidu.

U sening aldingdin düxmәnni һәydәp: —

«Ularni һalak қиләјin!» дәp *sanga* buyruydu.

²⁸ Xuning bilән Israil axlık bilән yengi xarab mol bolоqan bir zeminda turup,

Yaloquz aman-esән makan tutidu,

Yakupning bulıki ohxaxla aman-esән bolidu;

Uning asmanlirimu xәbnәм temitip turidu. □ ■

²⁹ Bәhtliksән, i Israil!

Sәndәk Pәrwәrdigarning Өzi қutқuzоqan һәlkәtin yәнә kim bär?

U bolsa sening mädәtkar қalkining,

Һәywәtlik қiliqingdur!

Sening düxmәnliring sanga zәiplixip boysunidu;

Sән ularning egiz jaylirida dәssәp mangisән».

34

Musa pәyoqәmbәrning әlümi

□ **33:26 «Өy Yәxurun, Tәngridingәk baxқа һеқkim yoқtur»** — yaki «Өy Yәxurun, Tәngridingәk baxқа һеқkim yoқtur».

■ **33:26** Қан. 32:13; Yәx. 58:14 □ **33:28 «... Israil ... mol bolоqan bir zeminda turup, yaloquz aman-esән makan tutidu»** — muxu jümlidiki «yaloquz» Hudadin baxқа һеққandәk panah yaki muһapizәt kerәk bolmaydu, degәнlikni kәrsitidu. «Yakupning bulıki»: — (1) Israilning zeminidiki su mәнbәlirini kәrsitixi mumkin; (2) Huda ularоқа bulәktәk roһiy һayatlik mәнbәsi bolup, өзgәrmәy mәzmut turidoqanliқini kәrsitixi mumkin. Biz ikkinqi mәнisigә mayilmiz. ■ **33:28** Yәр. 23:6; 33:16; Zәb. 68:26

¹ Andin Musa Moabning түзләнгликлiridin қикip Nebo теқining үстигә, яғни Yerihoning utturi-sidiki Pisgah теқining қоққисioғa қикти. Xu yәrdә Pәrwәrdigar uningоғa pүtkүl zeminni көrsәtti; Gileadtin Danоғiqә, ■

² pүtkүl Naftali bilән Әfraim wә Manassәһning zeminini, Yәһudaning pүtkүl zemini bilән қoxup мәoғribtiki dengizоғiqә,

³ jәнubtiki Nәgәw zeminini, «Horma xәһiri» дәp ataloғan Yeriho wadisidiki түзләнqlikni Zoar xәһirigә қәdәр, һәmmini uningоғa көrsәtti.

⁴ Andin Pәrwәrdigar uningоғa sөz қilip: «Mән қәsәм қilip: «Bu zeminni sening nәslinggә berimән» дәp Ibrahim, Ishaq wә Yakupқа wәdә қilоғan zemin mana muxudur. Әmdi sanga uni өз көzüng bilән көrүxкә nesip қildim, lekin sән xu yәrgә әtүp kirәlmәysән» dedi.■

⁵ Andin Pәrwәrdigarning eytkinidәk, Pәrwәrdigarning қuli Musa xu yәrdә, яғни Moabning zeminida wapат boldi.

⁶ U uni Moabning zeminidiki taоj jilоisida, Bәyt-Peorning utturusida дәpnә қildi; uning қәbrisining қәyәrdә ikәнlikini бүgүngiqә һeqkim bilmәydu.

⁷ Musa wapат болоғan waқitta bir yüz yigirmә yaxқа kirgәнidi, lekin көzliri һeq torlaxmioғan wә maоqduridin һeq көtmigәнidi.

⁸ Israillar Musa үqүн Moabdiki түзләнqliktә ottuz күngiqә matәм tutti. Xuning bilән Musa үqүн matәм tutup yioғlaydioғan күnlәр түgigәнidi.

⁹ Musa қолларини унинг үстигә қойғаққа, Nunning ооғли Yəxua даналиқ бәргүқи Roh билән толағанди. Xuning билән Israillar уningға итаәт қилип, Пәрвәрдигарнинг Musаға buyruғинидәк килди.■

¹⁰ Musadin keyin uningdәk Пәрвәрдигар билән yüz turanә сөzlәxкән иккинқи bir пәйғәмбәр Israil иқидә қикмиди;

¹¹ Пәрвәрдигарнинг uni Misir zeminiға әwәtixi билән u xu yәrdә Pirәwnғә, uning hizmәtkarliri wә pütkül zeminidikilәр aldida көrsәtkән һөmmә möjizilik alamәt wә karamәtlәrgә,

¹² ayan қилинған xu барлиқ uluғ қудрәtkә wә Musaning pütkül Israilning көz aldida көrsәtkән барлиқ дәһxәtlik һәywisigә тәng turғudәк һеққандәк адәм қикмиди.□

■ 34:9 Qel. 27:18 □ 34:12 «... аyan қилинған xu барлиқ uluғ қудрәtkә...» — ibraniy tilida «ayan қилинған xu барлиқ uluғ қудрәtlik қолоа...».

**Muq ddes Kalam (y ngi yezik)
The Holy Bible in the Uyghur language, written in
Pinyin script**

Copyright   2010 Mukeddes Kalam - Uyghur Bible Translation Committee

Language: Uyghur tili (Uyghur)

This translation is made available to you under the terms of the Creative Commons Attribution Share-Alike license 4.0.

You have permission to share and redistribute this Bible translation in any format and to make reasonable revisions and adaptations of this translation, provided that:

You include the above copyright and source information.

If you make any changes to the text, you must indicate that you did so in a way that makes it clear that the original licensor is not necessarily endorsing your changes.

If you redistribute this text, you must distribute your contributions under the same license as the original.

Pictures included with Scriptures and other documents on this site are licensed just for use with those Scriptures and documents. For other uses, please contact the respective copyright owners.

Note that in addition to the rules above, revising and adapting God's Word involves a great responsibility to be true to God's Word. See Revelation 22:18-19.

2021-09-11

PDF generated using Haiola and XeLaTeX on 18 Apr 2025 from source files dated 31 Aug 2023

b6bd0959-14d2-5233-b340-6f210a8f13c5